



Hoge Raad voor de Werkgelegenheid

STAND VAN ZAKEN EN PERSPECTIEVEN OP DE ARBEIDSMARKT IN BELGIË EN IN DE GEWESTEN

Juli 2021



INHOUDSOPGAVE

OPDRACHT VAN DE HOGE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID	4
SAMENSTELLING VAN DE HOGE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID	5
SYNTHESE EN AANBEVELINGEN	7
STAND VAN ZAKEN EN PERSPECTIEVEN OP DE ARBEIDSMARKT IN BELGIË EN IN DE GEWESTEN	21
LIJST VAN AFKORTINGEN EN CONVENTIONELE TEKENS.....	96

OPDRACHT VAN DE HOGE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID

De Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, die werd opgericht op 22 december 1995, verstrekt informatie en advies aan de federale regering, en meer bepaald aan de minister van Werk, de voorzitter van de Raad. De missie van de Raad bestaat erin het werkgelegenheidsbeleid op te volgen en de voorstellen te onderzoeken ter bevordering van de banencreatie. In dat verband voert hij onafhankelijke, beargumenteerde en vernieuwende analyses uit over de vroegere en huidige staat van de arbeidsmarkt, alsook over de toekomstige behoeften, teneinde de werking ervan te optimaliseren. De werkzaamheden van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid passen ook in het bredere kader van het werkgelegenheidsbeleid van de Europese Unie, meer bepaald wat betreft de richtsnoeren voor de werkgelegenheid en de aanbevelingen van de Raad van de Europese unie.

De Raad formuleert, in de mate van het mogelijke, concrete en realiseerbare aanbevelingen op maat ter bevordering van de werkgelegenheid, rekening houdend met het algemeen belang en met de specifieke kenmerken van de regionale arbeidsmarkten. Op die manier is hij in staat een wezenlijke bijdrage te leveren aan de beleidsmakers op het vlak van de modernisering van de organisatie van de arbeidsmarkt en haar vermogen om te beantwoorden aan de uitdagingen van de mondialisering, de nieuwe technologieën, sociaaleconomische veranderingen en structurele en institutionele hervormingen.

De Raad is samengesteld uit arbeidsmarktdeskundigen uit de academische wereld, overheidsinstellingen, de overheidsdiensten voor arbeidsbemiddeling en de private sector. De leden worden benoemd op persoonlijke titel, op grond van hun deskundigheid en ervaring op het vlak van werkgelegenheid en de arbeidsmarkt, en ze vertegenwoordigen dus niet de instellingen die hen hebben aangesteld. Elf leden worden benoemd op voordracht van de federale minister van Werk en tien leden worden aangesteld door de regeringen van de gewesten en van de Duitstalige Gemeenschap: drie leden worden aangesteld door de Vlaamse regering, drie door de Waalse gewestregering, drie door de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en een lid wordt aangesteld door de regering van de Duitstalige Gemeenschap. Door deze samenstelling vormt de Raad een uniek platform voor dialoog en uitwisseling van ideeën tussen het federale niveau en de gewesten en gemeenschappen.



SAMENSTELLING VAN DE HOGE RAAD VOOR DE WERKGELEGENHEID

Voorzitter

DERMAGNE Pierre-Yves

Vice-eersteminister en minister van Economie en Werk

Federale leden:

Ondervoorzitter

VANACKERE Steven (N)

Vice-Gouverneur van de Nationale Bank van België

BIRETTE Yves (F)

Inspecteur social chef de direction, en retraite, au Contrôle des lois sociales

CANTILLON Bea (N)

Professor, CSB, Universiteit Antwerpen

CARLENS Georges (F)

Administrateur-generaal Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening

DE VOS Marc (N)

Professor, Macquarie University Law School, Sydney

DONNAY Philippe (F)

Commissaris bij het Plan

NICAISE Ides (N)

Professor HIVA/PPW, KU Leuven

SELS Luc (N)

Rector KU Leuven

Van BELLEGEM Sébastien (F)

Profesleur, Université catholique de Louvain

Van ZEEBROECK (F)

Profesleur, Université libre de Bruxelles

VEN Caroline (N)

Econoom en bestuurder van vennootschappen

Gewestelijke leden:

Brussel:

DUJARDIN Pascal (F)

Président de Brusoc S.A. (Finance & invest.brussels)

MANCEL Caroline (N)

Adjunct-directeur-generaal Actiris

MICHIELS Peter (N)

Directeur-generaal Brussel Economie en Werkgelegenheid bij de Gewestelijke Overheidsdienst Brussel

Duitstalige Gemeenschap:

LENTZ Christiane

Arbeitsamt der Deutschsprachigen Gemeinschaft Belgiens

Vlaanderen:

ADRIAENS Wim

Gedelegeerd bestuurder van de VDAB

DENYS Jan

Randstad

VAN DEN CRUYCE Ann

Afdelingshoofd, Departement Werk en Sociale Economie

Wallonië:

BRUNET Sébastien

Administrateur général de l'IWEPS

CANNELLA Anne-Françoise

Administratrice générale adjointe de l'AVIQ

VANBOCKESTAL Marie-Kristine

Administratrice générale du FOREM

Secretaris:

DE POORTER Geert

Voorzitter van het Directiecomité van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg

CONTACTPERSONEN

FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg:

Els UYTTERHOEVEN - tel. 02 233 40 43
- e-mail: Els.UYTTERHOEVEN@werk.belgie.be

Ann COENEN, Marie-Laure NOIRHOMME en Els UYTTERHOEVEN.

Nationale Bank van België:

Barbara COPPENS - tel. 02 221 21 09
- e-mail: barbara.coppens@nbb.be

Barbara COPPENS, Philippe DELHEZ en Céline PITON.

Dankbetuiging en disclaimer

Het secretariaat van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid dankt Statbel en Eurostat voor het ter beschikking stellen van de microgegevens van de enquête naar de arbeidskrachten die noodzakelijk waren voor de realisatie van dit rapport.

Deze instellingen zijn niet aansprakelijk voor de uit die gegevens afgeleide resultaten en conclusies.

Een elektronische versie van dit verslag alsook andere publicaties van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid kunnen geraadpleegd worden op het volgende webadres: <https://hrw.belgie.be/>





Hoge Raad voor de Werkgelegenheid

SYNTHESE EN AANBEVELINGEN



SYNTHESE

Covid-19, een ongeziene schok voor de wereldeconomie

De gezondheidsmaatregelen die noodzakelijk waren als reactie op de coronapandemie, hadden een verstikkend effect op de wereldeconomie. Ook in België was dit het geval. Gemiddeld genomen kromp de activiteit met 6,2 % over het jaar, een voor ons land sinds de Tweede Wereldoorlog ongeziene schok. Door de verschillende fases van lockdowns en versoepelingen heen, liet het bbp forse schommelingen optekenen, met in het tweede kwartaal van 2020 een inkrimping met 11,9 %, gevolgd door een opleving met 11,8 % in het derde kwartaal. De veerkracht waar de economie blijk van gaf, had te maken met de bijzondere aard van de crisis: ze werd veroorzaakt door een factor die volledig losstond van de economie, en er was de onmiddellijke massale steunverlening door de overheid. Recessies zijn meestal het resultaat van een accumulatie van onevenwichten binnen de economische sfeer zelf; daarom vergt het doorgaan tijd vooraleer ze verdwijnen. Tijdens de gezondheidscrisis konden de meeste ondernemingen hun activiteiten hervatten doordat de strenge beperkende maatregelen, die werden opgelegd van maart tot april, opgeheven werden. In het najaar had de tweede – minder strenge – lockdown overigens een veel beperktere impact op de economie. De maatregelen inzake social distancing, de gezondheidsprotocollen en het ruimere gebruik van digitale instrumenten (bv.: *click and collect*) hebben ervoor gezorgd dat een zekere activiteit mogelijk bleef. Het bbp liet in het vierde kwartaal dan ook slechts een lichte daling optekenen (-0,1 %).

Uit de macro-economische projecties van de nationale en internationale instellingen blijkt vandaag een optimisme dat scherp afsteekt tegen het catastrofisme dat vorig jaar omstreeks deze tijd heerste. Zo gaat de Nationale Bank in haar projecties van juni uit van een positief bbp-verloop voor de periode 2021-2023, met een inhaalbeweging tijdens de eerste twee jaar (respectievelijk +5,5 % en +3,3 %), gevolgd door, tegen 2023, een groei dicht in de buurt van die van vóór de crisis, nl. 1,6 %. De vooruitzichten van het FPB van juni 2021 zijn sterk gelijklopend, met een verwachte bbp-groei van 5,5 % in 2021, 2,9 % in 2022 en daarna een gemiddelde groei van 1,4 % tot in 2026.

Een analyse, naar bedrijfstak, van de gevolgen van de gezondheidscrisis toont dat sommige dienstensectoren, zoals de horeca, de contactberoepen, de evenementen- en de culturele sector, maar ook de detailhandelszaken (non-food) en de reis- en luchtvaartsector bijzonder zwaar getroffen werden. Ook de bouwsector en de verwerkende nijverheid hadden het tijdens de eerste golf hard te verduren, maar zij konden zich vervolgens aanpassen zodat hun activiteit opnieuw op gang kon komen. De crisis had dan ook een zwaardere impact op de minder conjunctuurgevoelige sectoren. Omgekeerd heeft ze gezorgd voor extra bedrijvigheid in de gezondheidszorgsector of in de handel in voeding.

Uitzonderlijke maatregelen om het economisch weefsel en de werkgelegenheid te vrijwaren

Van bij het begin van de crisis werd de regeling van de tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht vereenvoudigd en uitgebreid om te reageren op de sociale nood situatie van de loontrekkenden en zelfstandigen die verplicht waren hun beroepsactiviteit stop te zetten. In april 2020 ontvingen bijna 40 % van de loontrekkenden uit de private sector, dat was méér dan één miljoen mensen, een tijdelijke werkloosheidsuitkering. Dat was vijf keer meer dan tijdens de financiële crisis van 2009, toen het om maximaal 230 000 personen ging. In normale tijden telt men gemiddeld niet méér dan 100 à 150 000 tijdelijk werklozen per jaar. Ongeveer 400 000 zelfstandigen deden een beroep op het overbruggingsrecht, dat was één zelfstandige op twee.

In april 2021 waren er nog 353 000 loontrekkenden tijdelijk werkloos en genoten nog 114 000 zelfstandigen het overbruggingsrecht, nog steeds hoge cijfers, maar duidelijk lager dan de pieken geobserveerd in 2020. Het einde van de versoepelde toegang tot deze maatregelen, dat regelmatig



is uitgesteld en momenteel gepland is voor 30 september 2021, zou - in combinatie met het gaandeweg beëindigen van de lockdownmaatregelen - tegen eind 2021 een geleidelijke daling mogelijk moeten maken van het aantal personen die door deze regelingen worden ondersteund, met het risico echter dat een deel van die personen in de klassieke werkloosheid zal belanden.

Ook al waren er meer dan één miljoen tijdelijk werklozen, ze waren dat doorgaans niet gedurende een lange periode. 43 % van diegenen die in 2020 een tijdelijke-werkloosheidsuitkering ontvingen, kregen die voor maximaal één maand. Voor één tijdelijk werkloze op tien bedroeg het aantal gecompenseerde dagen minder dan vijf. Slechts iets meer dan 15 % van de personen die een tijdelijke-werkloosheidsuitkering ontvingen, kregen die voor een gecumuleerde periode van meer dan drie maanden.

Het telewerk, een andere factor die de veerkracht heeft ondersteund, vond zeer ruime toepassing. Daardoor konden ondernemingen blijven opereren en behielden de werknemers hun baan en hun inkomen. Die mogelijkheid was binnen de bevolking echter ongelijk verdeeld vermits telewerk voor een groot aantal activiteiten niet haalbaar is en het voornamelijk hooggeschoolden zijn die er gebruik van kunnen maken. Het wijdverspreide telewerken heeft de ondernemingen ertoe verplicht hun arbeidsorganisatie te herzien, wat in de meeste gevallen bindend is voor de toekomst. Zodra de crisis achter de rug zal zijn, zullen we waarschijnlijk naar een nieuwe norm evolueren, veeleer dan terug te keren naar wat vóór de crisis gebruikelijk was. Telewerk is een formule die algemeen beschouwd wordt als voordelig voor de werknemers omdat ze meer flexibiliteit biedt, meer mogelijkheden om privé- en beroepsleven te combineren en omdat ze het mogelijk maakt pendeltijd te besparen. De negatieve vooroordelen van de werkgevers over dit systeem voor afstandswerk zullen afgezwakt zijn dankzij het gedwongen telewerk en de vaststelling dat het werk toch wordt uitgevoerd, in bepaalde gevallen zelfs met productiviteitswinst. Diverse studies hebben evenwel aangetoond dat voltijds telewerken niet optimaal is; de voordelen nemen af als er meer dan twee dagen per week wordt getelewerkt. Er is ook bezorgdheid geuit over de psychologische gevolgen van het isolement van de werknemer, die een gebrek aan sociale interactie ervaart en het gevoel verliest tot het bedrijf te behoren. Opdat telewerk ten volle efficiënt zou zijn, heeft men thuis een geschikte werkplek nodig en moet men in staat zijn de nieuwe technologieën te gebruiken. Voor sommige werknemers impliceert dit soort van organisatie verhoogde stress omdat ze het gevoel hebben constant bereikbaar en beschikbaar te moeten zijn, in het bijzonder in tijden van crisis. De sociale partners hebben zich over de kwestie gebogen en op 26 februari 2021 de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 149 gesloten, die tot 31 december 2021 voorziet in een specifieke omkadering voor het door de overheden verplicht of aanbevolen telewerk. Deze overeenkomst is een aanvulling op de reeds bestaande CAO (nr. 89 van 9 november 2005 betreffende telewerk en occasioneel telewerk).

Dankzij de bedrijfsondersteunende maatregelen en vooral vanwege het moratorium dat werd ingevoerd van 24 april tot 17 juni 2020 en van 6 november tot 31 januari 2021, bedroeg het aantal in 2020 uitgesproken faillissementen niet méér dan 7 200, het laagste resultaat sinds 2005. Die ondernemingen hadden zo'n 18 000 werknemers in dienst. Ter vergelijking: in 2019 ging het om 10 600 ondernemingen voor 20 400 werknemers. Het valt echter niet uit te sluiten dat er, zodra de steunmaatregelen zullen zijn stopgezet, een golf van faillissementen op gang komt.

In een economie die aan het infuus hangt, hield de werkgelegenheid goed stand

Het beroep op tijdelijke werkloosheid en op het overbruggingsrecht, de financiële steunverlening aan de ondernemingen, het telewerk, en het moratorium op faillissementen: al deze elementen hebben er samen voor gezorgd dat het banenverlies in 2020 beperkt bleef. Uit de cijfers van de nationale rekeningen blijkt dat in netto termen de binnenlandse werkgelegenheid tijdens het afgelopen jaar gemiddeld slechts met 800 personen is gekrompen. Zoals reeds gezegd, werden niet alle bedrijfstakken op dezelfde manier getroffen. De daling van de werkgelegenheid had enkel betrekking op de loontrekkenden uit de conjunctuurgevoelige branches, waar het gemiddeld jaarlijks aantal banen ten opzichte van 2019 met 28 000 eenheden terugliep. In die bedrijfstakken

werd de daling van de werkgelegenheid, zichtbaar vanaf het tweede kwartaal van 2020, toen het aantal werkenden tot zijn laagste niveau zakke, nl. 2 482 000, of bijna 60 000 banen minder dan eind 2019. Het aantal ambtenaren of loontrekkenden in de administratie, het onderwijs of de gezondheidszorg, enerzijds, en het aantal zelfstandigen, anderzijds, bleven daarentegen stijgen, waardoor de werkgelegenheid algemeen beschouwd zo goed als stabiel bleef. Hoewel dit resultaat bijzonder gunstig lijkt, rekening houdend met de impact van de ondergane schok, moet er worden aan herinnerd dat, vóór de gezondheids crisis, de Belgische economie een nettobanencreatie van om en nabij 70 000 eenheden per jaar liet optekenen, wat correcter weergeeft wat de impact op de arbeidsmarkt is geweest. De werkgelegenheidsgraad, die sinds 2015 constant steeg, van 67,2 tot 70,5 % in 2019, liep in 2020 opnieuw terug tot 70 %.

De opleving van de economische groei en het feit dat verscheidene werkgelegenheidsondersteunende maatregelen gedurende het grootste gedeelte van het jaar gehandhaafd bleven, impliceren dat men voor het lopende jaar een stijging van de werkgelegenheid verwacht, volgens de projecties van de NBB met zo'n 32 000 banen, volgens het FPB met 35 000. Rekening houdend met het risico op een inhaalbeweging bij de faillissementen, zou de werkgelegenheid in 2022 minder dynamisch groeien: met de netto creatie van ongeveer 8 000 banen volgens de NBB, en met 9 000 volgens het FPB. Ervan uitgaande dat de schok in 2023 grotendeels zal zijn opgevangen, zou de nettobanencreatie dat jaar weer stijgen. De conjunctuurgevoelige branches zullen de stuwende kracht zijn achter die werkgelegenheidsdynamiek. Het aantal zelfstandigen, dat continu is blijven groeien, zelfs op het hoogtepunt van de gezondheids crisis, zou zijn stijgingstempo tegen het einde van de projectieperiode echter zien vertragen.

Tijdens de lockdowns daalde het aantal vacatures, maar momenteel nemen ze weer toe. In diverse sectoren is er een grote behoefte aan arbeidskrachten. Met 2,9 % in het vierde kwartaal van 2020, ligt de vacaturegraad in België zelfs nog steeds hoger dan gemiddeld in het eurogebied (1,9 %). Dit wijst erop dat de ondernemingen het bijzonder moeilijk hebben om personeel te werven, wat de ontwikkeling van hun activiteiten afremt. De daaruit voortvloeiende spanningen zijn voelbaar in de drie gewesten, hoewel in Vlaanderen het scherpst (3,2 %). In het Brussels Gewest en in Wallonië beliep de vacaturegraad respectievelijk 2,8 en 2,4 %. Voor het land als geheel zouden er niet minder dan 115 500 vacatures in te vullen zijn. De meest betrokken bedrijfstakken zijn de informatie en communicatie (6,4 %), alsook de beroeps-, wetenschappelijke en technische activiteiten (5,4 %) en de bouw (4,2 %). Hoewel sommige tendensen door de gezondheids crisis wellicht werden versterkt, gaat het vaak om structurele kritische functies en knelpuntberoepen. Denken we onder meer aan gekwalificeerde beroepen zoals techniek en wetenschappen, IT en communicatie, zorg of onderwijs, maar ook minder gekwalificeerde beroepen, zoals ambachtelijke banen in de voedingssector, het vervoer en de logistiek, in de horeca en de handel, of nog, in de bouw.

De crisis had ook een impact op de loonkosten

Het systeem van de tijdelijke werkloosheid, dat ervoor zorgt dat de werkende bevolking tegen lagere kosten in dienst kan blijven, heeft onvermijdelijk een effect gehad op het verloop van de loonkosten. Het ongeziene gebruik van dit systeem heeft er toe bijgedragen dat de loonmassa in de private sector in 2020 sterk is gedaald terwijl de afname van het aantal werknemers veel minder uitgesproken was. Dit had voor gevolg dat de loonkosten per persoon in de private sector met 3,2 % gedaald is. De loonkosten per uur zijn daarentegen met 4,2 % gestegen. De asymmetrische weerslag van de coronacrisis op de arbeidsmarkt, waarbij voornamelijk laagbetaalde werknemers tijdelijk werkloos werden of geconfronteerd werden met een jobverlies, heeft er immers voor gezorgd dat het aandeel van de hoogbetaalde werknemers in de loonmassa in 2020 is toegenomen. Dit compositie-effect heeft aanleiding gegeven tot een statistische stijging van het gemiddelde brutoloon per uur en de loonkosten per uur op macro-economisch niveau. Werkgevers hebben in de loop van 2020 bovendien een aantal crisisgerelateerde vergoedingen uitbetaald die ook hebben bijgedragen aan deze stijging. Het betreft onder meer bonussen, uitbetaalde overuren of stijgende



vergoedingen voor telewerk maar ook aanvullingen die ze hebben betaald op de uitkering van werknemers in tijdelijke werkloosheid.

De komende paar jaar (2021-2022) wordt een vertraging verwacht van de groei van de loonkosten per uur ten opzichte van de sterke groei opgetekend in 2020. Een aantal elementen verklaren deze vertraging. Ten eerste, is er de beperkte (reële) maximale beschikbare loonmarge van 0,4 % voor de periode 2021-2022 die door de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) werd berekend. De sociale partners konden hierover geen akkoord bereiken en de loonstijging werd door de federale regering vastgelegd op 0,4 % bovenop indexering en baremieke verhogingen. De regering voorziet echter dat ondernemingen die goed gepresteerd hebben tijdens de crisis in de loop van 2021 een coronapremie kunnen toekennen van maximaal € 500 netto per werknemer bovenop de loonnorm. Bovendien moet worden opgemerkt dat in periodes waar de loonnorm zeer laag is, zoals het geval is voor 2021-2022, er vaak op ondernemingsniveau bepaalde premies of alternatieve verloningsvormen worden toegekend. Dit kan potentieel zorgen voor een opwaartse druk op de loonkosten per uur. In de zorgsector werden, nog voor de maximale beschikbare loonmarge bekend was, specifieke akkoorden gesloten voor een structurele loonsverhoging startend vanaf 2021. Deze loonsverhogingen betekenen in realiteit echter wel geen stijging van de loonkosten per uur voor de betrokken werkgevers, ze worden immers integraal gefinancierd via subsidies vanwege de overheid. Ten tweede, wordt er verwacht dat het gebruik van tijdelijke werkloosheid gradueel zal worden afgebouwd over de loop van 2021 en 2022 en dat de tijdelijk werklozen terug aan de slag zullen kunnen gaan. Dit zal voor gevolg hebben dat het aandeel van de laagbetaalde werknemers in de loonmassa opnieuw zal toenemen, wat, puur statistisch, een neerwaartse druk zal zetten op de loonkosten per uur in deze periode.

Hoewel de sociale partners het niet eens raakte over de loonnorm, bereikten ze begin juni 2021 wel een sociaal akkoord waarin onder meer een verhoging van het nationaal minimumloon werd opgenomen, de eerste reële verhoging sinds 2008.

De stijging van het aantal werkzoekenden blijft bescheiden, maar een verhoogd risico op structurele werkloosheid valt niet uit te sluiten

De maatregelen die werden genomen om de werkgelegenheid in stand te houden evenals de nog steeds aanzienlijke jobkansen, maar ook de vertraging in de toetreding van nieuwe arbeidskrachten tot de arbeidsmarkt, hebben ertoe bijgedragen dat de stijging van de werkloosheid in 2020 beperkt bleef tot 17 500 eenheden. Ter vergelijking: ten tijde van de financiële crisis in 2009 werden 51 000 extra niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) geregistreerd; tijdens de daaruit voortvloeiende overheidsschuldencrisis in 2013 waren er dat 25 000. Uit de analyse van de in- en uitgaande stromen die de RVA in zijn jaarverslag heeft gemaakt, blijkt dat de stijging van de werkloosheid toe te schrijven is aan het feit dat er minder mensen het systeem verlaten en niet doordat er meer mensen toetreden. Het uitstroompercentage naar werk bedroeg in de eerste helft van 2020 9,3 %, tegen 10,5 % in de eerste zes maanden van 2019. In Brussel was er, met 0,9 %, slechts een lichte stijging van het aantal NWWZ. Deze ontwikkeling is deels gelinkt aan de samenstelling van de populatie die een beroep doet op Actiris en die een aanzienlijk aandeel bevat van personen die geen van de landstalen en/of geen digitale tools beheersen waarvan het gebruik tijdens de lockdownperiodes werd aangemoedigd. De inschrijvingen van deze personen als werkzoekenden liepen dan ook sterk terug bij de sluiting van de kantoren tijdens de lockdownperiodes. Als gevolg van de sluiting van sectoren die gewoonlijk arbeidskrachten zoeken (horeca en handel), zijn de vooruitzichten op werk voor de lagergeschoolden bovendien verslechterd, waardoor ze minder gestimuleerd waren om zich in te schrijven als werkzoekenden. In Wallonië bedroeg de jaarlijkse groei van de NWWZ 3 % en in Vlaanderen 5,8 %.

De procedures voor collectieve ontslagen, gelinkt aan herstructureringen of sluitingen van ondernemingen, zijn toegenomen na de eerste lockdown en hebben vandaag betrekking op bijna 11 600 werknemers. Rekening houdend met de verschillende stappen die voorzien zijn in het kader van de 'wet Renault' om een reconversie van werknemers te bevorderen, moet de impact op het

arbeidsaanbod verspreid zijn in de tijd. In de context van een sterke vraag naar gekwalificeerde arbeidskrachten zouden de begeleidingsprocedures die door de wet voorzien zijn het risico moeten beperken op een even grote toename van het aantal werkzoekenden.

Na de piek in de lente van 2020 is het aantal NWWZ vanaf maart 2021 teruggekeerd naar zijn gemiddeld niveau van 2019. In mei 2021 lag het aantal NWWZ zelfs 25 000 personen lager dan het gemiddelde van 2019 (-16 000 in Vlaanderen, -8 500 in Wallonië en -400 in Brussel). Volgens de projecties van de NBB zal het, gemiddeld over 2021, met 6 000 personen dalen. De voor 2022 verwachte minder dynamische groei van de werkgelegenheid zou verklaren waarom de werkloosheid tijdelijk lichtjes zou stijgen (+3 000). Die toename zou vanaf 2023 worden geneutraliseerd (-5 000). Uit de vooruitzichten van het FPB blijkt dezelfde dynamiek, maar met enkele kleine verschillen qua niveaus. Het aantal NWWZ zou in 2021 met bijna 15 000 personen dalen, maar in 2022 met hetzelfde aantal stijgen.

De geharmoniseerde werkloosheidsgraad van zijn kant is, nadat hij in 2019 tot een historisch dieptepunt van 5,4 % was gezakt, in 2020 opnieuw gestegen tot gemiddeld 5,6 %. Op gewestelijk niveau bedraagt hij 3,5 % in Vlaanderen (+0,2 procentpunt ten opzichte van 2019), 7,4 % in Wallonië (+0,2 procentpunt) en 12,4 % in Brussel (-0,3 procentpunt).

Volgens de ramingen van de NBB zal de werkloosheidsgraad in 2021 nog licht stijgen, hij zou in 2022 blijven toenemen tot 6 %. De daling die werd ingezet voor de gezondheidscrisis zal vervolgens hervatten. Volgens de middellangetermijn vooruitzichten van het FPB zou de werkloosheidsgraad zelfs dalen tot 5 % tegen het einde van de projectieperiode, nl. 2026.

Het totale aantal werkzoekenden is dan al wel teruggekeerd naar een niveau vergelijkbaar met dat van vóór de gezondheidscrisis, maar er doet zich een stijging voor van de langdurige werkloosheid. Ten opzichte van het gemiddelde van 2019 was het aantal NWWZ die sinds zes tot twaalf maanden werkloos waren, in mei 2021 met 5 000 eenheden opgelopen; de NWWZ die minimaal een jaar werkloos waren, met 13 000.

De daling, met 27 000 eenheden, van het aantal NWWZ die sinds minder dan zes maanden werkloos zijn, wijst vooral op een vertraging van de intrede in de werkloosheid, maar ook op een grotere rotatie op korte-termijn om te reageren op werkaanbiedingen. Dit toont aan hoe belangrijk het in deze nieuwe fase van de crisis is om over te stappen van een systeem van werkgelegenheidsbehoud naar een systeem van herverdeling van de middelen. In dat opzicht behoort België niet tot de best presterende landen. Van de personen die in 2018 werkloos waren, vond 30 % in 2019 een baan, wat het laagste cijfer is van de landen waarmee wordt vergeleken en minder dan het EU-gemiddelde. In België zijn bijna 44 % van de werkzoekenden reeds meer dan een jaar werkloos; voor 27 % onder hen is dat reeds meer dan twee jaar. Omgekeerd werd 33,5 % van de personen die in 2018 werkloos waren, een jaar later inactief (dat is 8 procentpunt méér dan gemiddeld in de EU). Inactiviteit is echter een statuut waar men achteraf moeilijker uit raakt, vermits 89 % van de in 2018 inactieven een jaar later nog steeds niet op de arbeidsmarkt was. De crisis heeft de transitie van werkloosheid naar werkgelegenheid in alle landen onvermijdelijk vertraagd. Vertrekkend vanuit een minder gunstige positie, heeft België het niet beter gedaan. Gemiddeld beschouwd, is de transitiegraad tussen 2019 en 2020 met 3 procentpunt gedaald. Tussen de gewesten worden ook verschillen opgetekend, waarbij de Brusselse werklozen meer moeilijkheden ervaren om opnieuw werk te vinden (5 procentpunt minder kans om in 2020 door te stromen naar de werkgelegenheid). In Wallonië is die transitiegraad gedaald met 3,1 procentpunt en in Vlaanderen met 2,7 procentpunt. Die verschillen hebben te maken met het feit dat, enerzijds, de Brusselse economie sterker gericht is op de dienstensectoren en, anderzijds, de Brusselse bevolking meer risicogroepen telt.



Een overwegend positief resultaat inzake werkgelegenheid, maar de crisis was niet voor iedereen gelijk

Hoewel het banenverlies op het geaggregeerde niveau relatief beperkt bleef, werden de diverse bevolkingsgroepen niet op homogene wijze getroffen. De jongeren, de laag- of middengeschoolden en de personen van niet-EU-oorsprong werden door de coronacrisis zwaarder geïmpacteerd omdat ze oververtegenwoordigd zijn in de zwaarst getroffen branches, maar ook omdat ze vaker tijdelijke contracten hebben. Zowel de transitie van werkloosheid naar werkgelegenheid als het behoud van de werkgelegenheid viel in 2020 voor deze groepen lager uit dan tijdens het voorgaande jaar. Ook voor de lagergeschoolden is het risico in de toekomst hoger omdat ze een aanzienlijk deel uitmaken van de tijdelijk werklozen en ze, zodra de steunmaatregelen ten einde lopen, in het klassieke werkloosheidssysteem dreigen te belanden. Het zijn tevens groepen met een lager inkomensniveau en met een spaarniveau dat het niet mogelijk maakt om gedurende een lange periode veel inkomensverlies te lijden.

De oververtegenwoordiging van deze profielen in de tijdelijke werkloosheid, bovendien vaak voor langere periodes, maakt dat de inkomensschok proportioneel gezien meer terecht komt bij de financieel kwetsbaardere profielen. Hoewel de vervangingsratio van de uitkering voor tijdelijke werkloosheid, zeker voor wat betreft de lagere lonen en dankzij een aantal maatregelen die genomen zijn, vrij hoog is, kan een beperkt inkomensverlies voor de dergelijke huishoudens al snel problematisch worden. Daarnaast moet worden opgemerkt dat tijdelijke arbeidscontracten, wat vaker voorkomt bij deze profielen, die worden stopgezet niet altijd recht geven op een tussenkomst van de sociale zekerheid. In bepaalde gevallen is de gewerkte tijd immers te kort of werden er geen sociale rechten opgebouwd (bijvoorbeeld bij studentenarbeid) en is er dus geen compensatie voor het inkomensverlies.

Ondanks verschillende maatregelen, zoals de uitbreiding van de tijdelijke werkloosheid naar uitzendwerk, het RVA-dagsupplement bij de uitkering tijdelijke werkloosheid of de bevroering van de degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen, zagen bepaalde personen zich genoodzaakt een beroep te doen op het laatste sociale vangnet. Over de loop van 2020 werd dan ook een duidelijke toename genoteerd van het aantal personen dat een beroep heeft gedaan op hulp verstrekt door de OCMW's in België. Het aantal leefloners lag in 2020 systematisch hoger dan het jaar voordien en nam in het sterkst toe tijdens lockdownperiodes. Verder werd ook een opvallend sterke stijging genoteerd van het aantal personen die een beroep heeft gedaan op andere vormen van maatschappelijke hulpverlening zoals voedselhulp, financiële hulp of schuldbemiddeling. De vraag naar andere vormen van maatschappelijk hulp steeg met name sterk in de tweede jaarhelft, wat kan er op wijzen dat de aanhoudende COVID-19 crisis begint door te wegen op de (beperkte) financiële reserves bij bepaalde personen. De stijgende vraag naar voedselhulp werd ook geconstateerd bij private initiatieven.

Gedurende de hele crisis werd ook melding gemaakt van een zwaardere impact op de vrouwen. Dat blijkt niet uit de werkloosheidsstatistieken, maar de specifieke aard van deze crisis maakt dat, in vergelijking met een 'klassieke' economische crisis, het effect op de vrouwen aanzienlijker is. Dat wordt verklaard door met name de oververtegenwoordiging van de vrouwen in de – bijzonder zwaar geïmpacteerd – dienstensectoren. Dit impliceert een risico voor de huishoudens waar de beide partners hun baan hebben verloren, terwijl in geval van een economische schok het baanverlies van de man gewoonlijk gecompenseerd wordt door het arbeidsaanbod van de vrouw. Bovendien hebben heel wat vrouwen voor de kinderen moeten zorgen toen de scholen gesloten waren. Volgens de cijfers van de RVA werd 71 % van de aanvragen van coronaouderschapsverlof ingediend door vrouwen.

De beroepsbevolking blijft groeien, maar de psychosociale gevolgen van de crisis vormen een bedreiging

De gezondheidscrisis heeft ook zware demografische gevolgen gehad vanwege, enerzijds, oversterfte en, anderzijds, de vertraging in de migratiestromen als gevolg van de sluiting van de grenzen. Focust men op de bevolking op arbeidsleeftijd, dan is voornamelijk het effect van het migratiesaldo voelbaar. Het FPB raamt de daling voor 2020 op 50 % en voor 2021 op 25 %. Vervolgens wordt een – zij het slechts gedeeltelijke – inhaalbeweging verwacht. Parallel daarmee houden de vóór de crisis opgetekende tendensen aan. Het betreft de daling van de vruchtbaarheid, de toestroom van de babyboomgeneratie in de oudere leeftijdscategorieën en de minder dynamische internationale migratiestromen. De vergrijzing van de bevolking betekent dat men zal evolueren van 3,7 personen op arbeidsleeftijd voor een persoon van 67 jaar of ouder in 2020 naar 3,1 in 2030. Vanaf 2029 zal het aandeel van de 67-plussers in de Belgische bevolking groter zijn dan dat van de jongeren onder de 18 jaar.

De laatste jaren bleef de beroepsbevolking groeien, ondanks het steeds zwaardere gewicht van de 55-plussers. Dat was te danken aan een constante stijging van de activiteitsgraad van die leeftijdscategorie (van amper 30 % aan het begin van de jaren 2000 tot 54,3 % in 2019). In tegenstelling tot wat men had kunnen vrezen, heeft de crisis die dynamiek niet onderbroken aangezien de participatiegraad van de 55-plussers is blijven stijgen tot 55,6 % in 2020. Op het geaggregeerde niveau is de participatiegraad van de 15-64-jarigen slechts lichtjes gedaald van 69 % in 2019 tot 68,6 % in 2020. Vóór de pandemie werd er echter van uitgegaan dat hij zou stijgen tot, volgens de projecties van de Nationale Bank van december 2019, 69,9 % in 2020. Enkel de groep van de 15-24-jarigen, die vaker werken met tijdelijke arbeidsovereenkomsten of via uitzendarbeid, werd zwaar geïmpacteerd op het vlak van deelname aan de arbeidsmarkt, zij het enkel tijdens de lockdowns, wat doet vermoeden dat het om een veeleer tijdelijk verschijnsel gaat. De huidige projecties gaan uit van een positieve ontwikkeling, met een participatiegraad die tegen 2023 geleidelijk terugkeert naar zijn niveau van 2019.

De beperkingen die werden opgelegd om de gezondheidscrisis aan te pakken, hebben een schadelijke impact gehad op het welzijn en op de mentale gezondheid van velen onder ons met, voor de arbeidsmarkt, een verhoogd risico van ziekteverzuim of invaliditeit als gevolg van psychische aandoeningen. Volgens de cijfers van het RIZIV ging het aantal personen met een depressie of met een burn-out in 2020 in stijgende lijn (+8,4 % in één jaar tijd). Hoewel dat in het verlengde ligt van de stijgende tendens van de laatste jaren, merken we een versnelling wat de burn-outs betreft (+12,7 % in 2020, tegen +10,4 % in 2019), vooral bij vrouwen en bij 30-39-jarigen. Het risico is eveneens groter voor personen die reeds vóór de gezondheidscrisis te kampen hadden met een burn-out en die niet zijn kunnen terugkeren naar kantoor. Opnieuw aan het werk gaan dreigt voor hen moeilijker te lopen, wat het aantal langdurig invaliden kan doen stijgen.

De door het FPB ontwikkelde welzijnsindicator, die de voornaamste bepalende factoren van ons welzijn bundelt – gezondheid, levensstandaard, maatschappelijk leven, werk en onderwijs – zou in 2020 derhalve aanzienlijk zijn gedaald. De raming die in het laatste verslag over de indicatoren ter aanvulling van het bbp werd gemaakt, was gebaseerd op enquêtes die gedurende de hele crisis werden georganiseerd: die van Sciensano tussen april en september (de Covid-19-gezondheidsenquêtes), die van de Nationale Bank van België tussen april en oktober (de consumenten-enquêtes) en die van Eurofound in april en in juli (de enquêtes *Living, working and COVID-19*). Volgens die enquêtes zou de welzijnsindicator van de Belgen in 2020 fors teruggelopen zijn tot zijn laagste niveau sinds 2005. De impact van de gezondheidscrisis op het welzijn zou aldus veel zwaarder zijn dan tijdens de financiële crisis van 2009.



AANBEVELINGEN

Hoewel het te vroeg is om reeds volop lessen te trekken uit de aanpak van de gezondheidscrisis, wijst de informatie die vandaag beschikbaar is op een overwegend minder somber resultaat dan wat men bij de aanvang van de crisis had kunnen vrezen.

Het productieapparaat en de werkgelegenheid bleven grotendeels gevrijwaard, waardoor de economische activiteit vandaag snel kan heropstarten. Dit was mogelijk dankzij de – ongekende – massale overheidssteun voor ondernemingen en huishoudens, waardoor de overheid haar schuld heeft zien exploderen. Het werd ook, en misschien vooral, mogelijk gemaakt door het vastberaden optreden van werkgevers en werknemers, van de private sector en de overheidssector om, met inachtneming van ongeziene gezondheidsvoorschriften, hun werkwijze aan te passen teneinde hun activiteiten te kunnen voortzetten. In dat opzicht moet de essentiële rol van het sociaal overleg worden beklemtoond.

Dit neemt niet weg dat de crisis voor een aantal burgers, ondernemers, werknemers, werkzoekenden en studenten, desastreuze gevolgen heeft en zal hebben. Het vooruitzicht op een snelle hervatting mag ons aan daar niet doen aan voorbijgaan.

De Raad acht het van cruciaal belang dat men de verschillende fases van de crisis en de gevolgen ervan tracht te begrijpen om te belichten welke sterke punten eruit naar voren zijn gekomen, maar ook welke lacunes er waren in de reacties op de pandemie. Daartoe moeten de overheidsinstanties onderzoekers de beschikbare informatie bezorgen die vereist is om op een evenwichtige manier de balans op te maken. Enkel op die manier zullen de lessen kunnen worden getrokken die een aanpassing van de dekking en financiering van de sociale zekerheid, of nog, een herziening van de arbeidsorganisatie mogelijk kunnen maken. De Raad kan slechts herhalen dat het van cruciaal belang is dat iedere nieuwe beleidsmaatregel gepaard gaat met een objectieve evaluatiestrategie. Die aanbeveling geldt niet alleen voor de overheid, ook de toezeggingen van de sociale partners dienen ex post te worden geëvalueerd.

De prioriteit: het herstel begeleiden en daarbij niemand aan de kant van de weg laten staan

Volgens de economische indicatoren en de gezinsenquête is men op dit ogenblik zeer optimistisch dat er een snelle exit uit de crisis zal zijn. De macro-economische projecties van de nationale en internationale instellingen gaan in dezelfde richting. Dankzij de efficiëntie van de vaccins, ook tegen de varianten van COVID-19, is bijna overal een geleidelijke versoepeling van de beperkende maatregelen aan de orde.

In dezelfde geest als wat de Raad vorig jaar heeft aanbevolen¹, moet de regel van de drie T's (*Timely* – tijdig, *Targeted* – doelgericht, *Temporary* – tijdelijk) helpen om tijdens deze nieuwe fase in de aanpak van de gezondheidscrisis de noodzakelijke maatregelen te nemen. De steunverlening moet geleidelijk worden afgebouwd en plaats maken voor een begeleiding die aangepast is aan de behoeften van ondernemingen en werknemers.

Gedurende een té lange periode niet-gerichte steun blijven verlenen, is niet enkel duur uit budgettair oogpunt, het is ook contraproductief omdat het economisch onleefbare situaties in stand houdt. De algemene maatregelen, die met spoed werden genomen en toen noodzakelijk waren, hebben niet langer reden van bestaan. Niet alle sectoren en niet alle werknemers of werkzoekenden hebben dezelfde moeilijkheden ondervonden en ze zullen ook het herstel niet op dezelfde manier beleven. Er is nood aan doelgerichte actie. Zo mogen de toekomstige regelingen de financiering van de sociale zekerheid niet bezwaren. In de tijd beperkte maatregelen zullen de aanpassingen en de herintegraties, die de komende maanden niet zullen uitblijven,

¹ [Stand van zaken op de arbeidsmarkt in België en in de gewesten in de context van COVID-19 | Hoge Raad voor de Werkgelegenheid.](#)

vergemakkelijken. Engagements tot permanente verminderingen van sociale bijdragen zouden niet mogen worden aangegaan, zonder een algemene bezinning over de financiële architectuur van de sociale zekerheid.

Op basis van een dialoog met de sociale partners, om te bepalen wat nu precies de behoeften zijn, moet de overheid voor de periode na 30 september een kalender uitwerken om de algemene steunmaatregelen geleidelijk in te trekken en ze te vervangen door gerichte, voorwaardelijke en tijdelijke maatregelen. Op basis van diezelfde dialoog moeten sommige van de zo vrijgekomen middelen worden besteed aan een herintegratiebeleid – heroriëntering van de werkenden, loontrekkenden en zelfstandigen, slachtoffers van de crisis.

Het gaat overwegend om dezelfde personen als die welke vóór COVID-19 de grootste problemen ondervonden om op de arbeidsmarkt te integreren en er zich te handhaven: in de eerste plaats de laagstgeschoolden en de personen van buitenlandse afkomst.

De beleidslijnen die de Raad heeft vastgelegd in zijn laatste verslag dat gewijd was aan de laagstgeschoolden, blijven relevant als ze, waar van toepassing, aangepast worden aan de bestaande behoeften:

- gerichte en tijdelijke verlaging van de sociale lasten (*making work affordable*);
- uitbreiding van de werkbonus voor de laagste lonen (*making work pay*) met bijzondere aandacht voor het design ervan teneinde promotie vallen te voorkomen ;
- verdere ontwikkeling van de (collectieve, private en associatieve) lokale diensten;
- ondersteuning van de actoren van de sociale economie, wat een springplank naar vast werk kan zijn;
- begeleiding van beginnende ondernemers door te voorzien in opleiding, toegang tot financiering en sociale dekking, men moet durven falen.

De studenten - onder meer zij die alternerend leren - die in hun opleiding te lijden hadden onder de opeenvolgende lockdowns en die bij hun afstuderen geconfronteerd werden met de daling van de indienstnemen, verdienen bijzondere aandacht, temeer daar ze momenteel concurrentie ondervinden van een supplementaire cohorte. Studies gebaseerd op de vorige recessies hebben immers aangetoond dat deze jongeren daar levenslang de gevolgen van dreigen te ondervinden. De toepassing van de 'Jongerengarantie' biedt een aangepast kader (opleiding of werkgelegenheid) om hen bij hun toetreding tot de arbeidsmarkt te begeleiden. De Raad acht het ook noodzakelijk dat meer rekening zou worden gehouden met de omstandigheden waarin de toetreding van die jongeren tot de arbeidsmarkt momenteel gebeurt, meer bepaald steeds vaker via een afwisseling van periodes van werken en niet-werken. Daarom is een aanpassing van de criteria voor de toegang van de jonge werkenden tot de werkloosheid nodig. De heropstart van de bedrijvigheid, die steeds eerst ten goede komt aan de werkgelegenheid van de jongeren, is bevorderlijk voor die hervorming.

Achttien maanden na het uitbreken van de crisis stelt men een toename van het aantal langdurig werklozen vast. Deze laatsten, die het zo al het moeilijkst hebben om opnieuw werk te vinden, werden het zwaarst getroffen door de daling van de indienstnemen en door de concurrentie van de 'nieuwe' werkzoekenden. Hun uitkeringen degressiever maken om hen te stimuleren een baan te aanvaarden, is een illusie, zeker aangezien de minima reeds onder de armoedegrens liggen. Een geïndividualiseerde begeleiding van deze werklozen om hun vertrouwen en hun inzetbaarheid te herstellen in termen van professionele houding en van geactualiseerde vaardigheden die aangepast zijn aan de vraag van de arbeidsmarkt, zullen meer dan ooit van cruciaal belang zijn. Er bestaat geen eenduidig recept om die doelstelling te bereiken. Historisch beschouwd, waren de PWA-cheques (Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap) een onderdeel van de middelen daartoe. De overheidsdiensten voor arbeidsbemiddeling hebben bovendien nieuwe strategieën uitgewerkt, waarbij het meestal gaat om een gecombineerde actie met externe actoren. Het project 'individueel maatwerk' voorziet in Vlaanderen een financiële ondersteuning te bieden aan werkgevers die personen met een arbeidsbeperking zullen in dienstnemen. In het Brussels

Hoofdstedelijk Gewest wordt het concept ‘buurten zonder langdurige werkloosheid’ (*territoire zéro chômeur de longue durée*) momenteel door Actiris geoperationaliseerd. Dat initiatief zal worden gemonitord en onafhankelijk worden beoordeeld. In Wallonië plant de Forem een soortgelijk pilootproject.

De op deze beide groepen (de jonge werkzoekenden en de langdurig werklozen) gerichte acties verdienen structurele aandacht. Ook een in de tijd toereikende en gewaarborgde financiering van deze maatregelen is een sleutel tot succes.

Te veel vacatures blijven onbeantwoord bij gebrek aan kandidaten die over de vereiste vaardigheden beschikken. De overheidsdiensten voor arbeidsbemiddeling zijn perfect op de hoogte van die behoeften via hun analyse van de kritieke functies en de knelpuntberoepen. Daarom moet de prioriteit zijn om onder de werkzoekenden diegenen te identificeren aan wie een voor die beroepen specifieke opleiding zou kunnen worden voorgesteld. Rekening houdend met de omvang van die opdracht is er een gecoördineerde actie vereist waarbij de werkgevers en de middelen van de private actoren en de sectorale opleidingsfondsen worden ingezet.

Wie overigens beter dan de werkgever zelf kan bepalen of zijn toekomstige medewerkers over de vereiste vaardigheden beschikken? De Raad stelt voor om meer arbeids-opleidingsovereenkomsten te sluiten die geïnspireerd zijn op programma's zoals de Individuele Beroepsopleiding (IBO) in Vlaanderen, *Plan Formation-Insertion* in Wallonië, *Formation Professionnelle Individuelle en entreprise* (FPIe) in Brussel of *Individuelle Ausbildung im Unternehmen* (IBU) in de Duitstalige Gemeenschap, waarbij een onderneming een werknemer in dienst neemt en zich ertoe verbindt hem de opleiding te bieden die hij nodig heeft om zijn beroep te kunnen uitoefenen. In ruil hiervoor ontvangt de werkgever een tussenkomst die overeenstemt met een vorm van activering van de werkloosheidsuitkering.

De piste van de werkgever is ook de aanpak die de Raad aanbeveelt ter aanvulling van het maatregelenpakket dat de tijdelijk werklozen er moet toe aanzetten tijdens hun periodes van inactiviteit opleidingen te volgen. Het komt erop neer de ondernemingen voor te stellen om tijdens de periodes van tijdelijke werkloosheid die een nader te bepalen minimale duur overschrijden, opleidingen te organiseren ten behoeve van hun eigen werknemers. Om een dergelijke subsidiëring te kunnen genieten, zouden de opleidingen in kwestie moeten worden gevalideerd teneinde misbruik te voorkomen. De voorwaarde die bijvoorbeeld zou kunnen worden opgelegd, is dat de opleidingen transversaal of generiek moeten zijn of een aantoonbaar verband houden met (her)tewerkstellingspistes.

Eerste lessen trekken uit de crisis

De eerste les die de Raad wil beklemtonen, is een positieve les, namelijk het enorm aanpassingsvermogen van de ondernemingen en de overheid om hun activiteit in stand te houden. Ook de beschikbaarheid en de flexibiliteit van de werknemers, vooral in de gezondheidssector en bij de zogenoemde essentiële diensten, moet worden beklemtoond.

Door voor iedere activiteit gezondheidsprotocollen uit te werken en nieuwe regels voor afstandswerk overeen te komen, hebben de sociale partners bevestigd dat ze een essentiële rol spelen in het verzekeren van de werking van de arbeidsmarkt.

De crisis heeft ook zeer duidelijk gemaakt hoe belangrijk de digitalisering van onze economie is. De ondernemingen die over een internetportaal beschikken, gebruikten dat om het contact met hun klanten te onderhouden; zij die dat niet hadden, ontwikkelden er één. De verkoop op afstand, e-commerce, *click & collect* hebben dan ook in enkele maanden tijd een onverwacht hoge vlucht genomen. De aldus verzamelde gegevens en de verwerking ervan hebben nieuwe kansen gecreëerd om de relatie met de klanten te verbeteren en nieuwe activiteiten te ontwikkelen. Daardoor is de vraag naar ICT-specialisten alleen maar groter geworden. Overal waar mogelijk was telewerk tijdelijk van kracht. Deze ontwikkelingen betekenen een grote technologische sprong, maar er moet

blijvend worden op toegezien dat ze de digitale kloof niet vergroten. Het 'digitale' onderdeel van het Plan voor Herstel en Veerkracht 'NextGenerationEU' dat in België over het federaal en gewestelijk niveau zal worden, zal beslissend zijn om deze nieuwe dynamiek te ondersteunen, ook voor wat betreft de essentiële dimensie van de telecommunicatie-infrastructuur en om de uitdaging van de digitale inclusie aan te gaan.

Aangezien het om een gezondheids crisis ging, werd de klemtoon meteen gelegd op het beperken van de besmettingsrisico's voor de werknemers. En met succes. Tijdens het afgelopen jaar verhoogde echter een ander risico, namelijk het psychologisch risico van sociaal isolement in een ongeschikte omgeving dat aan telewerk verbonden is. In de toekomstige organisatie van afstandswerk zal daar rekening mee moeten worden gehouden, net als met de aspecten verbonden aan het meten van de productiviteit van telewerk.

Het telewerk heeft, bij wijze van anekdote, sommigen in staat gesteld te werken vanuit een vakantieoord. A priori volstaan een computer en een internetverbinding. Door die delokalisatie van de 'telewerkers' kan het arbeidsaanbod worden verruimd en kan, derhalve, de schaarste aan arbeidskrachten voor de Belgische ondernemingen, maar ook voor hun buitenlandse tegenhangers, worden verkleind. Een dergelijke markt moet voor de in een EU-land gevestigde werknemers op Europees niveau worden gereguleerd. De democratisering van het afstandswerk pleit er in ieder geval des te meer voor dat de sociale partners op nationaal en internationaal niveau gedragsregels vastleggen. Hoe dan ook, de gezondheids crisis zal aldus een nieuwe vorm van dualisme binnen de werkgelegenheid hebben onthuld: de telewerkbare beroepen en de andere.

De coronacrisis heeft ook de kwetsbaarheid aangetoond van sommige laagbetaalde werknemers die in tijdelijke werkloosheid werden geplaatst of die met een atypisch arbeidscontract werkten, bijvoorbeeld sommige uitzendkrachten, flexwerkers of jobstudenten, of nog, sommige zelfstandigen (inclusief deze die een nevenactiviteit uitoefenen). Voor een aantal onder hen was de sociale bijstand (OCMW) de laatste toevlucht. Een reflectie over de sociale dekking van de werknemers, ongeacht hun statuut of activiteit, is onvermijdelijk, temeer daar die vormen van atypische werkgelegenheid toenemen, zoals de Raad heeft aangetoond in zijn advies van juni 2019 over de tendensen en de voorwaarden van de ontwikkeling van de zelfstandige arbeid². Het door de FOD Sociale Zekerheid in mei II. gepubliceerd Belgisch actieplan over de toegang tot sociale bescherming voor werknemers en zelfstandigen³ is een grote stap voorwaarts op weg naar de noodzakelijke modernisering van de sociale zekerheid. Werk is en moet meer dan ooit de beste bescherming tegen armoede zijn. Zal het hervatten van de activiteit voldoende zijn om de financiële situatie van deze werknemers te herstellen? Het is van cruciaal belang dat de uiterst kwetsbare groepen worden gevolgd.

Andere vragen die rijzen, zijn die rond de arbeids- en verloningsvoorwaarden voor sommige, essentieel gebleken functies, in de eerste plaats ten behoeve van een goede maatschappelijke werking. Er zijn gerichte antwoorden gekomen in de vorm van premies en extra vakantie, en er zijn herwaarderings toegekend in de gezondheidssector. Voor de leerkrachten bleven dergelijke maatregelen uit. Deze beroepen moeten absoluut aantrekkelijker worden gemaakt om gemotiveerde mensen aan te trekken en te houden, mensen die een kwantitatief en kwalitatief toereikend aanbod van zorg-, onderwijs- en nabijheidsdiensten kunnen verstrekken. Dat is des te meer noodzakelijk daar al die beroepen opgenomen zijn in de lijsten van de knelpuntberoepen, en dat in de drie gewesten van ons land.

² <https://hrw.belgie.be/nl/home/verslagen-adviezen/alle-adviezen/advies-over-de-tendensen-en-de-voorwaarden-van-de-ontwikkeling-van-de-zelfstandige-arbeid-2019>

³ https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/nl/sociaal-beleid-vorm-geven/toegang-sz/belgisch_actieplan_toegang_sociale_bescherming_nl.pdf

Het groeipotentieel van de economie verhogen en de voorwaarden creëren voor een inclusieve arbeidsmarkt

Van de grote tendensen die de economie en de arbeidsmarkt de komende decennia zullen kenmerken, heeft de gezondheids crisis de digitalisering duidelijk versneld en versterkt. De mondialisering zou daarentegen een andere wending kunnen nemen door een proces van herindustrialisatie en relokalisatie, een tendens die zou kunnen worden gestimuleerd door de wil om de beginselen van de circulaire economie te ontwikkelen. De tijdelijke inkrimping van de migratiestromen zou echter geen blijvende gevolgen hebben voor de aanpak van de vergrijzing van de bevolking.

Het is tegen die achtergrond en om de extra uitdagingen van de klimaatopwarming aan te gaan dat het investeringsprogramma, waartoe de regeringen van dit land in het kader van het Plan voor Herstel en Veerkracht (PHV) van de Europese Unie heeft besloten, ertoe wil bijdragen de economie nieuw leven in te blazen en ons land in een digitale en ecologische transitie te betrekken. De Raad kan er zich alleen maar over verheugen dat het door de Belgische overheid ingediende plan een omvangrijk hoofdstuk bevat dat gewijd is aan opleiding en menselijk kapitaal. Het Plan voor Herstel en Veerkracht levert ook een fundamentele bijdrage tot de doelstelling van een werkgelegenheidsgraad van ten minste 80 % in 2030, terwijl die in 2020 70 % bedroeg. Zowat 660 000 extra personen tussen 20 en 64 jaar zouden aan de slag moeten gaan. De doelstelling is dus bijzonder ambitieus, ze veronderstelt een jaarlijkse groei van de werkgelegenheid met gemiddeld 1,3 % tijdens de komende tien jaar, dat is het percentage dat gemiddeld werd opgetekend tussen 2016 en 2019. Rekening houdend met de huidige niveaus van arbeidsparticipatie van de diverse bevolkingsgroepen, zal het erop aankomen vooral de zogeheten risicogroepen te mobiliseren, met andere woorden de groepen die momenteel het minst aanwezig zijn op de arbeidsmarkt. Transversaal beschouwd, gaat het om de laaggeschoolden (45,6 %), de personen van buiten de EU (40,1 %), de 60-64-jarigen (34,3 %), de – steeds talrijker – langdurig zieken, de mensen met een handicap (24 %) en ook de vrouwen (65,9 %).

Voor elk van die groepen dient een specifiek beleid te worden overwogen. In diverse opeenvolgende verslagen heeft de Raad ter zake aanbevelingen geformuleerd⁴. Die moeten in hun geheel een echt inclusief arbeidsmarktbeleid vormen waarbij wordt toegezien op de kwaliteit van de banen die we verwachten aldus gecreëerd te zien.

Om bij te dragen aan de ambitieuze doelstelling voor de werkgelegenheidsgraad van de regering veronderstelt een dergelijk investeringsplan dat het land beschikt over voldoende personeel met de vereiste vaardigheden. In het bijzonder de technische en de ICT-beroepen ondervinden nu reeds al te vaak moeilijkheden om geschikte kandidaten te vinden. Het is de grootste prioriteit om jonge studenten aan te moedigen veelbelovende – wetenschappelijke en technische – richtingen te volgen, de richtingen die nu reeds de beste werkgelegenheidsvooruitzichten bieden en waar de vraag steeds groter naar zal worden. Deze richtingen trekken verhoudingsgewijs echter nog té weinig jongeren aan, en dat op alle onderwijsniveaus (secundair, hoger van het korte en het lange type), ondanks het beleid dat in het voordeel van die richtingen wordt gevoerd. Het moet worden opgemerkt dat er alteminlerend leren zich specifiek leent voor dat soort van studies. De zaken zijn aan het veranderen, maar er moet ook dringend worden ingezet op de herkwalificatie (*reskilling/upskilling*) van werknemers die hun baan dreigen te verliezen of die werkloos zijn geworden opdat zij de kans zouden krijgen zich om te scholen naar kansrijke activiteiten zoals de *green economy* of van de bio-industrie.

⁴ Er moet worden gespecificeerd dat tegen 2030 de pensioenleeftijd zal zijn opgetrokken tot 67 jaar. Op dit ogenblik telt ons land een gering aantal werknemers ouder dan 64 jaar (5,8 % voor de 65-69-jarigen).

⁵ [HRW \(2020\) “Welke positie hebben de laaggeschoolden op de arbeidsmarkt in België?”](#)
[HRW \(2018\) “Immigranten geboren buiten de EU op de Belgische arbeidsmarkt”](#)
[HRW \(2017\) “Verlenging en kwaliteit van de loopbanen”](#)

Investeren in de jeugd legt de grondvesten voor de toekomst van een land. Investeren in permanente opleiding verstevigt de fundamenten en de veerkracht. Bewust van het belang hiervan, heeft de Raad besloten zijn volgend thematisch verslag te wijden aan de permanente bedrijfsopleiding.

Tegen de achtergrond van de steeds snellere technologische innovaties, de noodzakelijke aanpassingen om te reageren op de opwarming van de aarde en de vergrijzing van de beroepsbevolking, zal het levenslang leren de onmisbare brandstof zijn voor een duurzame en inclusieve economische groei. Iedereen, actief (werkend of werkzoekend) of inactief, is daarbij betrokken en moet zich daar dus bewust van zijn. Dat gebeurt via een grondige herziening van sommige fundamentals; bijvoorbeeld door het creëren van een verloningskader dat gunstig is voor de opleidingsinspanningen en voor de productiviteitswinsten die het concurrentievermogen van onze ondernemingen garandeert. Een andere systemische verandering bestaat erin af te stappen van de werkloosheidsverzekering en te evolueren in de richting van een opleiding- of baangarantie, zoals voor hen die jonger zijn dan 30 jaar met de 'Jeugdgarantie – *Youth Guarantee*'.

De Raad is er hoe dan ook van overtuigd dat men deze technologische, klimaat- en maatschappelijke uitdagingen niet zal kunnen aangaan door te vertrouwen op het oude beleid. We moeten durven veranderen en daar al onze energie in steken. Met inachtneming van de bevoegdheidsverdeling rond het arbeidsmarktbeleid, is nader overleg nodig tussen de overheden (federaal, gewestelijk en communautair) en de sociale partners om voor de werkgelegenheid en de groei een economisch en sociaal houdbare strategie uit te werken.

Brussel, 8 juli 2021





Hoge Raad voor de Werkgelegenheid

STAND VAN ZAKEN EN PERSPECTIEVEN OP DE ARBEIDSMARKT IN BELGIË EN IN DE GEWESTEN

Juli 2021



INHOUDSTAFEL

1.	Het verloop van en de vooruitzichten voor de sleutelvariabelen van de arbeidsmarkt	24
1.1.	Economische activiteit	24
1.2.	Failissementen en herstructureringen	26
1.3.	Beroep op tijdelijke werkloosheid en impact op het inkomen van de werknemers	28
1.4.	Toepassing van telewerk.....	34
1.5.	Werkgelegenheid.....	37
1.6.	Loonkosten	41
1.7.	Zelfstandigen	47
1.8.	Werkaanbiedingen.....	51
1.9.	Werkloosheid.....	53
1.10.	Transities op de arbeidsmarkt.....	57
1.11.	Risicogroepen op de arbeidsmarkt.....	60
1.12.	Deelname aan de arbeidsmarkt en demografie.....	69
1.13.	Welzijn en inactiviteit.....	71
1.14.	Financiële en sociale risico's.....	75
2.	Uitweg uit de crisis en doelstellingen op lange termijn	86
3.	Bijlage.....	92
4.	Bibliografie.....	93

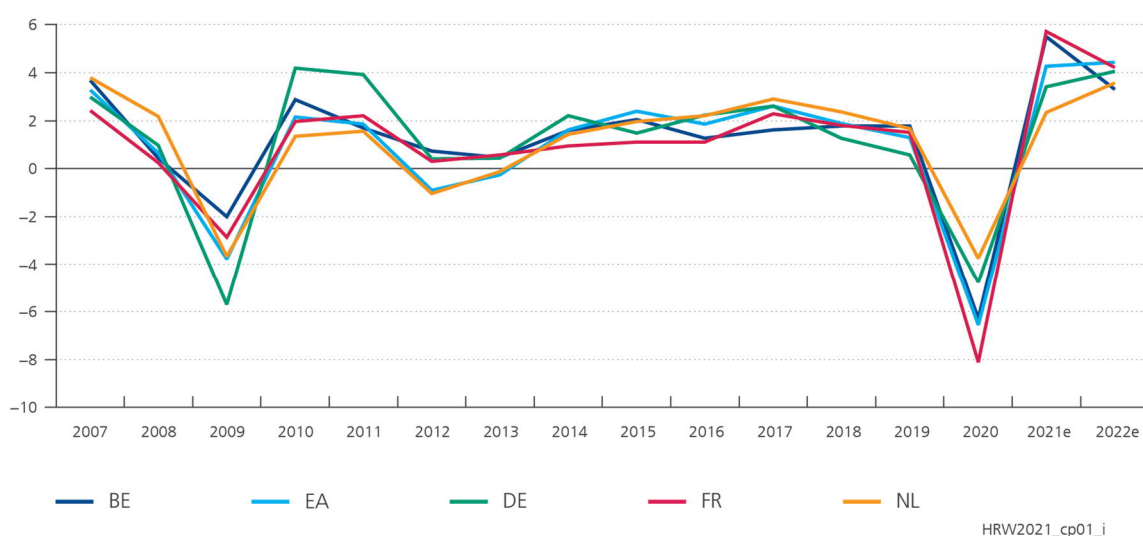
1. HET VERLOOP VAN EN DE VOORUITZICHTEN VOOR DE SLEUTELVARIABLEN VAN DE ARBEIDSMARKT

1.1. Economische activiteit

In 2020 kromp de economische activiteit in België met 6,2 % ten opzichte van het voorgaande jaar, een sinds de Tweede Wereldoorlog ongeziene schok. Ter vergelijking: tijdens de financiële crisis van 2009 was het bbp met 2 % gedaald. De wereldwijde gezondheids crisis en de maatregelen die werden genomen om het coronavirus in te dijken, zijn ongekend. De crisis heeft gemaakt dat de economische projecties van 2019 achterhaald zijn; toen ging men er nog van uit dat het bbp in 2020 met ongeveer 1,2 % zou groeien.

Grafiek 1 - Verloop van het bbp

(verandering in %, bbp naar volume)



Bronnen: EC, INR, NBB.

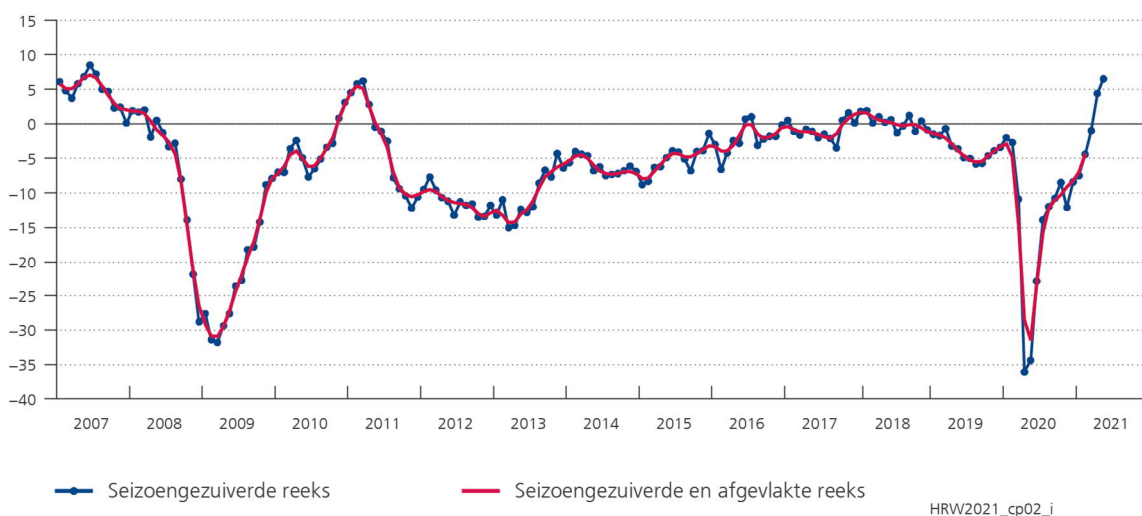
De daling van de activiteit was in België echter iets minder uitgesproken dan gemiddeld in het eurogebied (-6,6 %) en Frankrijk (-8,1 %). In Duitsland (-4,8 %) en Nederland (-3,7 %) bleef de economische vertraging daarentegen beperkter, met name omdat die landen tijdens de eerste golf van de pandemie niet tot een echte lockdown overgingen.

Deze jaarcijfers verhullen een kwartaaldynamiek die de lockdown- en niet-lockdownfases volgt. Zo kromp, na de invoering van de eerste beperkende maatregelen omstreeks midden maart, het bbp met 3,4 % in het eerste kwartaal ten opzichte van het voorgaande kwartaal. Aangezien de lockdown de twee daaropvolgende maanden werd gehandhaafd, liep het bbp tijdens het tweede kwartaal duidelijk sterker terug, tot -11,9 %. Dankzij de versoepeling van die maatregelen vanaf het derde kwartaal veerde de economie op; het bbp steeg toen opnieuw met niet minder dan 11,8 %. Die veerkracht is toe te schrijven aan de bijzondere aard van deze crisis, die veroorzaakt is door een factor die helemaal niets te maken heeft met economie. Economische recessies zijn gewoonlijk het gevolg van een accumulatie van onevenwichten binnen de economische sfeer en om die reden duurt het doorgaans lang voor ze opgelost geraken. In deze specifieke crisis heeft de opheffing van de kunstmatige blokkering van de economie er onmiddellijk voor gezorgd dat bedrijven en werknemers hun activiteiten konden hervatten. De tweede – minder strenge – lockdown had overigens een veel beperktere impact op de economie. De economische actoren hebben zich aan de situatie aangepast door maatregelen te nemen inzake social distancing of door

gezondheidsprotocollen te sluiten om hun activiteiten te kunnen voortzetten, of door digitale hulpmiddelen in te schakelen (bv.: click and collect). In het vierde kwartaal liep het bbp slechts licht terug (-0,1 %).

Uit de analyse naar bedrijfstak blijkt dat sommige dienstenbranches zwaarder werden geïmpacteerd, bv. de horeca, de contactberoepen, de evenementen en de culturele sector, maar ook de detailhandel (non-food), de reissector en het luchtvervoer. Ook de bouw- en de verwerkende nijverheid hadden te lijden onder de eerste golf, maar zij wisten zich vervolgens aan te passen zodat de activiteit opnieuw kon aantrekken. Op die manier werden weinig conjunctuurgevoelige branches zwaarder getroffen. Dit zorgt voor heterogene en andere effecten dan die welke tijdens een economische crisis gewoonlijk worden vastgesteld (zie paragraaf 1.11).

Grafiek 2 - Conjunctuurenquête
(synthetische curves)



Bron: NBB.

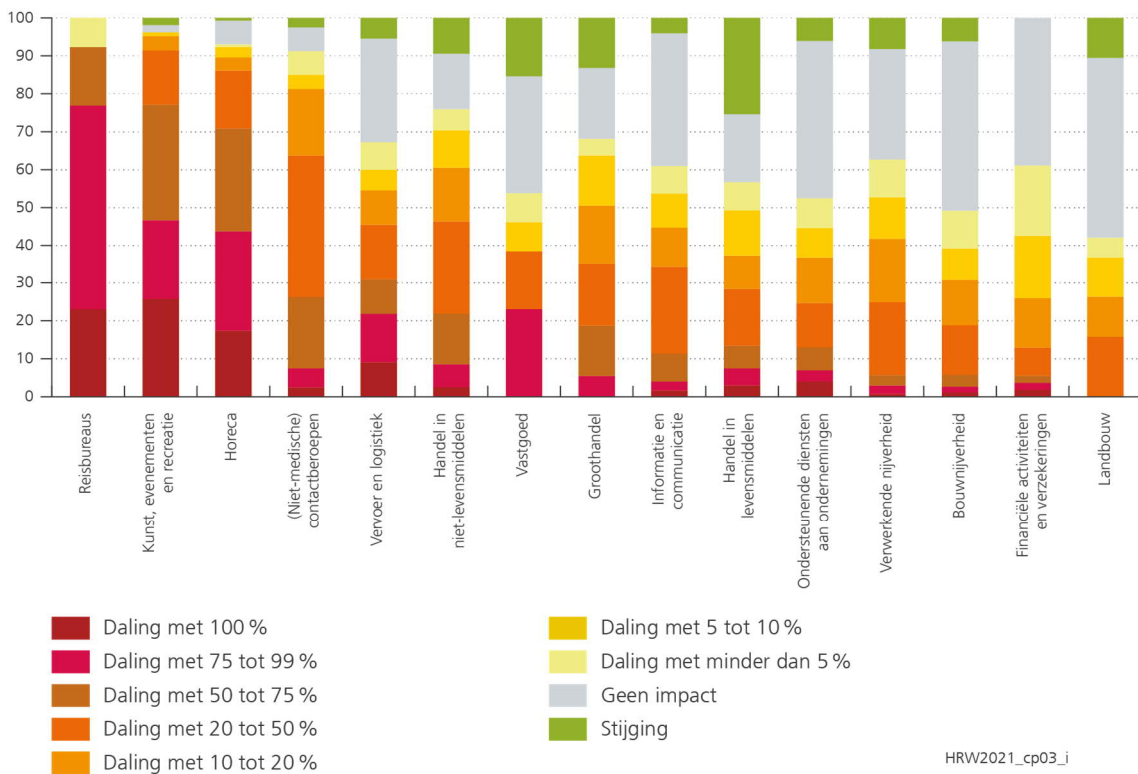
Ook het verloop van de synthetische conjunctuurindicator van de Nationale Bank van België (NBB) toont de effecten van de pandemie. Het vertrouwen van de ondernemingen begon vanaf maart 2020 af te brokkelen en tijdens de daaropvolgende maanden zakte het verder in. Nadien, vanaf de zomer, herstelde het zich geleidelijk (en handhaafde zich op een plateau tijdens de laatste maanden van 2020). Sinds het voorjaar geven de ondernemingen blijk van een hernieuwd optimisme, waardoor de conjunctuurindicator zich op hetzelfde niveau bevindt als vóór de gezondheidscrisis.

In haar projecties van juni 2021 gaat de Nationale Bank uit van een positief verloop van het bbp over de periode 2021-2023. De eerste twee jaren vormen een inhaalbeweging (met respectievelijk +5,5 % en +3,3 %) die tegen 2023 wordt gevolgd door een groei in de buurt van die vóór de crisis, namelijk 1,6 %. De vooruitzichten van het Federaal Planbureau van juni 2021 zijn vergelijkbaar, namelijk een verwachte bbp-groei met 5,5 % in 2021, 2,9 % in 2022 en daarna een gemiddelde groei van 1,4 % tot in 2026. De ramingen van de internationale instellingen voor België zijn eveneens van dezelfde orde van grootte, met hoge groeicijfers in 2021 (+4 % volgens het IMF, +4,5 % volgens de EC en +4,7 % volgens de OESO) en een iets geringere groei in 2022 (+3,1 % volgens het IMF, +3,7 % volgens de EC en +3,5 % volgens de OESO).

1.2. Faillissementen en herstructurerings

Voor tal van ondernemingen heeft het stilleggen van hele onderdelen van de economie zich tijdens de lockdowns onvermijdelijk vertaald in een gedeeltelijk, en zelfs totaal, wegvallen van hun ontvangsten. Terzelfder tijd liepen sommige kosten gewoon door: facturen van leveranciers, bezoldiging van werknemers, betaling van huurgelden, aflossen van schulden. Zo raakten de liquiditeitsreserves snel uitgeput, waardoor staking van betaling en faillissement dreigden, ook voor ondernemingen die vóór de crisis perfect gezond waren. Het risico dat een deel van het economisch weefsel blijvend zou worden vernietigd, was zeer reëel.

Grafiek 3 - Effect van COVID-19 op de inkomsten van de ondernemingen
(enquête van 25 mei 2021, in % van de bevroegde ondernemingen)



Bron: ERMG.

Dankzij de steunmaatregelen ten behoeve van de ondernemingen en vooral door het moratorium op faillissementen, dat werd ingevoerd van 24 april tot 17 juni 2020 en, vervolgens, van 6 november 2020 tot 31 januari 2021, werden in 2020 het laagste aantal faillissementen uitgesproken sinds 2005. In 2020 werden in totaal 7 200 ondernemingen failliet verklaard, waardoor zo'n 18 000 werknemers hun baan verloren. Ter vergelijking: de gegevens van 2019 rapporteren 10 600 ondernemingen en 20 400 werknemers. Het valt echter niet uit te sluiten dat er in de loop van 2021 een aanzienlijk aantal ondernemingen over de kop zal gaan, meer bepaald wanneer de steunmaatregelen zullen worden stopgezet. Dat is vooralsnog niet het geval, aangezien het aantal verloren banen ten gevolge van faillissementen in de eerste vier maanden van 2021 nog altijd lager is dan het gemiddelde in 2019.

Grafiek 4 - Banenverlies als gevolg van faillissementen en procedures inzake collectief ontslag (aantal werknemers)



Bron: Statbel.

De procedures inzake collectief ontslag, die gepaard gaan met herstructureringen of bedrijfssluitingen, zijn na de eerste lockdown toegenomen. Sinds maart 2020 zijn er 145 dossiers ingediend⁶, waarbij zo goed als 12 100 werknemers betrokken zijn. Rekening houdend met de diverse fases waarin de ‘wet-Renault’ voorziet opdat de werknemers zich vlotter zouden kunnen omscholen, zal het effect op het arbeidsaanbod verspreid zijn in de tijd en niet noodzakelijk leiden tot een equivalente toename van het aantal werkzoekenden.

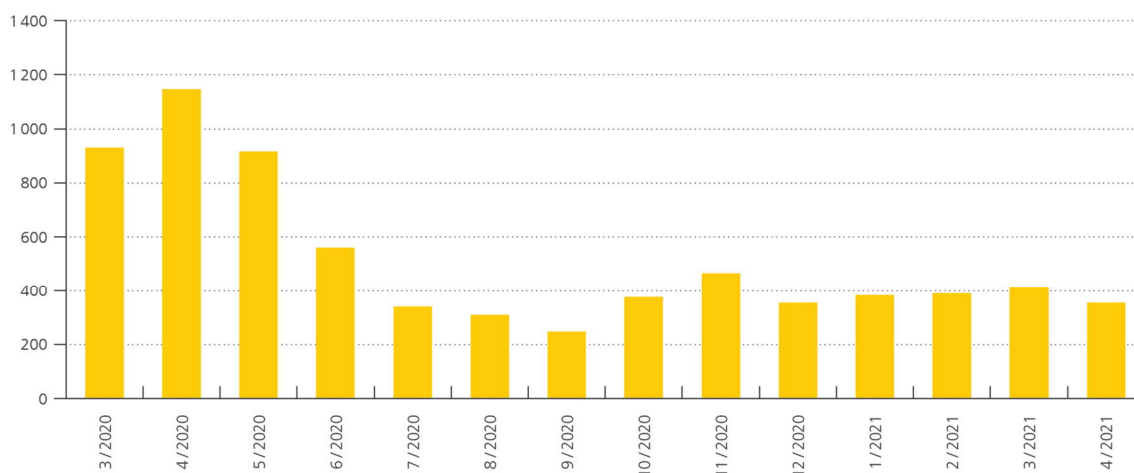
⁶ Volgens de laatst beschikbare gegevens die dateren van juni 2021.

1.3. Beroep op tijdelijke werkloosheid en impact op het inkomen van de werknemers

Vanaf het begin van de crisis werd het stelsel van de tijdelijke werkloosheid vereenvoudigd en uitgebreid ten behoeve van hen die het nodig hebben. Ter herinnering: de tijdelijke werkloosheid maakt het mogelijk het effect van (economische of andere) schokken op de werkgelegenheid in personen te verkleinen, door arbeidsovereenkomsten gedurende een beperkte tijd op te schorten. De loontrekkende moet met andere woorden tijdens de periode van tijdelijke werkloosheid geen arbeid meer verrichten en de werkgever moet geen loon meer uitbetalen. Aan de hand van dit systeem kunnen de vaste personeelskosten worden verminderd wanneer de onderneming met een daling van de bedrijvigheid kampt, zonder dat ze werknemers hoeft te ontslaan. De werknemer is op zijn beurt zeker van een vervangingsinkomen dat door een kas voor werkloosheidsuitkeringen wordt betaald⁷.

In april 2020 ontving bijna 40 % van de loontrekkenden in de private sector, dat zijn meer dan één miljoen mensen, tijdelijke-werkloosheidsuitkeringen. Dat is vijfmaal meer dan op het hoogtepunt van de financiële crisis van 2009, toen dat aantal 230 000 beliep. In normale tijden zijn er gemiddeld per jaar niet meer dan 100 000 à 150 000 tijdelijk werklozen. Tijdens de zomer liepen de aanvragen terug als gevolg van de versoepeling van de beperkende maatregelen. De tweede golf en de nieuwe lockdownmaatregelen vanaf de maand oktober leidden, in beperkte mate, opnieuw tot een toename van het beroep op die financiële steunmaatregelen. In april 2021 telde men nog 353 000 tijdelijk werklozen in loondienst. Dat cijfer is nog steeds hoog, maar duidelijk lager dan de piek van april 2020.

Grafiek 5 - Beroep op tijdelijke werkloosheid
(in duizenden personen)



HRW2021_cp05_i

Bron: RVA.

Er dient echter te worden beklemtoond dat de meeste tijdelijk werklozen dat niet voltijds waren. Op het hoogtepunt van de crisis, in april 2020, werd gemiddeld 16 dagen per maand niet gewerkt. Dat aantal is sindsdien afgenomen tot 10 dagen. Om de tijdelijke werkloosheid om te zetten in voltijds equivalenten (VTE) moesten er ramingen uitgevoerd worden op basis van de gegevens van de sociale secretariaten en van de RSZ. Voor het volledige eerste kwartaal van 2020 komen we uit

⁷ Voor meer informatie over het stelsel van tijdelijke werkloosheid en de versoepelingsmaatregelen die tijdens de crisis werden genomen, wordt verwezen naar het Verslag 2020 van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid.

op een verlies van 58 000 VTE. Aangezien het corona-effect zich zo goed als uitsluitend in de laatste twee weken van maart situeert kan de totale impact in VTE voor die maand op ca. 348 000 personen worden ingeschat. In april 2020 steeg dat cijfer vermoedelijk tot bijna 700 000 VTE. Vanaf mei zette zich een daling in, maar ook in de zomermaanden bleef de tijdelijke werkloosheid substantieel, met tussen de 80 000 en 100 000 VTE. De tweede golf zorgde voor een nieuwe toename, al bleef die wel ver onder het niveau van april. Zo begon in de loop van oktober de tijdelijke werkloosheid opnieuw toe te nemen, en vanaf de derde week van oktober oversteeg het aantal tijdelijk werklozen opnieuw 100 000 VTE. Rond midden november werd een nieuwe piek van ongeveer 170 000 VTE bereikt om vervolgens weer te dalen naar 130 000 in december. Na een daling tijdens de kerstvakantie (tot iets meer dan 100 000 VTE) bleef het niveau in januari 2021 stabiel op zo'n 145 000 VTE. In de tweede helft van februari daalde het niveau opnieuw licht tot zo'n 130 000 VTE, een niveau dat doorheen het grootste deel van de maand maart werd aangehouden. In de laatste week van maart (de 'paaspauze' of extra sluitingsweek van de scholen voor Pasen) steeg het niveau opnieuw naar ongeveer 144 000 VTE. Dat piekje was vooral te zien bij bedienden, al blijft algemeen beschouwd het aandeel tijdelijk werklozen vooral bij arbeiders hoog, zelfs wat hoger dan in november. Begin mei bedroeg het niveau naar schatting 125 000 VTE, het tot nu toe laagste cijfer van 2021 maar nog steeds hoger dan in december 2020. Sindsdien is er, na een lange stagnatie, een meer uitgesproken daling ingezet.

Tabel 1 - Indeling van de tijdelijk werklozen naar aantal vergoede dagen
(2020)

	Aantal personen	%
Minder dan 5 dagen	131 814	9,5
Tussen 6 dagen en een maand	467 418	33,8
Tussen 1 en 3 maanden	572 203	41,4
Tussen 3 en 6 maanden	164 369	11,9
Tussen 6 en 11 maanden	45 906	3,3
Méér dan 11 maanden	700	0,1

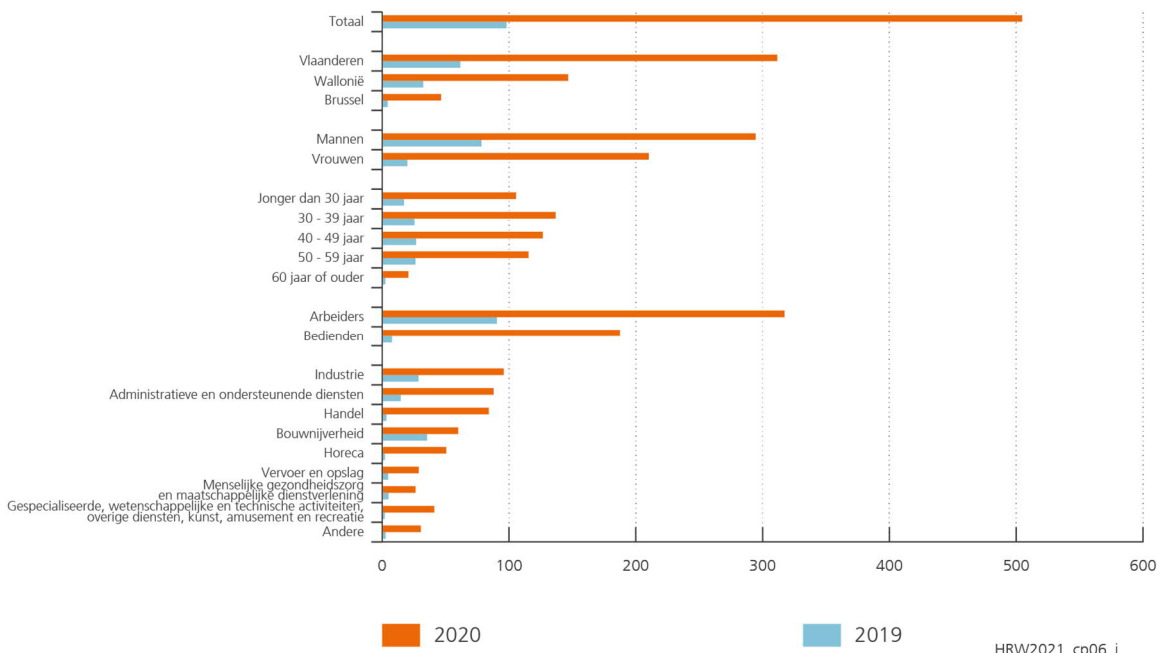
Bron: RVA.

Hoewel een groot aantal personen in tijdelijke werkloosheid belandde, was dat bovendien meestal niet voor een lange periode. Van de personen die in 2020 ten minste één tijdelijke-werkloosheidsvergoeding ontvingen, gold dat voor 43 % slechts voor maximaal één maand. Voor één tijdelijk werkloze op tien ligt het aantal vergoede dagen zelfs lager dan vijf. Van de personen die een tijdelijke-werkloosheidsvergoeding ontvingen, waren er slechts iets meer dan 15 % die deze vergoeding gedurende langer dan 3 maanden ontvingen.

De tijdelijke werkloosheid was niet homogeen gespreid over alle categorieën werknemers, noch tussen de gewesten en bedrijfstakken. Verhoudingsgewijs werd de grootste stijging opgetekend in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waar het aantal tijdelijk werklozen in 2020 ten opzichte van 2019 vermenigvuldigd werd met 11. In de beide andere gewesten was dat met 5 in het Vlaams Gewest en met 4,5 in het Waals Gewest. Het specifiek karakter van Brussel waar de dienstensectoren sterker aanwezig zijn - met name horeca, cultuur, toerisme – verklaart die grotere stijging. De bedrijfstakken die het zwaarst door de crisis en door de tijdelijke werkloosheid werden getroffen, waren immers de handel (25 maal meer betrokkenen dan in 2019), de horeca (24 keer meer) en de evenementensector (21 keer meer), dat zijn branches die er gewoonlijk geen of zeer weinig beroep op doen. De industrie en de bouw, bedrijfstakken die gevoeliger zijn voor conjunctuurschommelingen of weersomstandigheden, doen geregeld een beroep op tijdelijke

werkloosheid zodat de stijging ervan minder uitgesproken was. Toch waren ze goed voor een aanzienlijk deel van de tijdelijke werkloosheid (31 % voor het hele jaar, tegen 65 % in 2019).

Grafiek 6 - Tijdelijke werkloosheid volgens kenmerken
(in duizenden fysieke eenheden)



Bron: RVA.

Dat de gezondheidscrisis een zwaardere impact heeft op de activiteit in de dienstensectoren verklaart eveneens waarom het aantal tijdelijk werkloze vrouwen forser is gestegen (tien keer sterker dan in 2019) dan het aantal tijdelijk werkloze mannen (vier maal sterker). Mannen zijn gewoonlijk werkzaam in conjunctuurgevoeliger sectoren (industrie en bouw) met een statuut van arbeider; ze worden dus vaker getroffen door periodes van tijdelijke werkloosheid. Wat de leeftijd betreft, ligt de stijging hoger bij de jongere leeftijdscategorieën (jonger dan 30 jaar), maar ook bij de 60-plussers.

Om de koopkracht van de werknemers te beschermen, werd de dekking van het inkomensverlies bij tijdelijke werkloosheid door de federale overheid verhoogd via een stijging van de vervangingsratio tot 70 % van het (geplafonneerd) brutoloon en een bijkomende toeslag per dag tijdelijke werkloosheid van bruto € 5,63⁸. Deze maatregelen blijven nog tot en met 30 september 2021 van kracht. Naarmate de crisis aanhield, werden bijkomende maatregelen genomen om de koopkracht van (langdurig) tijdelijke werklozen te ondersteunen. Zo werd de bedrijfsvoorheffing verschuldigd op de uitkering onder tijdelijke werkloosheid tijdelijk verlaagd van 26,75 % tot 15 % (tussen mei 2020 en september 2021) en werd er aan tijdelijke werklozen - via de RVA - een eindejaarspremie⁹ en een beschermingspremie¹⁰ toegekend. Ook sommige gewestelijke

⁸ Een aantal publicaties waaronder het Stand van zaken verslag van de HRW(2020), het monitoringrapport van de WG SIC (2021) en een studie van het FPB (2020) bevatten een analyse van de vervangingsratio's bij tijdelijke werkloosheid voor een aantal typegevallen.

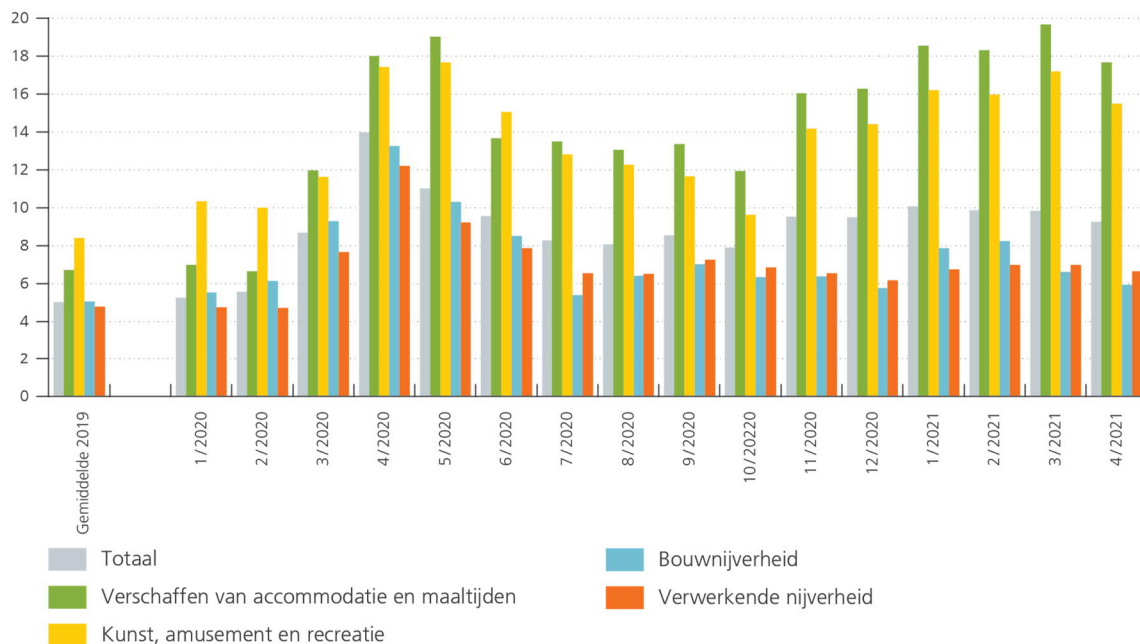
⁹ Personen die tussen maart 2020 en november 2020 minstens 53 uitkeringen als tijdelijke werklozen hebben ontvangen, hebben recht op een premie van € 10 per uitkering (met een minimum van € 150) betaald door de RVA.

¹⁰ Personen die tussen 1 maart 2020 en 31 december 2020 ten minste 52 uitkeringen tijdelijke werkloosheid hebben ontvangen en tewerkgesteld zijn in een onderneming die krachtens het ministerieel besluit van 28 oktober 2020

overheden hebben tijdens de eerste lockdown de koopkracht van de tijdelijke werklozen ondersteund in de vorm van een éénmalige tegemoetkoming voor de water- en/of elektriciteitsfactuur.

Ondanks het feit dat een groot deel van de werknemers slechts gedurende een kortere periode tijdelijk werkloos is geweest, werd toch een aantal tijdelijk werklozen geconfronteerd met lange episodes van tijdelijke werkloosheid en een substantieel inkomensverlies. Zo zouden tussen het begin van de crisis en maart 2021 zo'n 111 500 personen 150 dagen of langer tijdelijk werkloos zijn geweest (WG SIC, 2021). Het zijn voornamelijk werknemers actief in de zwaarst getroffen branches, die het voorbije jaar verplicht gesloten waren, zoals de horeca of de kunst, amusement en recreatie, die vaak voor langere tijd tijdelijk werkloos waren en dus geconfronteerd werden met een beperking van hun inkomen. In andere bedrijfstakken werd de werking, dankzij het telewerk, nauwelijks of niet belemmerd door de maatregelen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan of konden de activiteiten hervatten na de implementatie van de noodzakelijke voorzorgsmaatregelen waardoor het inkomensverlies voor de betrokken werknemers dan ook beperkt bleef of zelfs onbestaande was.

Grafiek 7 - Gemiddeld aantal dagen tijdelijke werkloosheid per branche
(gemiddeld aantal dagen per maand)



HRW2021_bc01_j

Bron: RVA.

Een analyse van het onderzoek consortium COVIVAT (2021b) bevestigt dat de inkomensschok bij de werknemers in 2020 dan ook zeer ongelijkmatig verdeeld was. Op basis van hun simulatie ten opzichte van een situatie waar de gezondheidscrisis ten gevolge van COVID-19 niet heeft plaats gevonden, leed 64 % van de werknemers geen bruto inkomensverlies in de loop van 2020 terwijl 36 % van de werknemers wel werd geconfronteerd met een bruto inkomensverlies. Gemiddeld genomen werd op jaarbasis een bruto inkomensverlies opgetekend van 15,1 %. Door het effect van

verplicht gesloten is heeft recht op de beschermingspremie. De premie wordt berekend door een bepaald dagbedrag te vermenigvuldigen met 78. De hoogte van het dagbedrag van de premie is afhankelijk van het brutoloon, indien het brutoloon hoger is dan € 2.755 dan wordt er geen premie toegekend.

de verhoging van de tijdelijke werkloosheidsuitkeringen, in combinatie met het systeem van de fiscaliteit¹¹, wordt de impact op het bruto-inkomen teruggebracht tot een verlies van 3,1 % (of € 858) van het netto beschikbaar jaarinkomen.

Weinig verrassend loopt dit inkomensverlies beduidend op naarmate men langer in tijdelijke werkloosheid zit, en dit ondanks de bijkomende financiële tegemoetkomingen die voorzien zijn voor langdurige tijdelijke werklozen¹². Personen die langer dan 53 dagen tijdelijk werkloos waren, zagen hun netto beschikbaar inkomen op jaarbasis met 5,7 % (of € 1 502) dalen; dit verlies stijgt tot € 3 075 voor personen die meer dan 156 dagen tijdelijk werkloos waren. De studie belicht ook de verschillen naargelang de bedrijfstak. Zo blijkt dat het gemiddelde netto inkomensverlies in de horecasector, één van de sterkst vertegenwoordigde sectoren in de tijdelijke werkloosheid, oploopt tot 6,5 % (of € 1 496) op jaarbasis. De gemiddelde duur van de tijdelijke werkloosheid in 2020 was in deze sector immers ook heel hoog.

Aansluitend moet worden opgemerkt dat de SIGEDIS-gegevens aantonen dat, hoewel de tijdelijke werkloosheid (wegens overmacht, om economische redenen en door corona) voorkomt in alle loonklassen, de toename sinds januari 2020 veel sterker was in de laagste loonklassen. Daarenboven blijkt dat, vooral in april, de lage loonklassen meer dagen tijdelijk werkloos waren dan de hogere loonklassen en dus met een groter inkomensverlies zijn geconfronteerd. De oververtegenwoordiging van de lage en middellage lonen blijft ook tijdens de tweede lockdown in het najaar van 2020 uitgesproken. Indien deze werknemers niet kunnen terugkeren naar hun job maar werkloos worden, een potentieel risico (zie paragraaf 1.9), zal het inkomensverlies verder oplopen voor deze reeds financieel kwetsbaardere profielen.

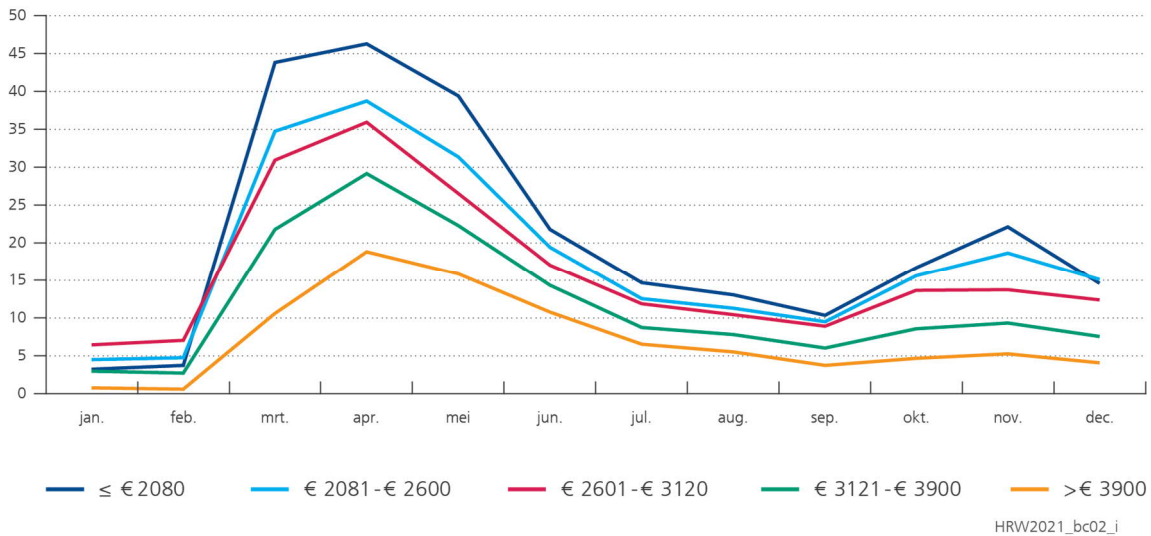
¹¹ Met name de progressiviteit van het Belgische belastingstelsel alsook een belastingvermindering die van toepassing is op werkloosheidsuitkering waartoe de uitkeringen onder tijdelijke werkloosheid behoren.

¹² De studie houdt rekening met de 'eindejaarspremie' voor de langdurige tijdelijke werklozen.



Grafiek 8 - Verloop van de tijdelijke werkloosheid per loonklasse

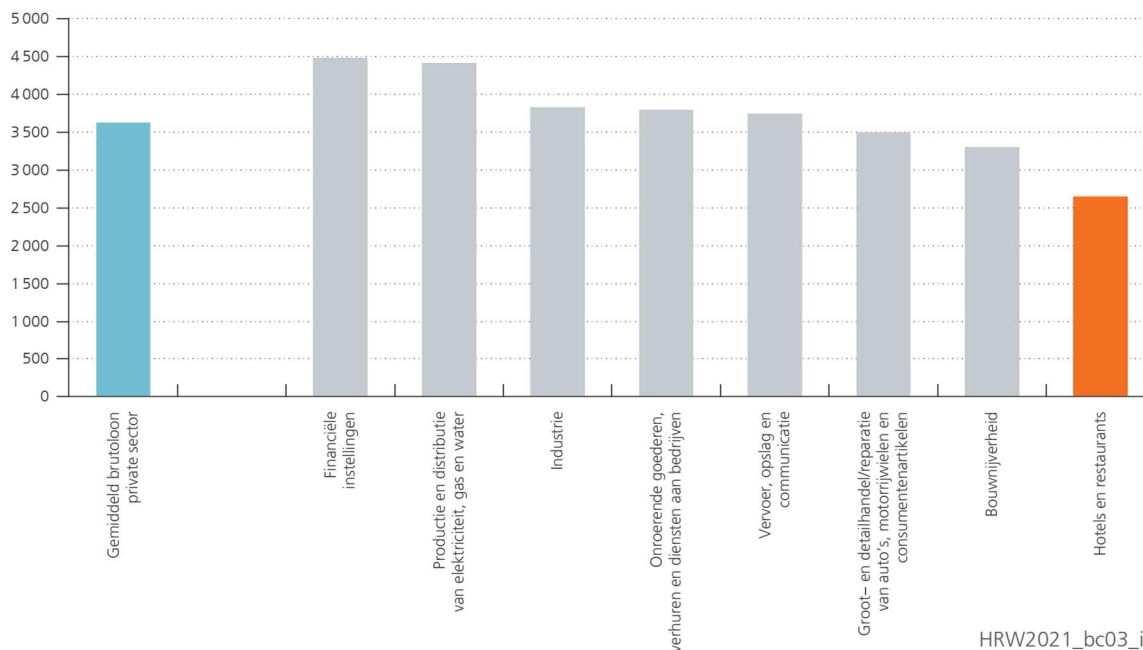
(aandeel van de personen die aan het werk waren in het vierde kwartaal van 2019 en die in tijdelijke werkloosheid zijn geplaatst tussen januari en december 2020)



Bron: FOD WASO op basis van gegevens van SIGEDIS.

De oververtegenwoordiging van de lage en middellage lonen is niet onlogisch gezien de zwaarst getroffen sectoren gemiddeld lagere lonen hebben. Op basis van de Structure of Earnings Survey blijkt immers dat het gemiddelde brutoloon voor een voltijds tewerkgestelde werknemer actief in de horeca in 2018 27 % lager lag dan het gemiddelde brutoloon in de private sector. Bovendien zijn tijdelijke werklozen overwegend jongeren, mensen van niet-EU origine en laaggeschoolden, kenmerken die negatief wegen op het loon (zie Saks, 2021).

Grafiek 9 - Gemiddeld bruto maandloon voor voltijds tewerkgestelde werknemers (in €, 2018)



Bron: Statbel.

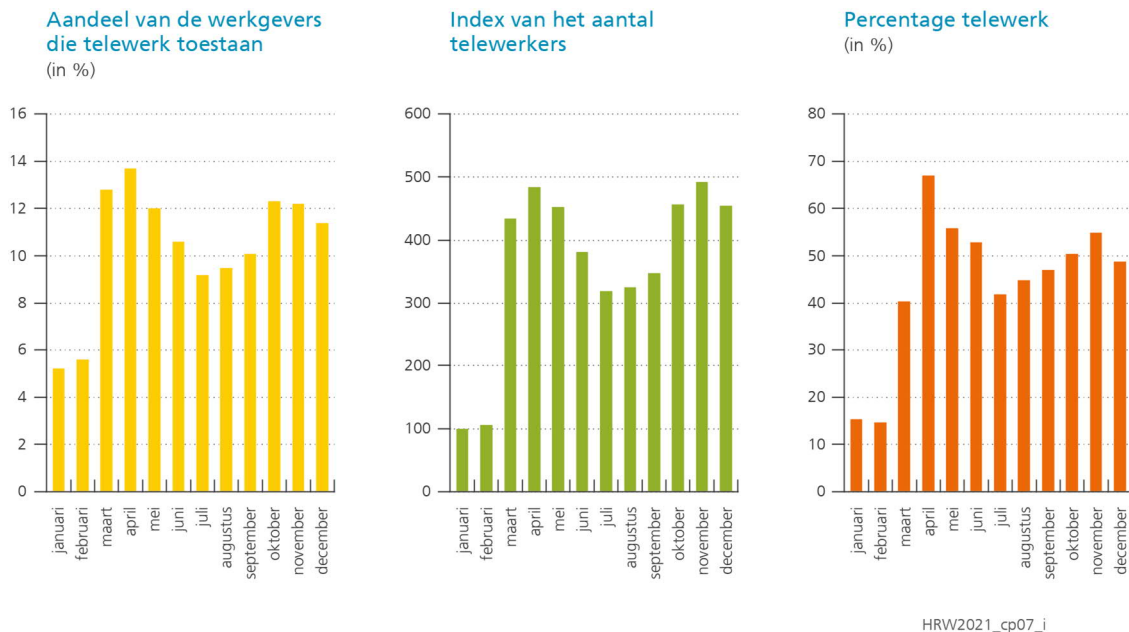
Ondanks de hoge vervangingsratio van de uitkering onder tijdelijke werkloosheid voor de lagere lonen (zie HRW 2020), die op maandbasis nog verder is gestegen via de verlaging van de bedrijfsvoorheffing die verschuldigd is op de uitkering (zie WG SIC 2021), moet worden opgemerkt dat zelfs een beperkt inkomensverlies voor dergelijke kwetsbare profielen snel problematisch kan worden. Onderzoek van COVIVAT (2020b) heeft aangetoond dat de netto minimumuitkering bij tijdelijke werkloosheid¹³, na de daling van de bedrijfsvoorheffing verschuldigd op deze uitkering, op maandbasis voor een alleenstaande net voldoende is om de uitgaven te dekken die noodzakelijk worden geacht om menswaardig te leven. Voor een alleenstaande ouder met een kind ten laste is de minimumuitkering bij tijdelijke werkloosheid, zelfs na de daling van de bedrijfsvoorheffing, onvoldoende om alle uitgaven te dekken die noodzakelijk worden geacht. Met name de onvoorziene uitgaven die niet mogelijk waren tijdens de lockdownperiode (bijvoorbeeld een herstelling in de woning) zijn niet mogelijk zonder een spaarbuffer aan te spreken. Paragraaf 1.14 gaat hier verder op in.

1.4. Toepassing van telewerk

In 2020 werd ook massaal beroep gedaan op telewerk wanneer de aard van de uit te voeren taken dat mogelijk maakte. Tijdens de lockdowns werd telewerk immers verplicht of sterk aanbevolen overal waar dat kon; telewerk werd aldus voor tal van werknemers de norm. Zodoende konden niet enkel de ondernemingen hun activiteiten verder blijven uitoefenen, maar konden ook de werknemers hun baan en inkomen behouden.

¹³ Berekend voor iemand die een job heeft betaald aan het nationaal minimumloon en die een woning huurt op de private markt.

Grafiek 10 - Verloop van het telewerk¹
(gebruikers en ratio, 2020)



Bron: FOD WASO op basis van de gegevens van Acerta, SD Worx en Securex.

¹ Indicator 1: Het aandeel van de werkgevers die telewerk hebben toegestaan in % van alle ondernemingen.

Twee bronnen geven het aantal ondernemingen weer die telewerk hebben toegestaan, hun totale aantal dochterondernemingen en het daaruit voortvloeiende percentage. De derde bron geeft enkel het percentage weer.

⇒ Rekenkundig gemiddelde van de drie percentages.

Indicator 2: Index van het aantal telewerkers

De drie bronnen geven niet hetzelfde totale aantal werknemers weer (dat is het totale aantal werknemers van alle ondernemingen, of het totale aantal werknemers van de ondernemingen die ten minste één dag telewerk hebben toegestaan). De berekende aandelen zijn dus niet vergelijkbaar.

⇒ Samenstelling van een indicator gebaseerd op het aantal telewerkers in de vorm van een index met als basis januari 2020 = 100

Indicator 3: Percentage telewerk per telewerker

De drie bronnen geven het aantal telewerkprestaties weer, maar geven niet hetzelfde totale aantal dagen weer (hetzij alle arbeidsprestaties van alle werknemers, hetzij de totale arbeidsprestaties van de telewerkers). De percentages zijn dus niet vergelijkbaar.

De drie bronnen geven het aantal telewerkdagen per telewerker weer (of maken het mogelijk dat aantal te berekenen).

Twee bronnen geven een telewerkpercentage weer dat gebaseerd is op het aantal telewerkdagen per telewerker gedeeld door een gemiddeld aantal normale arbeidsprestaties van 21,33 dagen per maand (inclusief dus de diverse afwezigheden en niet gezuiverd voor de deeltijdprestaties).

⇒ Toepassing van dit principe op de derde bron en gewogen gemiddelde van de drie percentages.

Dankzij de data van drie sociale secretariaten (Acerta, SD Worx en Securex) hebben we duidelijker zicht op het gebruik van telewerk in de loop van 2020. Het aandeel van de werkgevers dat telewerk toestond bedroeg begin 2020 ongeveer 5 %. In maart en april steeg dat aandeel sterk tot bijna 14 %, het daalde vervolgens geleidelijk tot ongeveer 9,5 % in juli en augustus. In oktober steeg het aandeel opnieuw fors, maar het bereikte nooit meer het niveau van maart en april. In december bedroeg het 11,4 %. Het aantal telewerkers was in april 2020 bijna vervijfvoudigd ten opzichte van januari, maar vertoonde daarna eveneens een dalende tendens. Tegen het einde van het jaar werden de niveaus van maart en april echter opnieuw bereikt en in november 2020 zelfs licht overschreden. Aan het begin van het jaar telewerkte een telewerker gemiddeld 15 % van zijn of haar normale werktijd (d.w.z. iets minder dan 1 dag per week). Tijdens de lockdown steeg dit

percentage tot 67 % (iets meer dan 3 dagen), het daalde vervolgens vrij sterk tot 41,9 % (2 dagen) in juli (mogelijk onder invloed van de zomervakantie, en dus de combinatie met verlofdagen). Daarna nam de intensiteit van het telewerken geleidelijk aan weer toe tot ongeveer 55 % in november 2020, om in december terug te dalen tot net onder de 50 % (effect van de kerstvakantie).

Waar telewerk mogelijk was, is het voor de ondernemingen een efficiënt middel gebleken om hun activiteiten te kunnen blijven voortzetten; voor de werknemers betekende het dat ze hun beroep konden blijven uitoefenen en tegelijkertijd de lockdownmaatregelen en/of de maatregelen inzake social distancing konden naleven. Dat was in hoge mate het geval in de informatie- en communicatiesectoren, bij de financiële en verzekeringsactiviteiten, in het onderwijs, bij de gespecialiseerde – wetenschappelijke en technische – activiteiten, maar ook in de overheidsadministratie, stuk voor stuk branches waar telewerk reeds vóór de gezondheids crisis vaker werd toegepast. Zelfs binnen deze bedrijfstakken is telewerk niet homogeen verspreid over alle werknemers. Zoals blijkt uit de enquêtes naar de arbeidskrachten (EAK) van Statbel is telewerk toegankelijker voor hooggeschoolden. Drukt men het in beroepen uit, dan zijn het directeurs, directiekaderleden en bedrijfsleiders alsook de intellectuele en de wetenschappelijke beroepen die het meest hebben getelewerkt: 62 % onder hen telewerkten, tegen minder dan 2 % bij de midden- of laaggeschoolden met een laaggekwalificeerde job. Aangezien telewerk kansen biedt om tijdens een lockdown de activiteiten te laten doorgaan, is het een formule die algemeen wordt beschouwd als voordelig voor de werknemers aangezien ze meer flexibiliteit mogelijk maakt en toelaat te besparen op de trajecten tussen de woonplaats en de werkplek. Ter illustratie: de gemiddelde afstand die wordt afgelegd door pendelaars die in een ander gewest werken dan waar ze wonen, bedraagt 20 km voor de Brusselse werknemers, 30 km voor de Vlaamse werknemers en 43 km voor de Waalse werknemers. De formule maakt het ook mogelijk het verkeer rond de overbelaste zones vlotter te laten verlopen en de bedrijfsruimte waarover de ondernemingen beschikken, te optimaliseren. Het Federaal Planbureau heeft de impact geanalyseerd van een aanzienlijke toename van telewerk¹⁴. Uit die analyse blijkt dat het pendelverkeer richting het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met meer dan 23 % zou afnemen. Het verkeer om andere redenen dan ‘het werk’ zou van zijn kant dan weer toenemen, maar het zou voornamelijk om korte trajecten gaan in de buurt van de woonplaats en tijdens de daluren.

Sommigen maken zich evenwel zorgen over het isolement van de werknemer, die minder sociale interactie heeft en niet langer het gevoel heeft deel uit te maken van de onderneming. Opdat telewerk voluit efficiënt zou zijn, moet er thuis een daartoe bestemde plaats beschikbaar zijn die uitgerust is om de nieuwe technologieën te kunnen toepassen. Anderen oordelen dat dit soort van organisatie meer stress impliceert omdat het gevoel heerst dat men constant bereikbaar en beschikbaar moet zijn, in het bijzonder op crisismomenten. In 2018 werd een wet goedgekeurd opdat de ondernemingen er zouden voor zorgen dat de nieuwe technologieën geen inbreuk maken op het naleven van de rusttijden en vakantieperiodes, noch op het evenwicht tussen het beroeps- en het privéleven. Een recente studie van Hansez, Taskin en Thisse (2021) bevestigt die vaststelling. Hoewel telewerk de werknemers in de praktijk voldoening geeft (bijvoorbeeld wegens de autonomie en de flexibiliteit die het biedt), vormt het ook een bron van ongemak (ergonomie, conflict tussen privé- en beroepsleven, dubbelzinnige verwachtingen, enz.). Bovendien blijkt uit deze studie ook dat de toename van de productiviteit als gevolg van telewerk samenhangt met de frequentie ervan: bij meer dan twee dagen per week of 50 % van de arbeidsduur telewerk nemen die winsten af.

¹⁴ Laine B. en Daubresse C. (2020), ‘Telewerk en transportvraag: een evaluatie in het PLANET-model’, Working Paper 6-20, Federaal Planbureau.

1.5. Werkgelegenheid

Tot eind 2019 liet de arbeidsmarkt in België een duidelijke verbetering optekenen. Vier jaar lang was de binnenlandse werkgelegenheid continu toegenomen met, jaar op jaar, gemiddeld 1,5 %, wat overeenstemt met een jaarlijkse creatie van ongeveer 70 000 banen. De bruuske en ingrijpende recessie van midden maart 2020 als gevolg van het stilleggen van volledige delen van de economie heeft die context volledig overhoopgehaald.

Dankzij het massale beroep op de tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht, en ook dankzij alle maatregelen ter ondersteuning van de ondernemingen en de werkgelegenheid, kon de nettobanenvernietiging in 2020 echter worden beperkt, aangezien de initiële schok grotendeels werd opgevangen door de inkorting van de gemiddelde arbeidsduur. Volgens de gegevens van de nationale rekeningen is de binnenlandse werkgelegenheid het afgelopen jaar slechts met gemiddeld 800 personen afgenomen. Die daling betreft uitsluitend de loontrekkenden uit de conjunctuurgevoelige branches, waar het gemiddeld jaarlijks aantal banen met 28 000 eenheden is geslonken ten opzichte van 2019. In deze branches werd de daling van de werkgelegenheid, als jaargemiddelde, zichtbaar vanaf het tweede kwartaal van 2020, toen het aantal werkenden zijn laagste peil bereikte, nl. 2 482 000, of bijna 60 000 banen minder dan eind 2019. Het aantal ambtenaren of loontrekkenden in de administratie, het onderwijs of de gezondheidsdiensten, enerzijds, en het aantal zelfstandigen¹⁵, anderzijds, bleven daarentegen stijgen.

Tabel 2 - Verloop van de werkgelegenheid volgens statuut en sector
(verandering in duizenden personen)

	2017	2018	2019	2020	2021r		2022r		2023r	
					NBB	FPB	NBB	FPB	NBB	FPB
Binnenlandse werkgelegenheid	73	70	76	-1	32	35	8	9	32	48
Loontrekkenden	60	56	61	-15	16	16	3	2	25	35
Conjunctuurgevoelige branches	36	38	39	-28	6		-7		14	
Overheidsadministratie en onderwijs	8	7	8	6	5		2		3	
Overige diensten	17	11	14	7	6		7		8	
Zelfstandigen	13	13	14	14	16	14	6	5	7	10

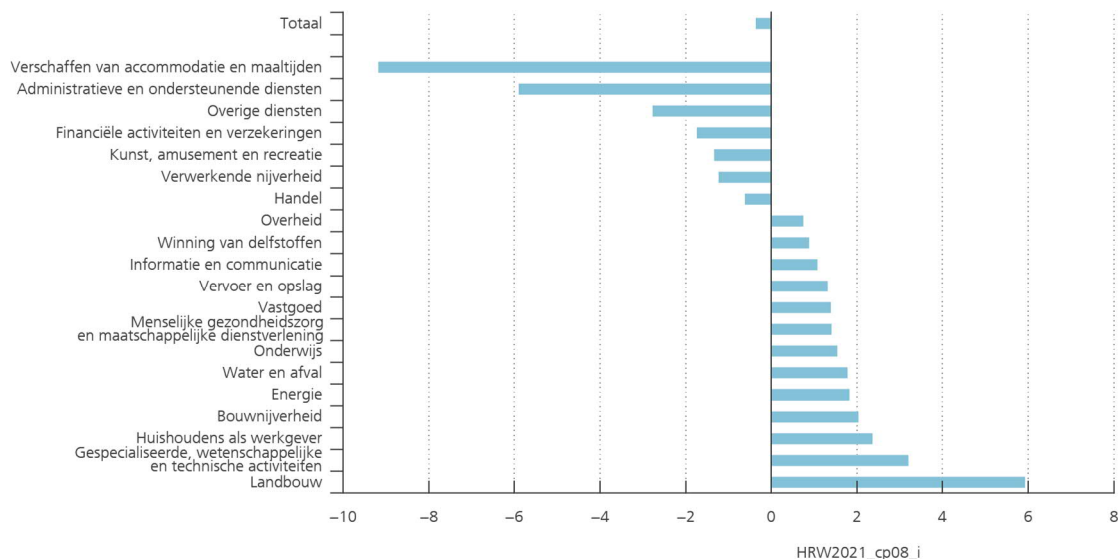
Bronnen: FPB, INR, NBB.

Het herstel van de economische groei en de handhaving gedurende het grootste deel van het jaar van verscheidene maatregelen ter ondersteuning van de werkgelegenheid, leiden ertoe dat op dit moment voor het lopende jaar een stijging van de werkgelegenheid wordt verwacht met 32 000 banen volgens de projecties van de NBB en met 35 000 volgens het FPB. Rekening houdend met het risico dat de faillissementen een inhaalbeweging maken, zou de werkgelegenheidsgroei in 2022 minder dynamisch zijn, met een nettowerkgelegenheidscreatie van ongeveer 8 000 eenheden volgens de NBB en 9 000 volgens het FPB. Aangezien in 2023 het leeuwendeel van de schok vermoedelijk zal zijn opgevangen, zou de nettowerkgelegenheidscreatie dan weer toenemen. De conjunctuurgevoelige bedrijfstakken zullen de belangrijkste motor van die werkgelegenheidsdynamiek zijn. De groei van het aantal zelfstandigen, dat voortdurend is

¹⁵ Zie paragraaf 1.7 voor meer informatie over het verloop van de zelfstandige werkgelegenheid en de gevolgen voor de inkomens.

gestegen, ook op het hoogtepunt van de gezondheidscrisis, zou tijdens de projectieperiode echter vertragen.

Grafiek 11 - Verloop van de werkgelegenheid bij loontrekkenden naar bedrijfstak (2020, veranderingspercentage t.o.v. 2019)



Bron: INR.

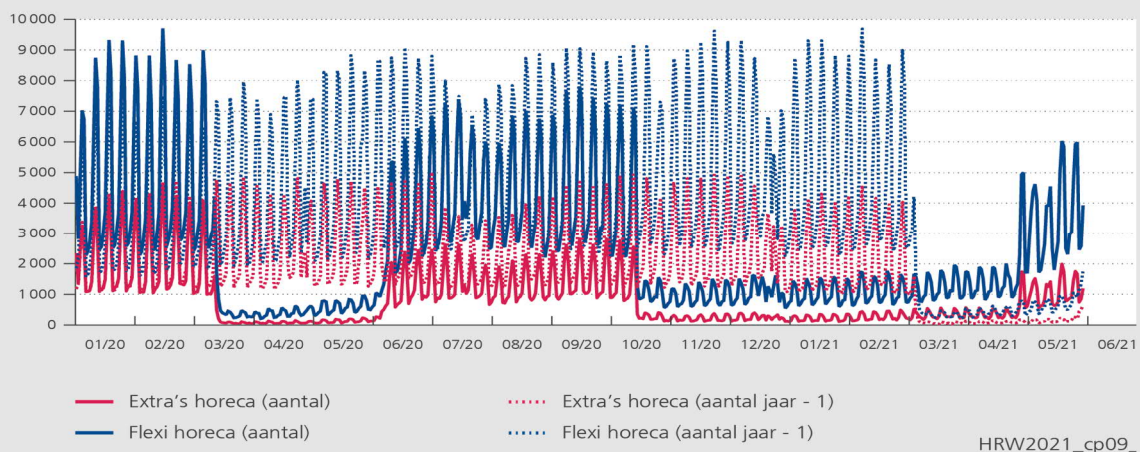
De bedrijfstakken met het hoogste percentage tijdelijke werkloosheid, zijn in de eerste plaats die welke vanaf midden maart 2020 vrijwel continu verplicht moesten sluiten, zoals de evenementen- en vrijetijdssector, of voor langere periodes, bijvoorbeeld accommodatie en catering (horeca) en de persoonlijke diensten (kapsalons en schoonheidsinstituten) en, in mindere mate, de niet-essentiële handelszaken. Andere sectoren zagen de vraag drastisch teruglopen, hetzij omdat ze leveren aan stilgelegde sectoren, bv. de leveranciers van de horeca, hetzij omdat er geen klanten waren, bv. voor de toerisme- en reisactiviteiten, of de onderaannemers in de vliegtuigindustrie. In sommige ondernemingen waar noodzakelijkerwijs ter plaatse moet worden gewerkt, diende de organisatie volledig te worden herzien in het licht van de gezondheidsregels. Zo hebben het naleven van de social distancing en de verplichting om een mondkapje te dragen sommige sectoren, bv. de industrie of de bouw, ertoe verplicht hun activiteiten tijdelijk stop te zetten om hun productieprocessen te kunnen reorganiseren. In de bouw werd het systeem van de tijdelijke werkloosheid tijdens de eerste besmettingsgolf op grote schaal toegepast; iets meer dan 50 % van de werknemers was erbij betrokken. Het aantal tijdelijk werklozen liep vervolgens geleidelijk terug naarmate de sector zijn activiteiten hervatte. De tweede golf had een geringere impact vermits de sector reeds enkele maanden gewend was om de protocollen na te leven die ervoor zorgen dat de activiteiten in veilige hygiënische omstandigheden kunnen worden uitgeoefend.

Uit een meer gedetailleerde analyse per bedrijfstak blijkt dat de nettobanenvernietiging geconcentreerd was in enkele branches in het bijzonder: zowel qua aantal betrokken personen als qua werkgelegenheidspercentage binnen de bedrijfstak was het verlies het zwaarst in de horeca (- 12 000 banen, wat neerkomt op een verlies van -9,2 % van de werkgelegenheid) en bij de administratieve en ondersteunende diensten (- 25 000 banen, of een verlies van 5,9 % van de werkgelegenheid). Tijdens de crisis van 2008-2009 waren de branches handel, vervoer en horeca, en de diensten aan ondernemingen ook slachtoffer geweest van een zwaar banenverlies, maar de verwerkende nijverheid werd harder en sneller getroffen. Nu blijft het verlies in de industrie beperkt tot 6 000 banen en een daling met 1,2 %. In de bouw worden er netto zelfs banen gecreëerd (+4 000 banen, of +2 %).

Kader 1: Focus op de flexi-jobs in de horeca

Het effect van de corona-maatregelen op de extra's (gelegenheidswerkers) en de flexi-jobs in de horeca is zeer duidelijk. Na 13 maart 2020 werd het aantal extra's en flexi's in de horeca quasi tot nul herleid. Dit betekent onder meer dat de horecazaken die wel nog open waren (bv. voor afhaalgerechten) geen beroep meer deden op de extra's/flexi's. Met de heropening van de horecazaken vanaf 8 juni 2020 werden er opnieuw gelegenheidswerknemers en flexi's ingezet in de horeca. Deze inzet werd weekend na weekend hoger en kwam terug op het niveau van 2019. In de zomermaanden is er doorgaans een daling van flexi/extra's in horeca, o.a. door een groter aandeel studentenarbeid en meer flexiwerknemers die vakantie nemen. Deze daling is in 2020 minder aanwezig, zodat in juli het niveau van 2019 opnieuw werd bereikt. Eind juli en begin augustus vielen de aantallen weer wat terug, mogelijk onder invloed van de verscherpte corona-maatregelen. Vanaf het weekend van 15 augustus was er een lichte heropleving van de activiteit, die zich doorzette in september. De lichte toename in de inzet van extra's en flexi's in de horeca zwakte vanaf begin oktober af, door de nieuwe coronagolf en de strengere maatregelen die in een aantal provincies reeds waren ingevoerd. De sluiting van de horeca vanaf 19 oktober 2020 had vanaf eind oktober een duidelijke impact op de cijfers. Tijdens de volledige tweede lockdown (november-februari) bleven de aantallen op eenzelfde laag niveau hangen, dat echter wel beduidend hoger was dan tijdens de eerste lockdown. De gedeeltelijke heropening (terrassen) is merkbaar in de meest recente cijfers.

DIMONA - Horeca Flexi en extra



Bronnen: RSZ, Dynam Flash.

De effecten van de coronacrisis op flexi's buiten de horecasector is veel beperkter, behalve bij de kappers. Die laatste zijn weliswaar een heel kleine groep, maar in november viel hun aantal terug tot quasi 0. Het laatste weekend voor de nieuwe lockdown resulteerde in een piek in de tewerkstelling van flexi's in de detailhandel, maar deze daalde daarna sterk, hoewel minder fors dan in maart. Dankzij de eindejaarsperiode piekte de tewerkstelling van flexi's in de handel in december (tot boven het niveau van 2019). Ook begin 2021 lag het aantal flexiwerknemers in de detailhandel sterk boven het niveau van vorig jaar (van + 35 % tot +40 %). In maart bleven de cijfers in de detailhandel op het niveau van de voorgaande maanden, de paaspauze in april had echter opnieuw een impact op de flexijobs in de handel. De versoepelingen vanaf 8 mei hadden een direct effect op de cijfers. De heropening en de daaropvolgende nieuwe sluiting van de kappers is merkbaar in de cijfers, al blijft het om zeer kleine aantallen gaan. De extra's en de flexi's actief via uitzendkantoren worden in belangrijke mate tewerkgesteld bij gebruikers in de horeca, de terugval was er zeer aanzienlijk (de curve volgt die van de gewone flexi's in de horeca).

De piek in december gaf echter aan dat er ook meer flexijobs via interim in de handel worden tewerkgesteld. Ook in april 2021 is er een aanzienlijke stijging ten opzichte van april 2020, wat wijst op een groter aantal flexi's die via uitzendkantoren actief zijn in andere sectoren dan horeca. Het aantal extra's in land- en tuinbouw lag vanaf oktober 2020 op hetzelfde niveau als dat van 2019 en vanaf midden november opnieuw merkbaar hoger. Tijdens de eerste weken van 2021 zijn de aantallen vergelijkbaar met het voorgaande jaar, en vanaf maart beduidend hoger. Sinds april liggen de aantallen op het niveau van vorig jaar en van 2019.

Een andere bijzonder zwaar getroffen sector is die van de kunst, het amusement en de recreatie. Sinds het begin van de crisis dienden de meeste grote evenementen te worden afgelast, en ook de niet-professionele sportactiviteiten werden gedurende de beide lockdowns onderbroken. Tijdelijke werkloosheid werd er op zeer ruime schaal toegepast (50 % tijdens de eerste lockdown). Hoewel de werkgelegenheid tijdens de eerste twee kwartalen van 2020 niet daalde ten opzichte van de twee overeenstemmende kwartalen van het voorgaande jaar, blijkt uit de gegevens van de nationale rekeningen een banenverlies van 3 % tijdens het derde kwartaal (dat zijn 1 000 personen) en van 6,5 % tijdens het vierde kwartaal (of 2 300 personen).

De financiële sector is een geval apart. Door in hoge mate gebruik te maken van de mogelijkheden inzake telewerk, kon de sector het beroep op tijdelijke werkloosheid beperken, maar toch bleven er banen verloren gaan als gevolg van de reeds enkele jaren aan de gang zijnde herstructureringen.

In sectoren zoals de gezondheidszorg of de grootdistributie impliceerde de gezondheidscrisis daarentegen een uitzonderlijke werklast voor het personeel, dat onder zware druk kwam te staan. Voor deze essentiële sectoren werden maatregelen genomen die erop gericht waren indienstnemingen of tijdelijke vervangingen van afwezige werknemers, ook door tijdelijk werklozen, te vergemakkelijken.

Een markante ontwikkeling in termen van werkgelegenheid, die echter niet tot uiting komt in de cijfers van de nationale rekeningen, is het verloop van het aantal gedetacheerde werknemers. Naar aanleiding van de opgelegde verplaatsingsbeperkingen, is er een forse afname van de detachingsaanvragen in de LIMOSA-database. Tijdens de eerste lockdownmaand in België (van 18 maart tot 17 april 2020) werden 38 809 meldingen geregistreerd, dit is minder dan de helft (49 %) van de in dezelfde periode in 2019 geregistreerde meldingen (79 501). In totaal werden er in LIMOSA in 2020 (januari t.e.m. november) 770 000 meldingen geregistreerd, een daling van respectievelijk 12 % en 14 % ten opzichte van 2018 en 2019.



1.6. Loonkosten

1.6.1. De impact van de crisis op de loonkosten in 2020

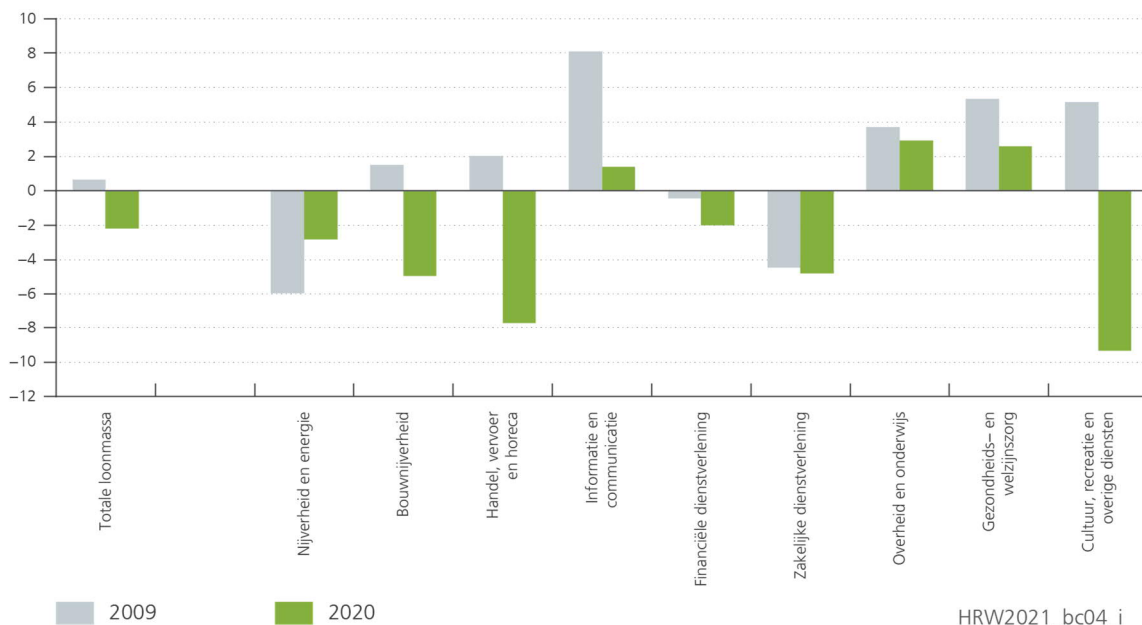
De COVID-19 crisis en de maatregelen die werden genomen om de economische gevolgen van de crisis op te vangen hebben ook een weerslag gehad op het verloop van de loonkosten.

Tal van bedrijven die zich verplicht zagen hun activiteiten af te bouwen, en zelfs stop te zetten, konden slechts overleven door hun personeel volledig of gedeeltelijk in tijdelijke werkloosheid te plaatsen. Dit systeem, waarvan het gebruik in 2020 ongekennde proporties aannam, zorgt er niet alleen voor dat de betrokken werknemer een bepaald inkomen blijft ontvangen maar ook voor een daling van de loonkosten bij de getroffen werkgevers terwijl de werkgelegenheid in hun onderneming kan worden behouden. Een tijdelijke werkloze krijgt immers een werkloosheidsuitkering van de overheid voor de periode waarin hij in het systeem werd geplaatst en niet langer een loon van zijn werkgever waardoor de loonkosten voor de werkgever grotendeels wegvallen¹⁶.

Het ongeziene gebruik van dit systeem heeft er toe bijgedragen dat de loonmassa in 2020 in de totale economie met 2,2 % gedaald is; op het hoogtepunt van de financieel-economische crisis in 2009 werd nog een beperkte toename van de loonmassa opgetekend (nl. 0,6 %). Bovendien is deze daling aanwezig in een groter aantal branches dan tijdens de financiële crisis, waar ze enkel werd opgetekend in de meest conjunctuurgevoelige branches zoals de industrie of de zakelijke dienstverlening (waaronder het uitzendwerk valt). De terugval van de loonmassa was het meest uitgesproken in de branches die het hard getroffen zijn door gedwongen sluitingen en die overigens ook het sterkst vertegenwoordigd zijn in de tijdelijke werkloosheid zoals de bedrijfstakken 'handel, vervoer en horeca' of 'Cultuur, recreatie en overige diensten'. De loonmassa daalde daarentegen niet of nauwelijks in bedrijfstakken zoals informatie en communicatie of de financiële dienstverlening, zij konden dankzij een massaal gebruik van thuiswerk in grote mate hun activiteiten zoals normaal verder zetten. Dit is ook het geval in bedrijfstakken die overwegend tot de publieke sector behoren zoals overheid en onderwijs. Hoewel het onderwijs in de loop van 2020 ook geconfronteerd werd met gedwongen sluitingen, hebben leerkrachten wel hun loon behouden.

¹⁶ De werkgever blijft wel nog bepaalde elementen van het loon ten laste nemen zoals het vakantiegeld of een eindejaarspremie en kan ook, al dan niet verplicht, een supplement betalen bovenop de werkloosheidsuitkering die de werknemer ontvangt.

Grafiek 12 - Verloop van de loonmassa tijdens de financiële crisis en de COVID-19 crisis
(veranderingspercentage t.o.v. het voorgaande jaar)



Bron: INR.

Het systeem van de tijdelijke werkloosheid, dat tijdens de COVID-19 crisis een buitengewone buffer heeft gevormd tegen ontslag (*labour hoarding effect*), heeft ervoor gezorgd dat de daling van het aantal werknemers in de private sector (-0,7 %) veel beperkter was dan de daling van de loonmassa (-3,9 %). Dit had voor gevolg dat de loonkosten per persoon in 2020 gedaald zijn met 3,2 %. Dergelijke daling is sinds 1996 nog niet voorgekomen.

Het aantal gewerkte uren per persoon en het totale aantal gewerkte uren zijn, in tegenstelling tot het aantal werknemers, in 2020 wel sterk gedaald (respectievelijk met 7,1 % en 7,8 %). Daardoor kan het contra-intuïtief lijken dat de loonkosten per uur in 2020 in de private sector op macro-economisch niveau net zeer sterk zijn toegenomen (+4,2 %). Deze sterke toename van de loonkosten per uur is in hoofdzaak te verklaren door een aantal elementen die een rechte reeks gevolg zijn van de coronacrisis.

Tabel 3 - Verloop van de loonkosten in de private sector

(Veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar, tenzij anders vermeld)

	2016	2017	2018	2019	2020
Loonkosten per persoon	0,1	1,8	1,8	2,0	-3,2
Loonkosten per gewerkt uur	-0,4	1,3	1,5	2,3	4,2
<i>Loonkosten per gewerkt uur in ruime zin¹</i>	<i>-0,3</i>	<i>1,4</i>	<i>1,4</i>	<i>2,2</i>	<i>3,5</i>
<u>Waarvan brutoloon per uur</u>	<u>1,3</u>	<u>1,6</u>	<u>2,2</u>	<u>2,3</u>	<u>3,9</u>
Reële conventionele aanpassingen ²	0,0	0,2	0,4	0,7	0,6
Indexering	0,5	1,6	1,7	1,8	1,0
Loondrift en andere factoren ³	0,7	-0,3	0,1	-0,2	2,2
<u>Waarvan sociale bijdragen van de werkgevers⁴</u>	<u>-1,7</u>	<u>-0,3</u>	<u>-0,7</u>	<u>0,0</u>	<u>0,3</u>

Bronnen: FOD WASO, INR, RSZ, NBB.

- ¹ De uurloonkosten in ruime zin houden rekening met de verminderingen van de werkgeversbijdragen voor doelgroepen, de verminderingen van de doorstorting van de bedrijfsvoorheffing en andere loonsubsidies (met name de COVID-19 maatregelen). Dit concept geeft een beter zicht op de werkelijke loonkost voor de bedrijven.
- ² De in de paritaire comités vastgelegde loonsverhogingen.
- ³ Verhogingen en premies toegekend door ondernemingen, bovenop interprofessionele en sectorale collectieve overeenkomsten; loondrift als gevolg van veranderingen in de werkgelegenheidsstructuur en meetfouten; bijdrage tot de verandering van de loonkosten in procentpunt.
- ⁴ Bijdrage tot de verandering van de loonkosten als gevolg van de wijziging van de impliciete bijdragevoeten, in procentpunt.

De impact van de reële conventionele aanpassingen, dat zijn de loonsverhogingen die volgen uit sectorale akkoorden, op de loonkosten per uur was in 2020 immers beperkter dan in 2019. Op basis van de index van de FOD WASO liepen de reële conventionele loonstijgingen op tot 0,6 %. Ook de impact van de indexering was minder groot dan wat in 2019 werd geregistreerd. Als gevolg van een vertraging in de groei van de gezondheidsindex stegen de loonkosten per uur door de indexering met 1 % in 2020.

De belangrijkste factor die de loonkosten per uur in 2020 heeft opgedreven, is de zogenoemde "loondrift". Dit is het gevolg van een wijziging in de werkgelegenheidsstructuur. De coronacrisis heeft immers een zeer asymmetrische weerslag op de arbeidsmarkt waarbij voornamelijk werknemers van eerder laagbetalende sectoren zoals de horeca of de niet-voedingsdetailhandel tijdelijk werkloosheid werden. Daarnaast gingen er ook een aantal jobs verloren, waarbij vooral tijdelijke arbeidsovereenkomsten zoals uitzendwerk werden stopgezet of niet werden hernieuwd. Ook hier betreft het vaak eerder lagerbetaalde werknemers. Ook de nieuwe aanwervingen, die vaak betrekking hebben op jongere werknemers van wie het loon lager ligt dan het gemiddelde, liepen tijdens de lockdownperiodes terug. De combinatie van deze elementen heeft er voor gezorgd dat het aandeel van de hogerbetaalde werknemers in de loonmassa in 2020 is toegenomen wat voor gevolg had dat het gemiddelde brutoloon per uur in 2020 sterk gestegen is. Dit effect, een zogeheten compositie-effect, heeft voor een 'statistische' stijging gezorgd van de loonkosten per gewerkt uur op macro-economisch niveau.

Daarnaast hebben ook een aantal crisisgerelateerde vergoedingen die de werkgevers hebben betaald bijgedragen tot de toename van de loondrift in 2020. Een aantal werkgevers, onder meer in de essentiële sectoren, hebben immers hun personeel bijkomend vergoed voor de prestaties geleverd in 2020. Die vergoeding heeft diverse vormen aangenomen zoals uitbetaalde overuren, een eenmalige bonus, een stijging van de vergoeding voor telewerk of de consumptiecheque die

de federale overheid in de zomer van 2020 in het leven heeft geroepen en welke ook onder de loondrift wordt geklasseerd. Zo heeft het zorgpersoneel dat onder de bevoegdheid valt van de federale overheid en het Waals Gewest eind 2020, bovenop de consumptiecheque die reeds voorzien was, een eenmalige aanmoedigingspremie ontvangen¹⁷.

Als gevolg van de COVID-19 crisis zijn ook de sociale bijdragen die werkgevers dienen te betalen toegenomen in de loop van 2020. Een aantal werkgevers hebben een bijkomende vergoeding betaald op de uitkering van hun werknemers die in tijdelijke werkloosheid werden geplaatst. Dit kan verplicht zijn indien dergelijke vergoeding vastgelegd is in een sectorspecifieke cao maar de werkgever kan dit eveneens betalen op vrijwillige basis (om bijvoorbeeld het inkomensverlies van de betrokken werknemers te beperken). Ook de ontslagvergoedingen, die bij het stopzetten van een contract van onbepaalde duur door werkgevers moeten worden betaald, zijn in 2020 toegenomen.

Naast de uitbreiding en versoepeling van de tijdelijke werkloosheid, hebben de overheden ook een aantal andere maatregelen genomen om getroffen werkgevers te ondersteunen via een verlaging van de loonkosten. Zo konden bijvoorbeeld de werkgevers uit de zwaarst getroffen sectoren tijdens de zomer van 2020 een beroep doen op een vrijstelling van het doorstorten van de bedrijfsvoorheffing of werd de gewestelijke tussenkomst per dienstencheque tijdelijk verhoogd. Werkgevers in de horecasector ontvingen dan weer een subsidie voor de financiering van de eindejaarspremie. Dergelijke maatregelen worden volgens het systeem van de nationale rekeningen beschouwd als loonsubsidies en hebben geen impact op de loonkosten per uur volgens de definitie van de nationale rekeningen. In realiteit zorgen ze echter wel voor een vermindering van de loonkosten, daarom wordt het concept loonkosten in ruime zin geïntroduceerd. Ook de impact van de éénmalige aanmoedigingspremie en consumptiecheque voor de zorgsector die wordt gefinancierd door de federale overheid en het Waals Gewest wordt volledig geneutraliseerd in de loonkosten per uur in ruime zin in 2020, aangezien hiervoor een loonsubsidie van de overheid naar de zorgondernemingen in de private sector vloeit. Het geheel van de loonsubsidies, waaronder de genomen maatregelen vallen, heeft de groei van de loonkosten per uur in 2020 met 0,7 procentpunt verminderd.

1.6.2. Vooruitzichten voor de periode 2021-2022

Zowel het FPB als de NBB verwachten voor 2021 en 2022 een duidelijke vertraging van de groei van de loonkosten per uur. Een aantal elementen verklaren deze vertraging, met name de beperkte marge voor de stijging van de reële conventionele lonen en de verwachting dat het gebruik van tijdelijke werkloosheid tijdens de periode 2021-2022 gradueel zal terug keren naar zijn normale niveau.

De maximaal beschikbare loonmarge voor de periode 2021-2022, dat is de maximaal toegestane stijging van de reële conventionele lonen bovenop de indexering en baremieke verhogingen waarover de sociale partners konden onderhandelen, werd door de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) in januari 2021 geraamd op 0,4 %. Op basis daarvan konden de sociale partners echter geen loonakkoord bereiken en heeft de federale regering, conform de aangepaste wet van 1996¹⁸, de loonmarge van 0,4 % opgelegd aan de private sector. In het akkoord dat de federale regering heeft gesloten, is vastgelegd dat ondernemingen die ondanks of net dankzij de coronacrisis goed hebben gepresteerd, de mogelijkheid zullen hebben om in 2021 een 'coronapremie' van

¹⁷ Dergelijke premie is ook voorzien door de Vlaamse Gemeenschap (in de vorm van een consumptiecheque) en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest maar deze werd pas in 2021 uitbetaald.

¹⁸ De wet van 19 maart 2017 tot wijziging van de wet van 26 juli 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen.

maximaal € 500 netto per werknemer toe te kennen bovenop de vastgestelde loonnorm¹⁹. Dergelijke premie moet verder onderhandeld worden op sectoraal of op ondernemingsniveau.

De sociale partners zijn, buiten het loonakkoord, blijven onderhandelen over een interprofessioneel akkoord en hebben begin juni 2021 een akkoord bereikt dat onder meer voorziet in een verhoging van het Gewaarborgd Gemiddeld Minimum Maandinkomen (GGMMI). Zoals aangestipt in het HRW-verslag met betrekking tot de laaggeschoolden op de Belgische arbeidsmarkt is het nationaal minimumloon in reële termen immers niet meer verhoogd sinds het Interprofessioneel Akkoord (IPA) voor de periode 2007-2008. De sociale partners kwamen overeen om het nationaal minimumloon in drie fases te verhogen. Een eerste verhoging van € 76,28 bruto (voor het GGMMI vanaf 18 jaar²⁰) is voorzien vanaf april 2022. Conform het bemiddelingsvoorstel van de federale regering, vragen de sociale partners om deze bruto verhoging te compenseren via de sociale en fiscale werkbonus, en ook de meerkosten voor de werkgever maximaal te compenseren. Verdere verhogingen van het GGMMI van telkens € 35 bruto staan gepland in april 2024 en 2026. Ook voor deze twee fasen vragen de sociale partners dat de regering de nodige fiscale maatregelen neemt zodat de betrokken werknemers ook netto voldoende overhouden van de stijging van het GGMMI in brutotermen. Een eventuele verdere verhoging zou er komen in 2028 nadat het effect van de reeds geplande verhogingen wordt geëvalueerd (met name de overloopeffecten op de sectorale minimumlonen) en in overeenstemming met de benchmarking met de buurlanden. Andere elementen van het interprofessioneel akkoord zijn onder meer de transformatie van de ‘corona-overuren’, namelijk 120 vrijwillige overuren aan een fiscaal gunstregime, in ‘relance-overuren’. Deze soepelere regeling van overuren zou van toepassing blijven tot eind 2022 en worden uitgebreid naar alle sectoren. Daarnaast zou de huidige regeling van het stelsel voor werkloosheid met bedrijfstoeslag met twee jaar worden verlengd, en de harmonisering van het aanvullende pensioen tussen arbeiders en bedienden zou worden uitgesteld van 2025 naar 2030.

Zonder te wachten op het toekomstig interprofessioneel akkoord, werden in 2020 zowel op federaal niveau als op het niveau van de gemeenschappen en gewesten voor de komende jaren specifieke loonakkoorden gesloten voor de zorgsector. Een verbetering van de werkomstandigheden en de verloning in deze sector lag de voorbije jaren reeds op tafel maar kwam door de coronacrisis en de prestaties die het zorgpersoneel heeft geleverd in deze uitzonderlijke omstandigheden in een stroomversnelling. Het deel van de loonakkoorden dat betrekking heeft op de verhoging van de koopkracht zal de komende jaren, met startpunt én zwaartepunt in 2021, de loonkosten per uur in de private sector volgens de definitie van de nationale rekeningen verhogen. Aangezien deze structurele stijging van de loonkosten voor de zorgsector integraal gefinancierd wordt via overheidssubsidies, hebben deze akkoorden geen impact op de loonkosten in ruime zin, het economisch relevantere concept gezien de loonsubsidies in mindering gebracht worden van de loonkosten per uur. Het is van belang op te merken dat het loonakkoord van de federale regering verduidelijkt dat de uitzonderlijke en tijdelijke maatregelen die tot en met 12 april 2021 genomen zijn op het vlak van de lonen, waaronder de premies voor de zorgsector, buiten de loonnorm vallen.

Rekening houdend met de verwachting dat het massale gebruik van de tijdelijke werkloosheid, die in 2020 aanleiding heeft gegeven tot een sterke statistische toename van de loonkosten per uur (via een positief compositie-effect, zie supra), in de loop van 2021 en 2022 gradueel zal worden afgebouwd en de meeste tijdelijke werklozen terug aan de slag zullen kunnen, wordt verwacht dat dit voornamelijk in 2021 zal bijdragen aan een vertraging in de groei van de loonkosten per uur. Het aandeel van de laagbetaalde werknemers in de loonmassa zal immers terug verhogen, wat, via een negatieve impact op de loondrift, de toename van het gemiddeld brutoloon per uur in deze periode zal afremmen. Elementen die de loondrift positief zullen beïnvloeden over de periode 2021-2022 zijn onder meer de ‘coronapremie’ die voorzien is in het loonakkoord en welke werkgevers kunnen

¹⁹ De coronapremie zal de vorm aannemen van een consumptiecheque waarop werkgevers een sociale bijdrage zullen verschuldigd zijn van 16,5 %.

²⁰ Bovendien wordt het GGMMI ook teruggebracht naar een uniek nationaal minimumloon, de momenteel geldende leeftijds- en anciënniteitsvoorwaarden worden geschrapt.

toekennen bovenop de loonnorm, of andere alternatieve vergoedingsvormen die doorgaans worden toegekend in jaren waar de loonmarge vrij beperkt is.

De indexering van de lonen in de private sector zou in 2021 volgens de beide instellingen, net zoals 2020, op een laag niveau blijven (de NBB gaat uit van 1,0 %, het FPB van 0,9 %) en zou vervolgens in 2022 opnieuw versnellen wat in belangrijke mate bijdraagt aan de versnelling van de loonkosten per uur die wordt verwacht vanaf 2022.

Naast de loonsubsidies die voorzien zijn voor de financiering van de loonakkoorden in de zorgsector hebben de overheden in 2021 ook nog een aantal andere maatregelen genomen om vooral de werkgevers in de zwaarst getroffen sectoren te ondersteunen. Zo zal de federale overheid een subsidie voorzien voor werkgevers die in grote mate gebruik hebben gemaakt van tijdelijke werkloosheid²¹ en worden werkgevers in de horecasector vrijgesteld van de sociale bijdrage die ze dienen te betalen voor de financiering van het vakantiegeld. Daarnaast krijgen werkgevers die werknemers uit tijdelijke werkloosheid terughalen of nieuwe werknemers aanwerven recht op een (tijdelijke) vermindering van sociale bijdragen indien in het derde kwartaal van 2021 het reële arbeidsvolume is toegenomen (t.o.v. het eerste kwartaal van 2021). Deze maatregel geldt, om de werkgelegenheid te ondersteunen, voor alle werkgevers waar het reële arbeidsvolume is toegenomen maar de geplande vermindering van RSZ-bijdragen zou wel groter zijn voor de werkgevers in zwaarst getroffen sectoren of de sectoren die²². De optelsom van alle maatregelen die onder de loonsubsidies vallen, zorgt ervoor dat de loonkosten per uur in ruime zin ook in 2021 minder snel zullen toenemen dan de loonkosten per uur conform de definitie van de nationale rekeningen.

Verschillende van deze eenmalige maatregelen zullen in 2022 echter verdwijnen waardoor de loonkosten per uur in ruime zin iets sneller zullen stijgen in de NBB-projectie dan de loonkosten per uur conform de definitie van de nationale rekeningen terwijl ze volgens de FPB-projectie in eenzelfde tempo zullen toenemen.

²¹ Voor de berekening van het vakantiegeld 2020 (uitbetaald in 2021) werd het aantal dagen in tijdelijke werkloosheid wegens corona gelijkgesteld aan gewerkte dagen. Deze maatregel geldt dan ook enkel voor de bedienden, waar de werkgevers volledig instaan voor de financiering van het vakantiegeld op basis het aantal gepresteerde en gelijkgestelde dagen. Het vakantiegeld van de arbeiders wordt door de Rijksdienst voor jaarlijkse vakantie uitbetaald en gefinancierd door een bijdrage van werkgevers op basis van het effectieve uitbetaalde loon (en dus de gepresteerde dagen). De financiering van de gelijkgestelde dagen komt voor hen ten laste van de Rijksdienst voor jaarlijkse vakantie.

²² Werkgevers hebben recht op een vermindering van € 1 000 per werknemer (tot een maximum van vijf werknemers), terwijl werkgevers uit de hardst getroffen sectoren aanspraak maken een vermindering van €2 400 per werknemer.



Tabel 4 - Vooruitzichten voor de loonkosten per gewerkt uur in de private sector
(veranderingspercentages t.o.v. het voorgaande jaar)

	2020	2021r	2022r	2023r
			NBB	
Loonkosten per gewerkt uur	4,2	0,4	1,8	2,1
waarvan brutolonen	3,9	0,3	1,9	2,3
waarvan indexering	1,0	1,0	1,9	1,7
Loonkosten per gewerkt uur in ruime zin	3,5	0,3	1,9	2,0
			FPB	
Loonkosten per gewerkt uur	4,2	0,3	1,8	2,7
Waarvan brutolonen	3,7	0,8	2,0	2,7
waarvan indexering	1,1	0,9	1,6	1,7
Loonkosten per gewerkt uur in ruime zin	3,5	-0,2	1,8	2,7

Bronnen: INR, FOD WASO, FPB, NBB.

Vanaf 2023 wordt verwacht dat het verloop van de loonkosten per uur in de private sector weer in zijn normale plooi zal vallen. In afwezigheid van enige indicatie over een mogelijke loonmarge voor de periode 2023-2024 reflecteert de toename van de brutolonen per uur vóór indexering in zowel de projectie van het FPB als die van de NBB onder meer het verwachte verloop van de arbeidsproductiviteit.

1.7. Zelfstandigen

Om het inkomensverlies van de zelfstandigen die moesten sluiten of zwaar werden getroffen door de crisis en om de faillissementsrisico's te beperken, werd het stelsel van het overbruggingsrecht versoepeld en uitgebreid. Het overbruggingsrecht is, algemeen beschouwd, een maandelijks financiële uitkering aan zelfstandigen die hen in staat stelt hun rechten inzake ziekte- en invaliditeitsverzekering te behouden zonder sociale bijdragen te moeten betalen. Het overbruggingsrecht biedt bescherming tegen faillissement, collectieve schuldenregeling, gedwongen onderbreking of economische moeilijkheden. Vóór de versoepelingen kon dat overbruggingsrecht voor een maximale duur van twaalf maanden worden verkregen. Het is mogelijk om tijdens een beroepsloopbaan meermaals gebruik te maken van het overbruggingsrecht, en dat voor ten hoogste 24 maanden. Het corona-overbruggingsrecht, dat in maart 2020 werd ingevoerd, is niet beperkt in de tijd en geldt momenteel tot 30 september 2021. Sinds 1 januari 2021 worden echter bepaalde regels toegepast. Om er recht op te hebben, moet de zelfstandige ofwel actief zijn in een bedrijfstak die moest sluiten (in dit geval wordt de uitkering verdubbeld), ofwel een omzetverlies kunnen aantonen met 40 % ten opzichte van de overeenstemmende maand van 2019²³.

Een studie van het FPB²⁴ ging voor een aantal typegevallen na wat de vervangingsratio is van het overbruggingsrecht voor de zelfstandigen. Op basis van hun berekeningen blijkt de vervangingsratio voor de beschouwde inkomensniveaus voor een korte tot middellange periode (gaande van één tot drie maanden) telkens boven de 80 % te liggen en is ze in deze meeste gevallen zelfs hoger dan 90 %. Enkel in een situatie waarin wordt uitgegaan van een lange periode (12 maanden) waar het inkomen door het overbruggingsrecht wordt vervangen, daalt de vervangingsratio substantieel. Let

²³ Voor meer informatie over de versoepelingsmaatregelen die voor het overbruggingsrecht werden ingevoerd, wordt verwezen naar het verslag van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid van 2020.

²⁴ Van Camp G. en Vandelannoote D., De COVID-19-crisis: simulatie impact van het loonverlies bij tijdelijke werkloosheid in geval van overmacht en het inkomensverlies in het geval van overbruggingsrecht, FPB Webinar oktober 2020.

wel: deze berekeningen houden geen rekening met de verdubbeling van het overbruggingsrecht bij een gedwongen sluiting (beslist naar aanleiding van de tweede lockdown).

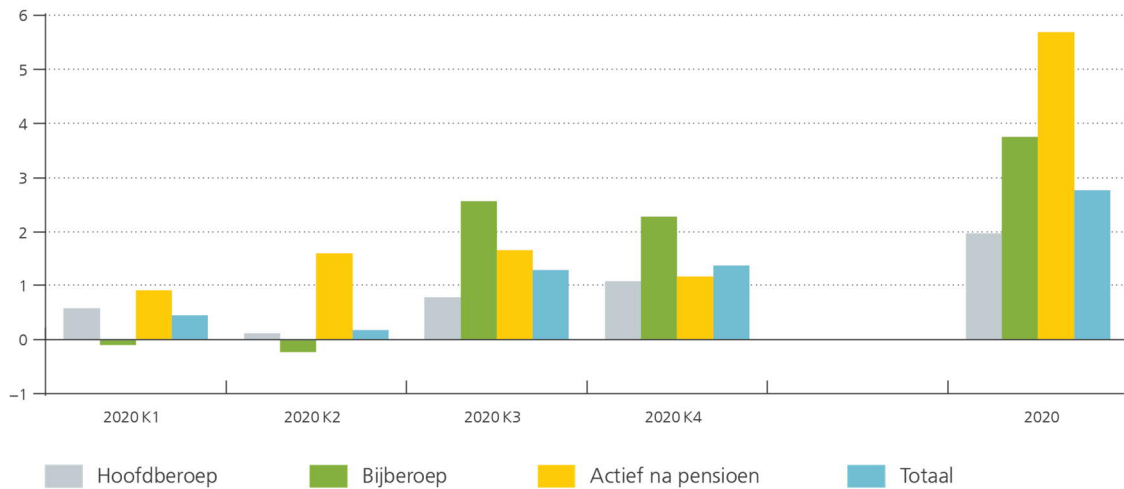
Op het hoogtepunt van de crisis had bijna één zelfstandige op twee, of ongeveer 400 000 personen, een aanvraag ingediend om een overbruggingsrecht te krijgen. Volgens de laatst beschikbare gegevens, voor de maand april 2021, zijn er nog 114 000 zelfstandigen die daarvoor een aanvraag indienen, waarvan acht op de tien voor een dubbele uitkering.

Naast het overbruggingsrecht werden nog diverse andere maatregelen genomen om zelfstandigen financieel te ondersteunen. Zo hebben de gewestelijke overheden over de loop van 2020 verschillende compensatiemaatregelen voorzien in de vorm van hinder- of sluitingspremies om het inkomensverlies te helpen opvangen voor ondernemingen en zelfstandigen die geconfronteerd werden met geheel of gedeeltelijke sluiting. Ook op het vlak van de sociale bijdragen en fiscaliteit is er een brede waaier aan steunmaatregelen voorzien voor de zelfstandigen. Zo kunnen zelfstandigen die moeilijkheden ervaren als gevolg van de COVID-19 crisis een uitstel van betaling of een vermindering van voorlopige sociale bijdragen aanvragen. Voor de kwartalen van 2020 en de eerste kwartalen van 2021 kan ook een vrijstelling van voorlopige sociale bijdragen worden aangevraagd, voor de betrokken kwartalen worden er dan wel géén pensioenrechten opgebouwd. Inzake fiscaliteit werden verschillende steunmaatregelen genomen op de diverse overheidsniveaus gaande van verlaagde btw-tarieven voor sommige goederen en diensten tot afbetalingsplannen voor fiscale schulden die het gevolg zijn van de coronacrisis, verlening van bepaalde aangifte- en betalingstermijnen of een vrijstelling van bepaalde gewestelijke of gemeentebelastingen²⁵.

De invoering van dat corona-overbruggingsrecht en van de verschillende steunmaatregelen voor zelfstandige ondernemers zorgden voor een handhaving en zelfs een toename van de werkgelegenheid voor zelfstandigen in 2020. Aldus zijn er nu 14 000 zelfstandigen meer dan in 2019. Die regelingen zijn echter niet de enige die de groei van de zelfstandige werkgelegenheid in dat jaar kunnen verklaren. Reeds in de periode 2009-2013, de periode van de Grote Recessie en de daaruit voortvloeiende crisis in het eurogebied, was de zelfstandige arbeid minder conjunctuurgevoelig gebleken en gingen er netto geen banen verloren. Dat is een typisch Belgisch verschijnsel aangezien de landen van het eurogebied in 2020 gemiddeld beschouwd een daling van het aantal zelfstandigen lieten optekenen. Het wordt verklaard door de structuur van het zelfstandig ondernemerschap in België. Zelfstandigen zijn vaker hooggeschoold in vrije of leidinggevende beroepen. Bovendien vormde de opwaartse tendens vóór de gezondheids crisis reeds een tegenstelling met wat werd opgetekend in de andere landen van het eurogebied.

²⁵ Zie ook HRW (2020), Stand van zaken op de arbeidsmarkt in België en de drie gewesten in de context van COVID-19.

Grafiek 13 - Verloop van de zelfstandige werkgelegenheid naar activiteit
(in veranderingspercentages)



HRW/juni_cp21_ax

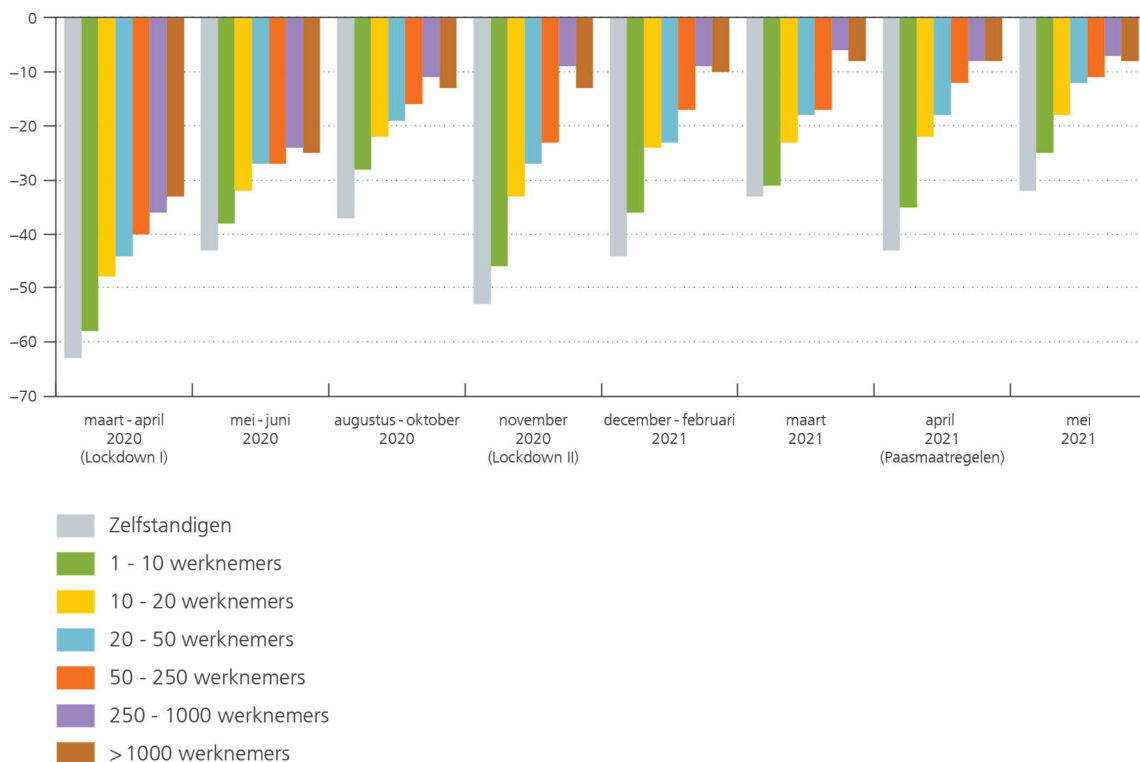
Bron: RSVZ.

Volgens de gegevens van het RSVZ steeg de zelfstandige werkgelegenheid zowel voor de zelfstandigen in hoofdberoep (+2 % in 2020 ten opzichte van 2019) als voor die in bijberoep (+3,8 %) of die welke actief zijn na hun pensioen (+5,7 %). Daarbij moet echter worden opgemerkt dat de kwartaalgegevens wijzen op een daling van het aantal zelfstandigen in bijberoep tussen het 4^{de} kwartaal van 2019 en het 1^{ste} en 2^{de} kwartaal van 2020, gevolgd door een inhaalbeweging tijdens de twee daaropvolgende kwartalen. Voor het 2^{de} kwartaal van 2020 is er ook een sterke vertraging van de groei op kwartaalbasis van het aantal zelfstandigen in hoofdberoep te vermelden.

Ondanks het overbruggingsrecht en het beperkte verlies in termen van werkgelegenheid, blijkt uit de ERMG-enquête²⁶ dat zelfstandigen in de loop van de crisis het hoogste omzetverlies rapporteren als gevolg van COVID-19. Opvallend is dat ongeacht de beschouwde branche, zelfstandigen een hoger omzetverlies rapporteren dan middelgrote en grote ondernemingen, al is het omzetverlies natuurlijk veel uitgesprokener in bedrijfstakken die de impact van de coronacrisis het sterkst voelen zoals de reisbureaus, niet-medische contactberoepen of de horeca.

²⁶ Zie COVID-19-dashboard van de ERMG: <https://www.nbb.be/nl/over-de-nationale-bank/taken-en-activiteiten/economic-risk-management-group/covid-19-dashboard-van>

Grafiek 14 - Gerapporteerd omzetverlies naar bedrijfsgrootte
(in %, ongewogen gemiddelde, impact op de weekomzet)



Bron: ERMG-enquêtes.

Het omzetverlies dat werd gerapporteerd in de ERMG-enquête van 25 mei 2021 bevat eveneens een opsplitsing naar gewest. Daaruit blijkt dat voor zelfstandigen, de gerapporteerde omzetsdaling in het Waals Gewest en in het bijzonder in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hoger is dan het nationaal gemiddelde. Ook de zelfstandigen actief in het Vlaams Gewest rapporteerden een negatieve impact op hun omzet maar deze impact lag lager dan het nationaal gemiddelde. Het omzetverlies kan beschouwd worden als een indicatie voor het inkomensverlies dat zelfstandigen lijden als gevolg van de COVID-19 crisis. De financiële en sociale risico's die de huidige crisis met zich brengt, worden verder besproken in paragraaf 1.14.

Grafiek 15 - Opsplitsing van het omzetverlies bij zelfstandigen naar gewest
(in %, ongewogen gemiddelde, enquête van mei 2021)



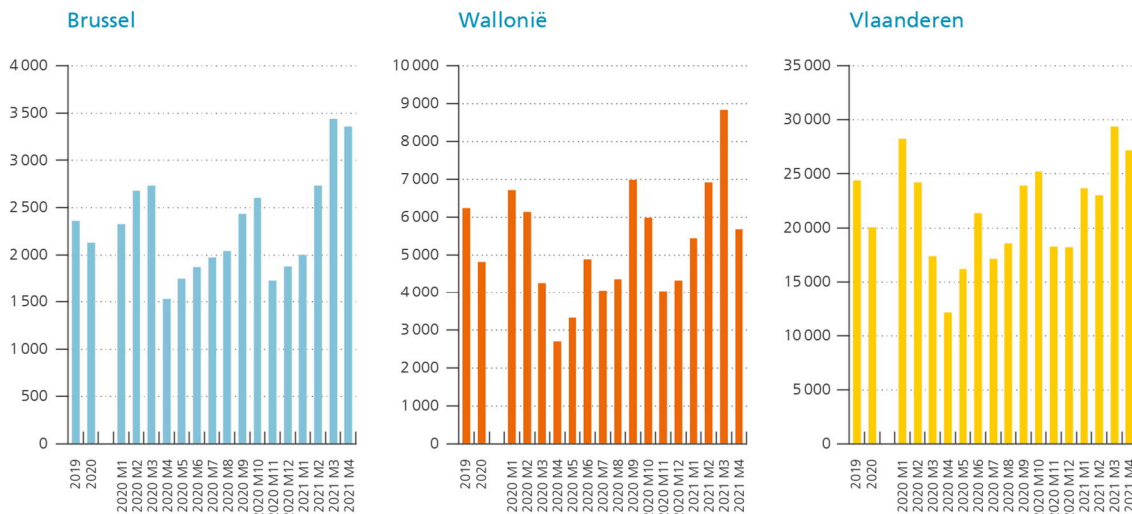
Bron: ERMG-enquête.

1.8. Werkaanbiedingen

De door de diensten voor arbeidsbemiddeling ontvangen vacatures droogden bij de inwerkingtreding van de beperkende maatregelen op. Tal van ondernemingen hebben hun aanwervingsprocedures onderbroken, behalve in sommige essentiële sectoren zoals de gezondheidszorg of de logistiek. Vanaf de maand mei nam het aantal werkaanbiedingen dat aan de diensten voor arbeidsbemiddeling werd bezorgd evenwel terug toe, wat getuigt van het reactievermogen van de arbeidsmarkt. Die dynamiek werd ingedijkt door de tweede lockdown, die opnieuw tot minder werkgelegenheidskansen leidde, hoewel in minder erge mate dan tijdens de eerste golf. Begin 2021 nam het aantal op de arbeidsmarkt beschikbare arbeidsplaatsen opnieuw toe.

Grafiek 16 - Verloop van de werkgelegenheidskansen

(maandgemiddelde van de werkaanbiedingen dat de gewestelijke diensten voor arbeidsbemiddeling via het normale circuit hebben ontvangen)



HRW2021_cp10_i

Bronnen: Actiris, Forem, VDAB.

Behalve de via de overheidsdiensten voor arbeidsbemiddeling verkregen gegevens, is ook de vacaturegraad²⁷ die door Statbel wordt berekend voor de gezamenlijke economie²⁸ interessant om te analyseren, meer bepaald omdat op die toelaat een internationale vergelijking te maken. België heeft reeds verscheidene jaren een hogere vacaturegraad dan de rest van het eurogebied. In 2019 beliep hij gemiddeld 3,5 %, tegen 2,3 % in het eurogebied. Tijdens de eerste lockdown, in het tweede kwartaal van 2020 dus, liep die vacaturegraad in België terug tot 3 %, tegen 1,6 % in het eurogebied, met andere woorden een voor ons land minder sterke daling. Ook de stijging die in het derde kwartaal volgde, en die toe te schrijven was aan de versoepeling van de gezondheidsbeperkingen, was in ons land aanzienlijker (3,3 % tegen 1,7 % in het eurogebied). In het vierde kwartaal van 2020, het laatst beschikbare cijfer, bedroeg de vacaturegraad in België 2,9 %, wat overeenkwam met niet minder dan 115 500 banen. De daaruit voortvloeiende spanningen waren voelbaar in de drie gewesten, ook al waren ze het scherpst in Vlaanderen (3,2 %). In het Brussels Gewest en in Wallonië beliep de vacaturegraad respectievelijk 2,8 % en 2,4 %. De bedrijfstakken die de grootste aanwervingsproblemen ondervonden, waren de informatie en communicatie (6,4 %) alsook de professionele, wetenschappelijke en technische activiteiten (5,4 %) en de bouwnijverheid (4,2 %).

Sommige beroepen kunnen als knelpuntberoepen worden bestempeld. Hoewel bepaalde tendensen mogelijk nog werden verscherpt door de gezondheids crisis, gaat het vrij vaak om beroepen met een structurele schaarste. Daarbij denken we met name aan gekwalificeerde beroepen zoals ingenieurs en wetenschappers, ICT-specialisten, zorgverleners of leerkrachten, maar ook aan minder gekwalificeerde beroepen, zoals ambachtelijke beroepen in de voedingsnijverheid, werknemers in vervoer en logistiek, horeca en handel, of bouwvakkers²⁹.

²⁷ De vacaturegraad meet het percentage vacatures in het totale werkgelegenheidspotentieel (bezet en vacant).

²⁸ De sectoren die in aanmerking werden genomen om de vacaturegraad te berekenen, zijn de branches B tot S; er werd derhalve geen rekening gehouden met de landbouw, de huishoudelijke activiteiten en de extraterritoriale activiteiten.

²⁹ Volledige lijsten van knelpuntberoepen zijn te vinden op de respectieve websites van de gewestelijke diensten voor arbeidsbemiddeling.

De COVID-19-crisis heeft de moeilijkheden van het personeel in de gezondheidszorg en het gebrek aan arbeidskrachten voor die banen aan het licht gebracht. Naast de opleiding (basisopleiding of omscholing) die nodig is om het tekort aan personeel op te vangen, staat de herwaardering van die beroepen centraal, temeer daar de aantrekkingskracht ervan negatief werd beïnvloed door de crisis³⁰.

In bepaalde bedrijfstakken leiden de verplichte sluitingen die de regering oplegde om de coronacrisis in te dammen, tot een geringere vraag naar de desbetreffende beroepen, zoals restaurantpersoneel, kappers, chauffeurs en rijsschoolinstructeurs. Niettemin zouden de wervingsproblemen opnieuw kunnen toenemen wegens de omscholingen die zullen hebben plaatsgevonden bij tijdelijk werklozen en uitzendkrachten die voor andere bedrijfstakken of andere beroepen kozen.

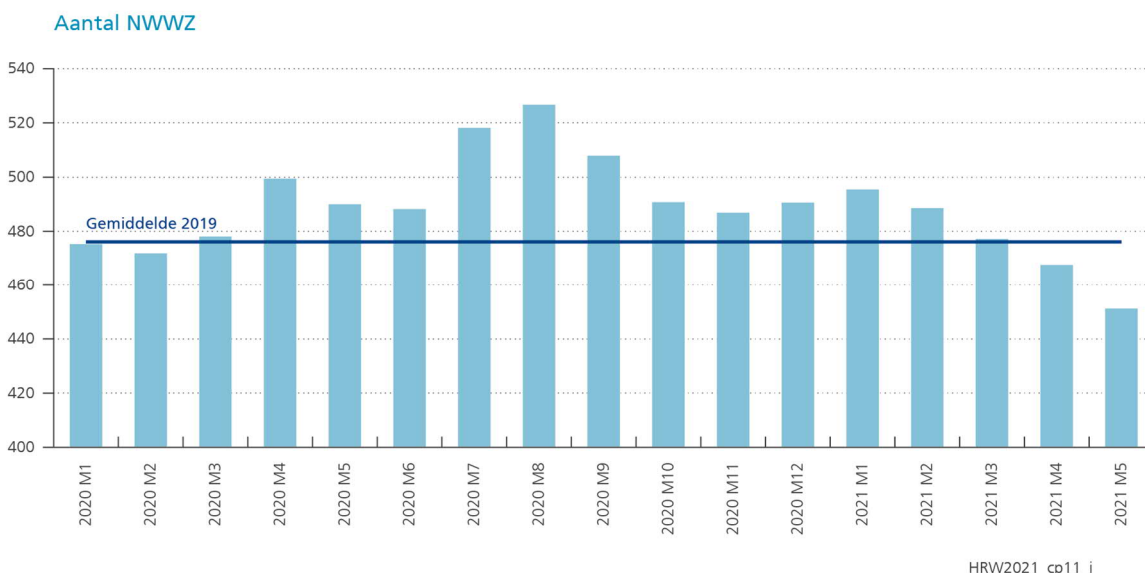
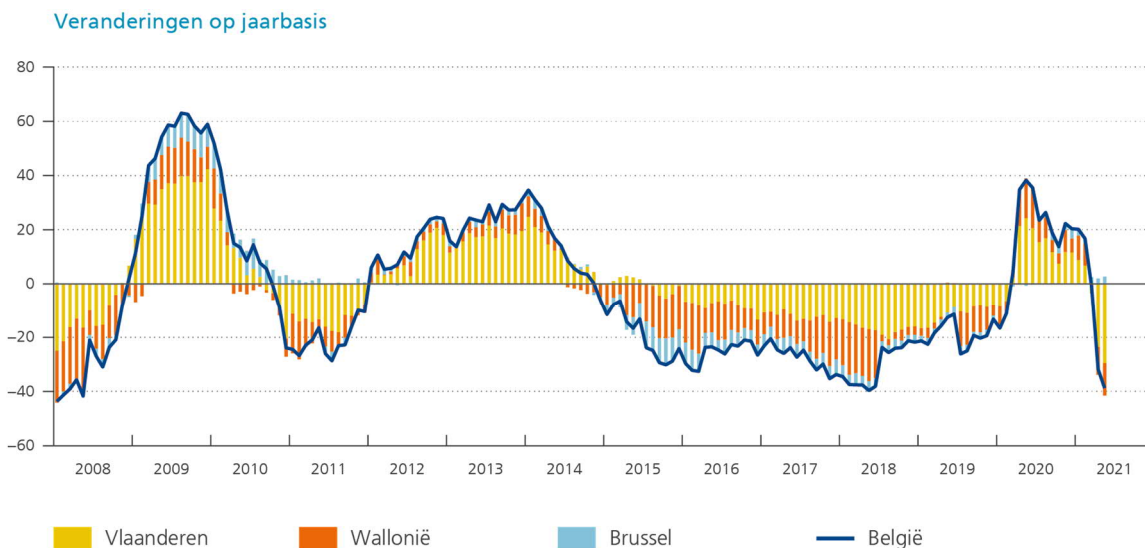
Naast de gezondheids crisis impliceert de vergrijzing van de bevolking dat bepaalde spanningen in de toekomst hardnekkiger zullen aanhouden. Het gaat met name om de zorgverleners in Vlaanderen en de functies van vrachtwagenbestuurder, chef-kok/kok, versnijder-uitbener/slachter, huisarts en bestuurder van een autobus/autocar in Wallonië. Voor die beroepen is het aandeel van de 50-plussers groot en deze zullen moeten worden vervangen wanneer ze met pensioen gaan.

1.9. Werkloosheid

Het geringe banenverlies, de nog steeds aanzienlijke kansen om werk te vinden ondanks een tijdelijke daling, en de maatregelen die werden genomen ter ondersteuning van de werkgelegenheid hebben ervoor gezorgd dat de stijging van de werkloosheid in 2020 relatief beperkt is gebleven. Het gaat om 17 500 personen, wat neerkomt op een stijging met 3,7 %. Ter vergelijking: in 2009, ten tijde van de financiële crisis, werden 51 000 extra niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) opgetekend; tijdens de daaropvolgende begrotingscrisis in 2013 waren er dat 25 000.

³⁰ Zie <https://www.randstad.be/s3fs-media/be/public/2020-11/Randstad-studie-impact-corona-zorgberoepen.pdf>

Grafiek 17 - Verloop van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ)
(maandgegevens, in duizenden personen)



Bron: RVA.

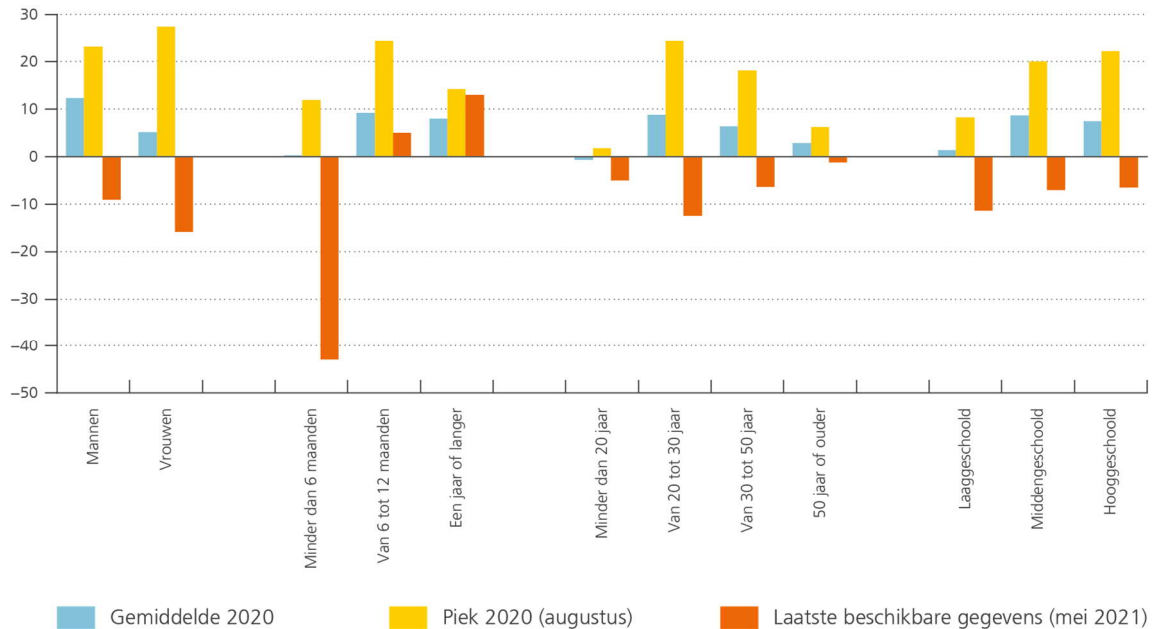
Deze vaststelling dient echter met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd aangezien sommigen hun zoektocht naar werk tijdelijk hebben uitgesteld in afwachting van betere tijden, waardoor ze het onbezet personeelsbestand verkleinen. Tot deze groep behoren vooral mensen die geen werkloosheidsuitkeringen ontvangen, zoals mensen van buitenlandse afkomst of jonge werknemers met onvoldoende beroepservaring om er recht op te hebben, alsook de begunstigden van het leefloon, voor wie de verplichting om zich als werkzoekende te laten inschrijven, opgeschort werd. Die personen zijn derhalve niet geregistreerd in de werkgelegenheid en evenmin bij de werkzoekenden, die samen de beroepsbevolking uitmaken.

In Brussel nam het aantal NWWZ slechts licht toe, met 0,9 %. Deze evolutie hield deels verband met de samenstelling van de bevolking die een beroep doet op Actiris ; een aanzienlijk deel van die groep beheerst geen van de beide landstalen en/of beschikt niet over de digitale vaardigheden die tijdens de lockdowns werden voorgesteld. De inschrijvingen van deze personen als werkzoekenden

zijn derhalve fors gedaald als gevolg van de sluiting van de agentschappen tijdens de lockdowns. Door de sluiting van bedrijfstakken die gewoonlijk op zoek zijn naar arbeidskrachten (horeca en handel), hebben laaggeschoolden bovendien minder vooruitzichten, wat hen er dus niet toe aanzet zich te laten inschrijven als werkzoekende. In Wallonië steeg het aantal NWWZ jaar op jaar met 3 %; in Vlaanderen was dat 5,8 %.

Grafiek 18 - Kenmerken van de niet-werkende werkzoekenden

(verandering in duizenden personen ten opzichte van het gemiddelde van 2019)



HRW2021_cp12_i

Bron: RVA.

Gemiddeld over het jaar 2020, steeg het aantal NWWZ duidelijke fors bij de midden- en hooggeschoolden (de laaggeschoolden waren vaker tewerkgesteld in sectoren die een beroep deden op tijdelijke werkloosheid), alsook bij de jongere leeftijdscategorieën, van 20 tot 30 jaar.

De RVA heeft in zijn jaarverslag een analyse gemaakt van de in- en uitgaande stromen. Daaruit blijkt dat de toename van de werkloosheid te wijten is aan het geringer aantal mensen die de NWWZ-groep verlaten, en niet aan een hoger aantal personen die toestromen in het systeem. Het percentage NWWZ die in de eerste helft van 2020 een baan vonden, beliep 9,3 % (in de eerste zes maanden van 2019 was dat 10,5 %). Dat gold voor alle categorieën van werklozen, maar in meerdere mate voor de jongeren, voor zij die minder dan één jaar werkloos waren, voor de midden- en hooggeschoolden, voor de net afgestudeerde werklozen, voor de mannen en voor personen met de Belgische nationaliteit.

Verscheidene analyses laten toe een beeld te vormen van de omvang van het aantal tijdelijk werklozen die naar het klassieke werkloosheidsstelsel zullen overgaan. Volgens de RVA-gegevens die werden geanalyseerd door Loyen, Nuyts en Segaert (2020), was het aantal tijdelijk werklozen die volledig werkloos werden met slechts 1,3 % zeer gering in april, mei en juni 2020. Dat percentage stemt overeen met het cijfer van vóór de coronacrisis. Uit hun analyse blijkt echter ook dat er een potentieel risico bestaat dat de overgang naar volledige werkloosheid in de toekomst zal oplopen, aangezien de hoogste percentages worden opgetekend voor de dienstensectoren (7 %), die tijdens deze crisis het sterkst vertegenwoordigd zijn in de tijdelijke werkloosheid. Op basis van de analyse van de gegevens betreffende de financiële crisis is bovendien gebleken dat er enige tijd

verloopt alvorens een reële overgang naar volledige werkloosheid tot uiting komt. Bij de financiële crisis bereikte het aantal werklozen pas in januari 2010 een hoogtepunt, dat is ongeveer een jaar na de piek van de tijdelijke werkloosheid.

Aan de hand van de gegevens van het datawarehouse van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid die aan de FOD Werkgelegenheid werden verstrekt, is het ook mogelijk de trajecten te analyseren van de personen die in het vierde kwartaal van 2019 loontrekkende waren en in het eerste kwartaal van 2020 tijdelijk werkloos werden. Daarbij werd vastgesteld dat van de tijdelijk werklozen in het eerste kwartaal van 2020, 47,6 % in de twee daaropvolgende kwartalen opnieuw aan het werk was; 6,0 % van hen had alleen in het tweede kwartaal een baan en voor 25,4 % van hen gold dat enkel in het derde kwartaal. Van de personen die in het eerste kwartaal van 2020 tijdelijk werkloos waren, was 4,3 % in de twee daaropvolgende kwartalen werkzoekend en was 3,4 % werkzoekend in een van de twee daaropvolgende kwartalen. De tijdelijke werkloosheid fungeerde tijdens de eerste drie kwartalen van 2020 dus als een goede buffer tegen werkloosheid.

Ondanks het risico dat het aantal NWWZ in de toekomst kan stijgen wanneer het systeem van de tijdelijke werkloosheid zal worden stopgezet en er eventueel meer ontslagen zullen vallen als gevolg van faillissementen en herstructureringen, maken de laatste beschikbare gegevens, van maart 2021, gewag van een terugkeer naar een niveau gelijk aan het gemiddelde van 2019, waarbij een toename van het aantal NWWZ die reeds langer dan een jaar werkloos zijn, er evenwel op wijst dat de structurele werkloosheid toeneemt. Volgens de projecties van de NBB wordt in 2021 een daling met gemiddeld 6 000 personen op jaarbasis verwacht. De naar verwachting minder dynamische werkgelegenheidsgroei voor 2022 zou een lichte, tijdelijke, stijging van de werkloosheid (+ 3 000) verklaren, die zou worden gecompenseerd vanaf 2023 (- 5 000). De projecties van het FPB verwachten dezelfde dynamiek maar met enigszins verschillende niveaus. Het aantal NWWZ zou in 2021 met bijna 15 000 eenheden dalen, maar zou in 2022 weer oplopen met hetzelfde aantal. Vervolgens zouden er tegen 2026 433 000 NWWZ zijn, een niveau dat 65 000 personen lager ligt dan het niveau in 2020.

De geharmoniseerde werkloosheidsgraad die in België in 2019 tot een historisch dieptepunt van 5,4 % was gedaald, is in 2020 licht gestegen tot een jaargemiddelde van 5,6 %. Die geringe stijging verhult echter een dalende tendens tot in het tweede kwartaal van 2020, tot 4,9 %, en een aanzienlijke nieuwe stijging in het derde kwartaal, tot 6,5 %. In het vierde kwartaal bedroeg de werkloosheidsgraad 5,8 %. Houdt men geen rekening met de personen die hun zoektocht naar werk hebben uitgesteld, dan was de werkloosheidsgraad vermoedelijk reeds in het tweede kwartaal gestegen. Volgens de ramingen van de NBB zal de werkloosheidsgraad in 2021 nog licht stijgen (5,8 %), hij zou in 2022 blijven toenemen tot 6 %. De daling die werd ingezet voor de gezondheidscrisis zal vervolgens hervatten. Volgens de middellangetermijn vooruitzichten van het FPB zou hij zelfs dalen tot 5 % tegen het einde van de projectieperiode, nl. 2026.

De verschillende internationale instellingen verwachten een stijging van de Belgische werkloosheidsgraad in 2021, die echter hoger zou uitvallen dan wat de NBB en het FPB verwachten. Zo zou de werkloosheidsgraad volgens de OESO uitkomen op 6,4 % in 2021 en 6,3 % in 2022. Voor het IMF is er sprake van 6,8 % in 2021 en 6,6 % in 2022. De Europese Commissie, ten slotte, verwacht voor de werkloosheidsgraad een peil van 6,7 % in 2021 en 6,5 % in 2022.



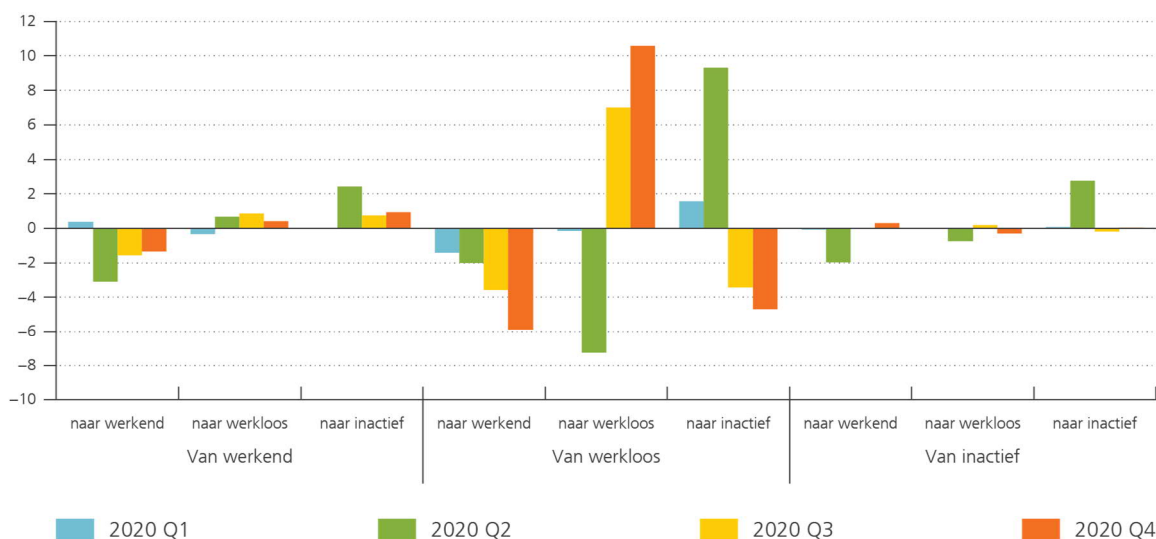
1.10. Transitie op de arbeidsmarkt

De weerslag van de coronacrisis op de dynamiek van de Belgische arbeidsmarkt, met name de mate waarin er transitie hebben plaatsgevonden tussen diverse statuten op de arbeidsmarkt, kan ook aan de hand van de enquête naar arbeidskrachten (EAK)³¹ geanalyseerd worden.

Van de personen die in 2019 aan het werk waren, is 92,3 % in 2020 aan het werk gebleven. Dat aandeel ligt ietwat lager dan de afgelopen twee jaar, toen het 94,3 % en 93,7 % bedroeg. Het feit dat de tijdelijke werklozen in deze analyse nog steeds onder de werkenden worden gerekend, hun arbeidscontract werd immers niet stopgezet of verbroken³², vormt een belangrijke verklaring waarom het aandeel van de personen die aan het werk zijn op jaarbasis slechts in beperkte mate afnam. Bovendien verbergt het jaarlijkse gemiddelde de schommelingen die zich hebben voorgedaan op kwartaalbasis, die schommelingen zijn uiteraard gelinkt aan de verschillende fases in de strijd tegen het coronavirus en de bijbehorende maatregelen of versoepelingen die in de loop van 2020 hebben plaatsgevonden. Zo valt op dat in het tweede en derde kwartaal van 2020 (ten opzichte van het overeenstemmende kwartaal van 2019) meer personen de transitie hebben gemaakt van werk naar inactiviteit of werkloosheid. Met name het aandeel van de werkenden dat inactief werd, is in het tweede kwartaal duidelijk gestegen. In het vierde kwartaal van 2020 volgde alweer een licht herstel van het aandeel van de personen die voorheen aan het werk waren en dat nog steeds waren.

Grafiek 19 - Transitie op de arbeidsmarkt

(in procentpunt, verandering in aandeel ten opzichte van dezelfde periode van het voorgaande jaar)



HRW2021_bc07_i

Bron: Statbel.

³¹ De resultaten van de Enquête naar de Arbeidskrachten zijn geen exacte statistieken maar een benadering voor het geheel van de Belgische arbeidsmarkt op basis van een extrapolatie van een steekproef. Ze moeten dan ook met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

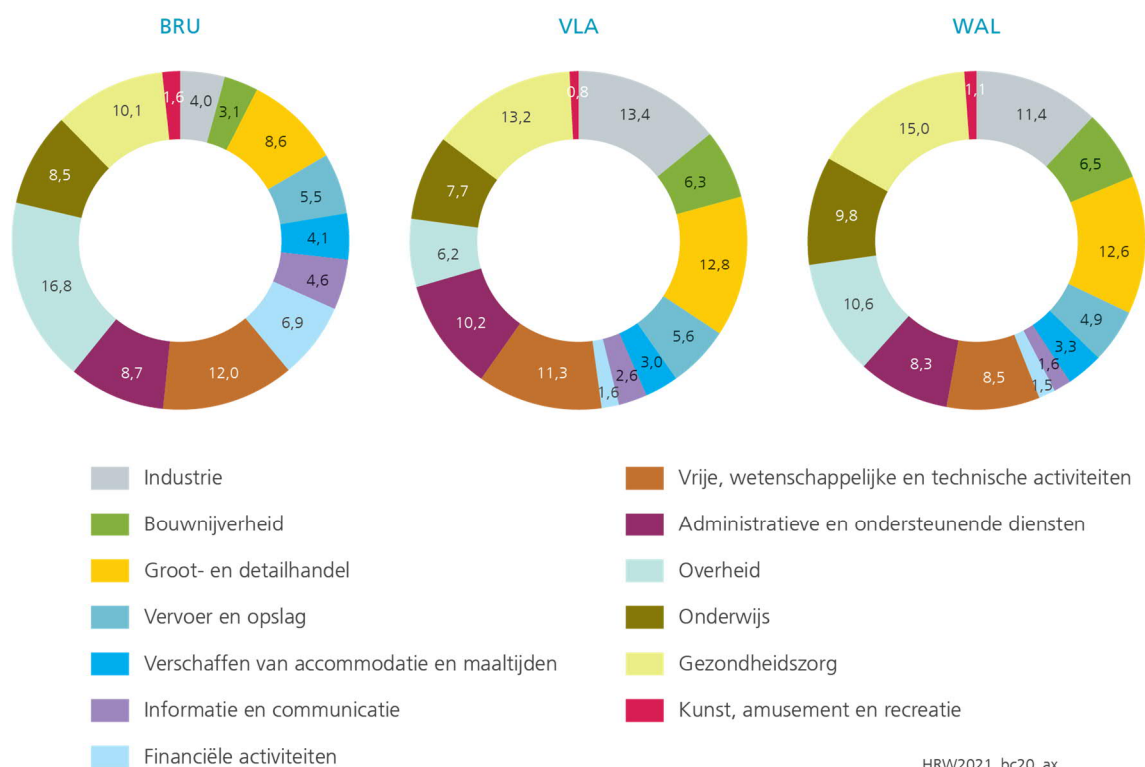
³² Vanaf 2021 zullen langdurig tijdelijke werklozen (nl. diegenen die meer dan drie maand tijdelijk werkloos zijn) door Statbel niet langer worden als werkenden worden beschouwd, ondanks het feit dat ze juridisch gezien nog altijd een job hebben. Afhankelijk van hun antwoord op de vraag of ze werk zoeken en al dan niet beschikbaar zijn, zullen langdurig tijdelijke werklozen als werkloos of inactief worden beschouwd.

Personen die in 2019 werkloos waren, zijn in 2020 meer dan in de voorgaande jaren werkloos of inactief gebleven. Dit duidt erop dat er in 2020 minder opportuniteiten waren om aan het werk te gaan, waardoor meer mensen structureel werkloos of inactief bleven. Opmerkelijk is dat tijdens het tweede kwartaal van 2020 werklozen eerder inactief geworden zijn (+9,3 procentpunt ten opzichte van 2019 Q2) terwijl in de daaropvolgende kwartalen het aandeel van de werklozen die werkloos gebleven zijn sterk is toegenomen. Dit kan het gevolg zijn van het feit dat, tijdens de eerste lockdown, volledige delen van de economie werden stilgelegd en ondernemingen eerder een afwachtende houding hebben aangenomen tegenover aanwervingen. Zoals reeds toegelicht viel het aantal vacatures tijdens die periode immers sterk terug waardoor werklozen er mogelijks voor kozen om niet actief werk te zoeken. Het aantal vacatures herstelde zich in de loop van het derde kwartaal en meer bedrijfstakingen konden hun activiteiten tijdens de tweede lockdown van 2020 voortzetten waardoor er ook terug actiever naar werk kon worden gezocht.

Personen die voorheen inactief waren zijn in 2020 in iets grotere aantallen dan voorheen inactief gebleven maar de verschillen met de voorgaande jaren blijven zeer klein. De inactieven op de Belgische arbeidsmarkt worden in meer detail besproken in paragraaf 1.13.

De impact van de COVID-19 crisis op de professionele mobiliteit is echter niet identiek in de drie gewesten, wat in belangrijke mate de regionale verschillen die er bestaan in economisch weefsel weerspiegelt.

Grafiek 20 - Aandeel van de werkgelegenheid per bedrijfstak en per gewest
(in % van de totale werkgelegenheid in het gewest, 2019)



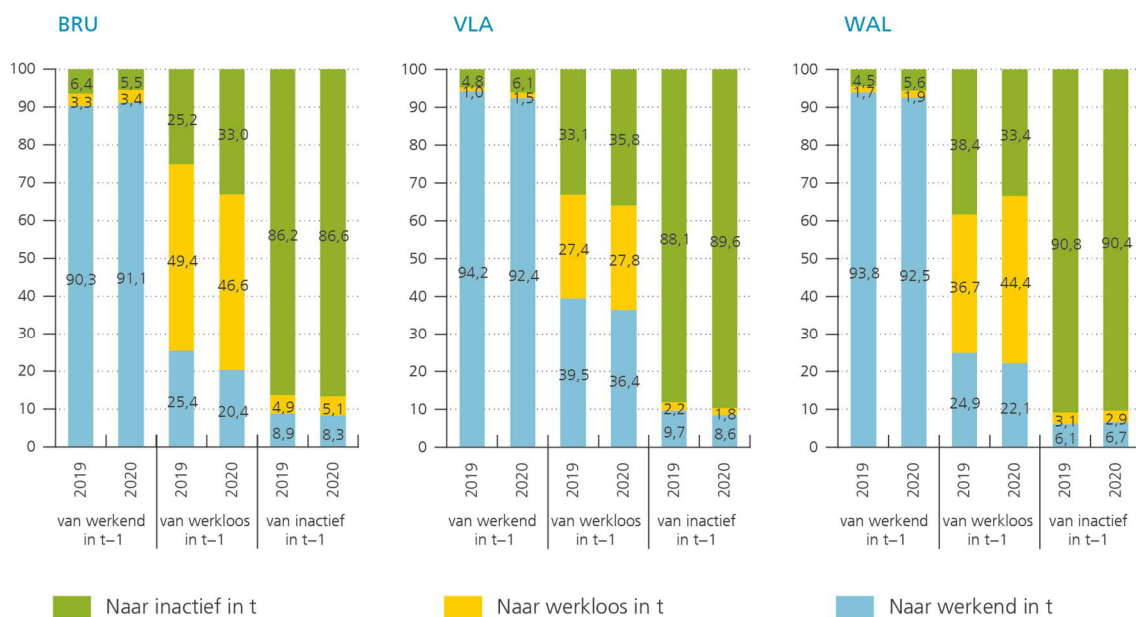
Bron: INR.

Zo heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verhoudingsgewijs een grotere werkgelegenheid in dienstensectoren zoals de financiële activiteiten, informatie en communicatie of de vrije, wetenschappelijke en technische activiteiten terwijl het aandeel in bedrijfstakken gelinkt aan de industrie of de bouw veel kleiner is. Dit kan verklaren waarom, in tegenstelling tot de twee andere

gewesten, het aandeel van de werkenden die in 2020 aan het werk zijn gebleven er niet is afgenomen (+0,8 procentpunt); dergelijke bedrijfstakken zagen hun werking immers nauwelijks of niet beperkt als gevolg van de pandemie. Bovendien moet er ook rekening worden gehouden met het feit dat de tijdelijke werklozen nog steeds tot de werkenden worden gerekend; de stijging van het aantal tijdelijke werklozen in 2020 was immers het grootst in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (zie paragraaf 1.3). Dit reflecteert onder meer het feit dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest proportioneel gezien ook een hogere tewerkstelling heeft in de horeca en evenementensector. Indien, volgens de verwachtingen, het telewerk in veel hogere mate dan voorheen ingeburgerd blijft, riskeert er minder vraag te zijn naar bepaalde horecadiensten in het hoofdstedelijk gewest. Dit kan voor gevolg hebben dat een deel van de Brusselse tijdelijke werklozen niet zullen kunnen terugkeren naar hun baan maar in de nabije toekomst eerder het risico lopen over te gaan van tijdelijke werkloosheid (“werk”) naar werkloosheid of inactiviteit.

Grafiek 21 - Arbeidsmarkttransities naar gewest

(in % van de overeenstemmende groep, gemiddelde van de vier kwartalen voor 2019 en 2020)



HRW2021_bc08_i

Bron: Statbel.

In het Vlaams en het Waals Gewest nam het aandeel van de personen die in t-1 aan werk waren en die in 2020 nog steeds aan het werk waren wel af ten opzichte van de situatie in 2019, respectievelijk met -1,8 procentpunt en -1,3 procentpunt. Deze twee gewesten zijn immers oververtegenwoordigd in conjunctuurgevoeligere sectoren zoals de industrie en die in 2020 met banenverlies te maken kregen, hoewel in mindere mate dan de sectoren die geconfronteerd zijn met verplichte sluitingen (zie paragraaf 1.5). Deze personen zijn voornamelijk getransitioneerd van werk naar inactiviteit in de loop van 2020, de toename van de transitie van werk naar werkloosheid nam in veel mindere mate toe.

In elk gewest is het aandeel van de personen die voorheen werkloos waren en die in 2020 werkloos of inactief bleven toegenomen, maar dit effect was het meest uitgesproken voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (+5 procentpunt versus 2,7 procentpunt in het Vlaams Gewest en 3,1 procentpunt in het Waals Gewest). In vergelijking met de andere twee gewesten is een groter aandeel van de Brusselse bevolking immers laaggeschoold of heeft ze een niet EU-nationaliteit. Dit

zijn kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt die reeds voor de crisis minder makkelijk aan de slag konden gaan³³ en welke zwaarder getroffen zijn door de gevolgen van de coronacrisis.

Tabel 5 - Karakteristieken van de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar)
(in %, 2020)

	BE	BRU	VLA	WAL
Opleidingsniveau				
Laag	25	31	22	28
Midden	37	26	39	38
Hoog	38	43	38	34
Leeftijd				
15-24-jarigen	18	17	17	19
25-54-jarigen	61	67	61	60
55-64-jarigen	21	15	22	21
Nationaliteit				
Belg	88	64	92	90
EU27	8	24	5	7
Niet-EU	4	12	3	3

Bron: Statbel.

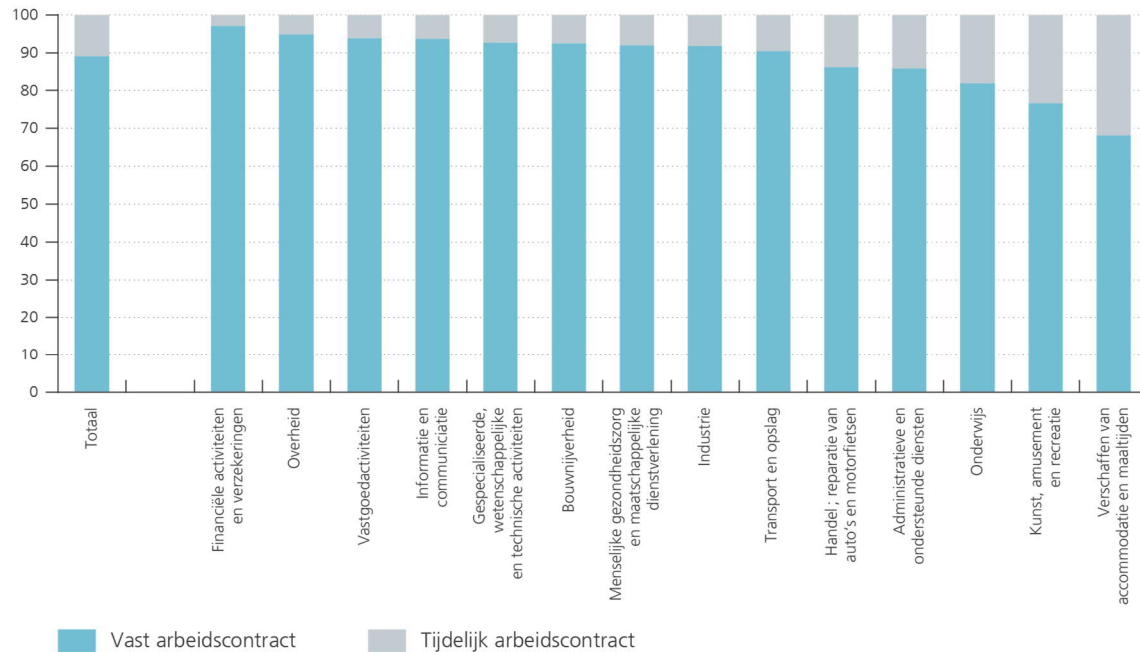
1.11. Risicogroepen op de arbeidsmarkt

Sommige subpopulaties op de arbeidsmarkt werden veel zwaarder getroffen door de crisis dan andere wat betreft banenverlies of de kans om aan de slag te gaan. In het bijzonder personen die aan de slag zijn op basis van een tijdelijk of atypisch arbeidscontract zoals uitzendwerk of contracten van bepaalde duur hebben de gevolgen van de crisis op de arbeidsmarkt het meest gevoeld. Dergelijke contracten stellen ondernemingen immers in staat om zeer snel in te spelen op de economische conjunctuur en worden dan ook vaak als eerste stopgezet of worden minder aangeworven in tijden van crisis. Bovendien is het aandeel van de tijdelijke contracten beduidend groter in de bedrijfstakken die het hardst getroffen zijn door de gevolgen van COVID-19 crisis. Zo heeft maar liefst 31 % van de werknemers in de horecasector een tijdelijk contract, in de branche 'kunst, amusement en recreatie' is dat 23 %, terwijl dit gemiddeld genomen 10 % is voor het geheel van de bedrijfstakken. Ook in de bedrijfstakken 'administratieve en ondersteunde diensten' en 'handel, reparatie van auto's en motorfietsen' ligt het gebruik van tijdelijke arbeidscontracten hoger dan gemiddeld.

³³ De HRW heeft recent aan deze twee groepen een thematisch verslag gewijd: zie respectievelijk "Welke positie hebben de laaggeschoolden op de arbeidsmarkt in België" (2021) en "Immigranten geboren buiten de Europese Unie op de Belgische arbeidsmarkt" (2018).

Grafiek 22 - Aandeel van de tijdelijke contracten per branche

(in % van het aantal werknemers in de betrokken bedrijfstak waarvoor het type arbeidscontract gekend is, 2019)



HRW2021_bc10_j

Bron: Statbel.

Het gebruik van tijdelijke contracten heeft de voorbije jaren bovendien aan belang gewonnen, het aandeel van de werknemers met een tijdelijk arbeidscontract is tussen 2000 en 2019 gestegen van 9 % naar 11 %. Met name de jongeren (15-24-jarigen) zijn proportioneel gezien veel vaker aan de slag met een tijdelijk arbeidscontract, zowat de helft van hen heeft een tijdelijk contract terwijl dit aandeel sterk terugvalt in de hogere leeftijdsklassen. Dit weerspiegelt uiteraard de studentenarbeid die geconcentreerd zit in deze leeftijdsgroep maar ook het feit dat tijdelijke arbeidscontracten aan de start van de carrière vaak worden gebruikt. Ook de laaggeschoolden en de migranten worden proportioneel gezien vaker tewerkgesteld via een tijdelijk contract.

Tabel 6 - Verhouding tijdelijke en vaste arbeidscontract per karakteristiek

(in % van het totaal van de corresponderende groep waarvoor het type arbeidscontract gekend is, 2019)

	Tijdelijk contract	Vast contract
TOTAAL	11	89
Leeftijd		
15-24-jarigen	51	49
25-54-jarigen	8	92
55-64-jarigen	4	96
Scholingsniveau		
Laag	18	82
Midden	11	89
Hoog	9	91
Origine		
Belg	10	90
EU	14	86
Niet-EU	17	83
Geslacht		
Man	10	90
Vrouw	12	88

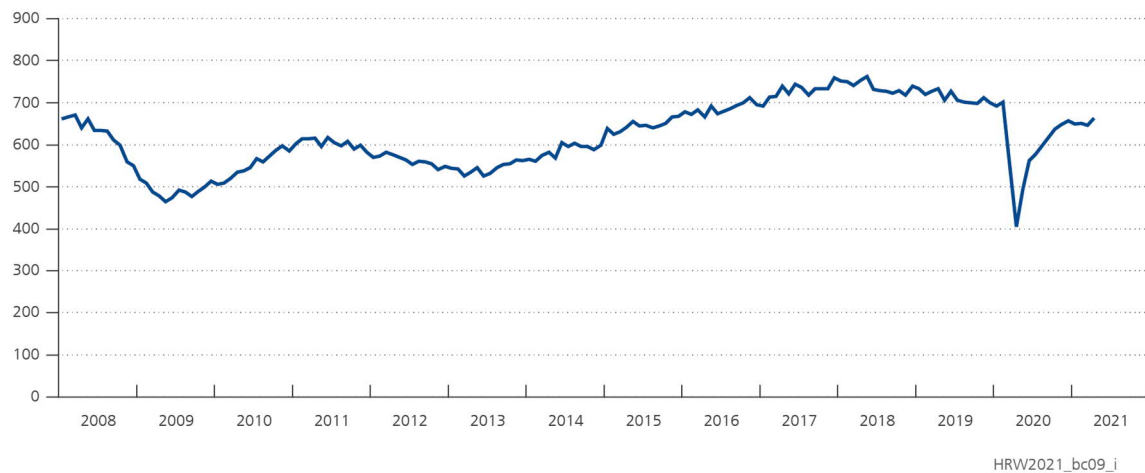
Bron: Statbel

Op basis van de enquête naar de arbeidskrachten van Statbel is het aantal personen tewerkgesteld met een tijdelijk contract met 7,8 % gedaald in 2020, bij de personen tewerkgesteld met een vast contract bedroeg de daling daarentegen slechts 0,4 %. In het bijzonder tewerkstelling onder de vorm van dienstencheques (-26,8 %), PWA-overeenkomsten (-25,5 %) of occasioneel werk zonder vorm van arbeidscontract³⁴ (-33,5 %) is sterk teruggevallen over de loop van 2020. Het uitzendwerk, voor bedrijven het instrument bij uitstek om in te spelen op schommelingen in de bedrijvigheid, liet tijdens de eerst lockdown een ongekende terugval optekenen (sterker dan tijdens de financiële crisis) maar herstelde zich nadien vrij vlot. Het herstel blijft echter onvolledig, het gebruik van uitzendwerk is nog steeds lager dan voor het uitbreken van de COVID-19 crisis. De EAK-indicator geeft een daling aan van 12,6 % op jaarbasis in 2020 voor uitzendarbeid.

³⁴ Waartoe bijvoorbeeld seizoensarbeid behoort.

Grafiek 23 - Verloop indicator voor uitzendarbeid

(seizoengezuiverde gegevens op maandbasis, in duizenden uren)



Bron: Federgon.

Gegeven hun oververtegenwoordiging in de tewerkstelling via tijdelijke contracten zijn het dus voornamelijk de reeds kwetsbaardere profielen op de arbeidsmarkt zoals de jongeren, laaggeschoolden of de migranten die op het vlak van werkgelegenheid worden getroffen door de gevolgen van de COVID-19-crisis. De volgende paragrafen bekijken dan ook de weerslag van de crisis op de arbeidsmarkttransities van deze subpopulaties. Er wordt ook aandacht besteed aan de impact van de crisis op de mannen en vrouwen gezien de huidige crisis afwijkt van ‘klassieke’ economische recessies. Een detailoverzicht van de transities op de arbeidsmarkt per subpopulatie kan worden teruggevonden in bijlage 1³⁵.

Merk op dat dit financieel ook kwetsbaardere profielen zijn, ze hebben doorgaans een lager loon en beschikken over beperktere spaarbuffers. Bovendien geeft niet elke vorm van tijdelijke arbeidscontracten automatisch recht op een tussenkomst van de sociale zekerheid wanneer het contract wordt stopgezet gezien er niet altijd rechten werden opgebouwd (bv in het geval van een studentencontract) of omdat de tijd die werd gewerkt te kort was om aanspraak te kunnen maken op een uitkering. Hoewel er bij het uitbreken van de coronacrisis diverse maatregelen werden genomen om het inkomen van een maximaal aantal mensen te beschermen, zoals de uitbreiding van tijdelijke werkloosheid naar tijdelijke contracten en uitzendwerk (zie het HRW-verslag 2020) zijn er toch nog groepen uit de boot gevallen. Deze hebben dan ook geen compensatie ontvangen voor hun inkomensverlies. De financiële en sociale risico's worden verder toegelicht in paragraaf 1.14.

1.11.1. Jongeren

In tijden van crisis of recessie worden jongeren doorgaans eerst ontslagen of behoren ze tot de groep die niet in dienst wordt genomen. Jongeren worden immers proportioneel gezien vaker tewerkgesteld onder atypische of tijdelijke contracten wat hen extra kwetsbaar maakt voor fluctuaties in de economische activiteit. Bovendien zijn jongeren ook financieel kwetsbaarder, het loon ligt bij de start van de carrière gemiddeld genomen immers lager waardoor ze minder in staat zijn om een financiële buffer op te bouwen die een inkomensschok kan opvangen. Hoewel ze vaak als eersten terug aan de slag kunnen gaan zodra de economie opleeft, bestaat wel het risico dat ze

³⁵ De resultaten van bepaalde subpopulaties dienen met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden omwille van beperkte steekproefgrootte.

gedurende het verdere verloop van hun carrière de gevolgen van een recessie meedragen (HRW 2020). Onderzoek heeft immers aangetoond dat werkloosheid bij de start van de carrière (negatieve) langetermijneffecten kan hebben op de loon- en werkgelegenheidsvooruitzichten van de personen in kwestie (zie bijvoorbeeld Gregg 2001, Gregg & Tominey 2005, Cockx & Picchio 2011, Scarpetta et al. 2010).

Indien wordt gekeken naar de arbeidsmarkttransities per leeftijdscategorie voor 2020, met name het gemiddelde van de vier kwartalen van 2020 ten opzichte van deze van 2019, dan wordt het beeld bevestigd dat vooral de jongeren zijn getroffen op het vlak van tewerkstelling. Hoewel het aandeel van de personen die in 2019 aan het werk waren en dat in 2020 nog steeds zijn voor alle leeftijdsgroepen gedaald is ten opzichte van de situatie in 2019, is deze daling beduidend sterker bij de 15-24-jarigen (-6,4 procentpunt) dan wat wordt opgetekend bij de 25-54 jarigen (-0,9 procentpunt) en de 55-74 jarigen (-1 procentpunt). Bovendien moet er rekening worden gehouden met het feit dat de tijdelijke werklozen vervat zitten in de groep van de werkenden die aan het werk blijven én dat jongeren sterk oververtegenwoordigd zijn in de tijdelijke werkloosheid (zie paragraaf 1.3).

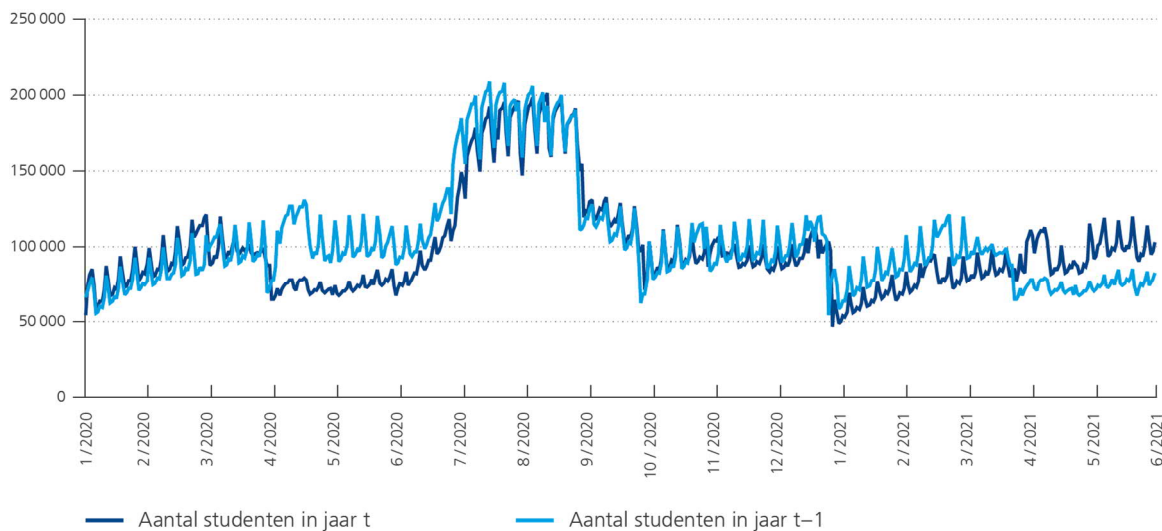
Jongeren die niet langer aan het werk zijn, zijn over de loop van 2020 hoofdzakelijk overgegaan van werk naar inactiviteit. Het feit dat er veel minder opportuniteiten waren om een studentenjob uit te oefenen kan bijgedragen hebben aan de sterke toename van de transitie van werk naar inactiviteit bij de jongeren in 2020.

Het effect van de coronacrisis op het gebruik van studentenarbeid kan worden nagegaan op basis van DIMONA-gegevens. Parallel met de eerste lockdown, viel de studentenarbeid in 2020 beduidend terug ten opzichte van het jaar voordien. De typische zomerpiek van de studentenarbeid begon in 2020 ook in juli, maar hij bleef wel lager dan het voorgaande jaar, hoewel hij vanaf eind juli en in augustus in de buurt van het niveau van 2019 kwam. In september en oktober bereikte het aantal studenten geregistreerd in DIMONA opnieuw het niveau van 2019. De nieuwe sluiting van horeca, en daarna van de detailhandel, had opnieuw een impact op de tewerkstelling van studenten, met name op de weekendpieken. Dat bleef zo in november 2020. Het totale niveau daalt weliswaar maar licht. De uren gepresteerd als jobstudent telden tijdens het tweede trimester van 2020 niet mee voor de berekening van het maximum aantal uren. Deze maatregel was in het vierde trimester van 2020 en het eerste en tweede trimester van 2021 enkel nog van toepassing op jobstudenten actief tijdens in de zorgsector of het onderwijs.

De eerste weken van januari zijn traditioneel een periode waarin studentenarbeid maar in beperkte mate wordt ingezet. Dit jaar lag het aantal studentenjobs nog heel wat lager (-15 % t.o.v. dezelfde periode vorig jaar). Dat bleef zo in februari en begin maart. Vanaf de tweede helft van maart lag het aantal studenten hoger dan tijdens de overeenstemmende periode van 2020 (begin van de eerste lockdown). Ten opzichte van 2019 bedroeg de daling tussen 10 en 20 %, al is vergelijken met de voorgaande jaren in april moeilijk door de Paasvakantie - een relatieve piekperiode voor studentenarbeid - die verschuift. De (gedeeltelijke) heropening van de horeca en de versoepelde maatregelen voor de detailhandel vanaf 8 mei hebben een direct effect op de studentenarbeid.



Grafiek 24 - Verloop indicator voor studentenwerk
(aantal personen)



Bron: RSZ, dynam flash.

De impact van de crisis op de 55-74-jarigen die in 2019 aan het werk waren wijkt daarentegen niet substantieel af van wat gemiddeld genomen op de Belgische arbeidsmarkt wordt waargenomen, de transitiegraad van werk naar werkloosheid of inactiviteit werd niet zwaarder geïmpacteerd. Ondanks het feit dat resultaten minder betrouwbaar zijn omwille van een beperkte steekproefgrootte valt wel op dat oudere werklozen daarentegen over de loop van 2020 beduidend minder terug aan het werk zijn gegaan, de transitiegraad van werkloosheid naar werk is immers sterk afgenomen in 2020.

1.11.2. Scholingsniveau

Onderzoek door het IMF (2021) wijst op het feit dat in het bijzonder personen die laaggekwalificeerd zijn zwaar getroffen dreigen te worden door de economische gevolgen van de COVID-19 crisis. Ze hebben immers meer kans tewerkgesteld te zijn in een bedrijfstak die door de pandemie zwaar getroffen is, hebben meer kans om werkloos te worden én hebben een grotere kans dat ze eens ze terug aan het werk kunnen ze een volledige nieuwe job moeten gaan uitoefenen en daarbij inkomensverlies lijden (met name een lager loon moeten aanvaarden).

In België zijn de laag- en middengediplomeerden duidelijk oververtegenwoordigd in zowel de conjunctuurgevoeligere als de door de COVID-19 zwaarst getroffen bedrijfstakken. Zo zijn 82 % van de personen tewerkgesteld in de horeca laag- of middengediplomeerd, ook in de industrie, de bouwsector, de handel en de administratieve en ondersteunende diensten zijn de meesten laag- of middengediplomeerd. De hogeschoolediplomeerden zijn dan weer veel meer aanwezig in de sectoren die nauwelijks of niet beïnvloed werden door de maatregelen om de verspreiding van het virus tegen te gaan zoals de financiële sector of de informatie en communicatie. Bovendien oefenen hogeschoolediplomeerden veel vaker functies uit die zich lenen voor telewerk, terwijl dat veel minder het geval is bij laag- of middengediplomeerden.

Dit maakt dat de laag- en middengediplomeerden in 2020 veel gevoeliger zijn geweest voor de schommelingen op de arbeidsmarkt. De laaggeschoolden zijn bovendien nog eens extra kwetsbaar voor schommelingen in de economische activiteit gezien zij proportioneel gezien veel vaker een tijdelijk arbeidscontract hebben dan de midden- en hogeschoolediplomeerden.

De impact van de COVID-19-crisis op de professionele mobiliteit verschilt dan ook duidelijk naar gelang het scholingsniveau. Terwijl er bij de hogeschoolden, in vergelijking met 2019, in 2020 net meer werkenden aan het werk gebleven zijn, maakten bij de laag- en middengeschoolden in 2020 meer personen dan in 2019 de transitie van werkend in het jaar voordien naar werkloos of inactief (+2,2 procentpunt voor wat betreft de laaggeschoolden en +4 procentpunt voor de middengeschoolden). Het merendeel van deze personen zijn inactief geworden: de toename van de transitiegraad 'werk-werkloosheid' was bij de laag- en middengeschoolden beperkter dan de toename van de transitiegraad 'werk-inactiviteit'. De laag- en middengeschoolden zijn daarnaast ook oververtegenwoordigd in de tijdelijke werkloosheid, aangezien de mate waarin zij konden telewerken door de aard van hun beroepen veel beperkter was. Dat heeft geen impact op de transitiegraad van de werkenden aangezien de tijdelijke werklozen nog steeds tot de werkenden worden gerekend.

Het valt bovendien op dat ook hun kansen om aan het werk te gaan, en dus te over te gaan van werkloosheid of inactiviteit in jaar t-1 naar werk in jaar t, werden aangetast in 2020. Dit is vooral zeer uitgesproken voor de middengeschoolden. Het aandeel van de middengeschoolde werklozen die werkloos bleven of inactief werden (+10,7 procentpunt) of middengeschoolde inactieven die inactief bleven of werkloos werden (+ 3 procentpunt) is in 2020 duidelijk gestegen ten opzichte van 2019. Het aantal middengeschoolde niet-werkende werkzoekenden is in 2020 dan ook fors gestegen (zie paragraaf 1.9). Dat effect was veel minder uitgesproken bij de laaggeschoolden, terwijl bij de hogeschoolden net een groter aandeel dan in 2019 van de personen die werkloos of inactief waren in t-1 in 2020 aan het werk ging. Dit kan er op wijzen dat de coronacrisis de polarisatie van de arbeidsmarkt verder heeft versterkt, waarbij kansen op werk voor de middengeschoolden in 2020 beperkter waren of waarbij de middengeschoolden mogelijks nog meer concurrentie ondervonden van de hogeschoolden voor jobs van hun scholingsniveau. Het IMF (2021) wijst er op dat de impact van de COVID-19-crisis onder meer de bestaande trend tot automatisering en digitalisering heeft versneld waardoor de crisis zwaardere gevolgen heeft in termen van tewerkstelling in bedrijfstakken waar het risico op automatisering en digitalisering van de activiteit al voor de crisis groter was. Dit zijn bovendien ook sectoren met eerder lagere gekwalificeerde werknemers, wat maakt dat het dus vooral de laag- en middengeschoolde werknemers zijn die geconfronteerd met verslechterde werkvooruitzichten.



Grafiek 25 - Arbeidsmarkttransities naar scholingsniveau

(in % van de overeenstemmende groep, gemiddelde van de vier kwartalen voor 2019 en 2020)



HRW2021_bc12_j

Bron: Statbel.

1.11.3. Origine³⁶

Personen met een migratie-achtergrond, in het bijzonder mensen die niet in de EU geboren zijn, dreigen zwaarder getroffen te worden door deze crisis doordat ze oververtegenwoordigd zijn in de hardst getroffen sectoren zoals de horeca, waar 22 % van de mensen die er actief zijn niet in de EU geboren zijn (34,2 % van de werkgelegenheid betreft mensen die buiten België geboren zijn), of de administratieve en ondersteunende diensten die onder meer het uitzendwerk en de dienstenscheques omvatten (waar personen van een niet-EU origine 16,1% van de werkgelegenheid vertegenwoordigen). Ze worden ook vaker tewerkgesteld op basis van een tijdelijk arbeidscontract, ze oefenen minder vaak jobs uit die zich lenen voor telewerk en hebben vaker een lager loon (HRW 2018). Weinig verrassend is dan ook dat personen met een buitenlandse nationaliteit sterker vertegenwoordigd zijn in de tijdelijke werkloosheid (WG SIC 2021).

Zoals is gebleken uit onder meer het HRW-verslag met betrekking tot immigranten geboren buiten de EU op de Belgische arbeidsmarkt vormden de personen van niet-EU origine voorheen reeds een kwetsbare groep op de Belgische arbeidsmarkt, met een hogere werkloosheidsgraad en meer structurele werkloosheid. De huidige crisis dreigt de kloof met de in België geboren personen dan ook te hebben vergroot.

Uit de arbeidsmarkttransities op basis van de enquête naar arbeidskrachten blijkt dat personen van niet-EU-origine inderdaad veel harder getroffen zijn in termen van tewerkstelling dan personen geboren in België. Het aandeel van de personen die in 2019 aan het werk waren en dit in 2020 nog

³⁶ Er wordt abstractie gemaakt van de personen geboren binnen de EU gezien de steekproefgrootte voor het merendeel van de arbeidsmarkttransities te laag is.

steeds waren, is immers beduidend sterker afgenomen bij de personen die geboren zijn buiten de EU (-3,8 procentpunt versus -1,3 procentpunt voor de personen geboren in België).

Bovendien blijkt dat personen met een niet-EU-origine over de loop van 2020 voornamelijk inactief geworden zijn op de arbeidsmarkt, de transitiegraad van werk naar inactiviteit steeg met 1,9 procentpunt terwijl deze van werkloosheid naar inactiviteit met 3 procentpunt is toegenomen. Hetzelfde beeld doet zich voor bij de personen die in 2019 inactief waren, bij de personen van niet-EU origine is het aandeel van de personen die inactief is gebleven veel sterker toegenomen in 2020 dan bij de Belgen (+3,7 procentpunt versus +0,2 procentpunt).

Gegeven hun oververtegenwoordiging in zowel de zwaarst getroffen sectoren alsook in een aantal conjunctuurgevoelige sectoren zoals de bouwsector kan worden vermoed dat personen van niet-EU origine geconfronteerd werden met minder jobopportunities in 2020 dan de personen van Belgische origine. Gecombineerd met het feit dat er in 2020 ook meer personen dienden op zoek te gaan naar een nieuwe job, valt het niet uit te sluiten dat personen die buiten de EU geboren zijn het voorbije jaar in grotere mate geconfronteerd zijn met moeilijkheden bij de zoektocht naar werk. Zo kan de sluiting van de fysieke kantoren van de arbeidsbemiddelingsdiensten er tijdens lockdownperiodes voor gezorgd hebben dat de barrière om op zoek te gaan naar werk voor deze groep, wegens het niet beheersen van digitale vaardigheden en/of een landstaal, nog groter was dan voor personen van Belgische origine. Ook het feit dat aanwervingsprocedures, als gevolg van de gezondheidsmaatregelen, steeds vaker online plaatsvinden kan potentieel een bijkomende barrière creëren voor deze kwetsbare groep.

1.11.4. Geslacht

De economische crisis die met name het gevolg is van de maatregelen die werden genomen om de verspreiding van COVID-19 tegen te gaan, wijkt af van economische recessies die in het verleden hebben plaatsgevonden. Traditioneel zijn het immers de conjunctuurgevoelige sectoren zoals de industrie of de bouwsector, waar overwegend mannen tewerkgesteld zijn, die bij een economische crisis het hardst getroffen worden op het vlak van de werkgelegenheid.

De zwaarst getroffen sectoren in de huidige crisis zijn echter niet de meest conjunctuurgevoelige maar de bedrijfstakken waar *social distancing* niet kon worden gewaarborgd en die in 2020 en 2021 dan ook gedurende langere periodes volledig of gedeeltelijk gesloten zijn geweest. Het aandeel van de mannen en vrouwen die in deze bedrijfstakken werken, zoals de horeca (M: 50,9 % V: 49,1 % op basis de EAK-gegevens voor 2019), de detailhandel (M: 42 %, V: 58 %) en de 'kunst, amusement, en recreatieve activiteiten' (M: 53,5 % V: 46,5 %) is veel evenwichtiger verdeeld dan wat bijvoorbeeld het geval is in bepaalde conjunctuurgevoelige sectoren zoals de verwerkende nijverheid (M: 67,2 % V: 32,8 %) of de bouwsector (M: 90,8 %, V: 9,2 %).

Dit blijkt ook uit het gemiddelde van de vier trimesters van 2020 voor wat betreft de arbeidsmarkttransities. Mannen die in 2019 aan het werk waren, zijn gemiddeld genomen, in 2020 niet disproportioneel meer getransitioneerd van werk naar werkloosheid of inactiviteit dan vrouwen. Integendeel, het aandeel van de mannen die voorheen aan het werk waren en dit nog steeds zijn, nam ten opzichte van de situatie in 2019 met 1 procentpunt af terwijl dit aandeel bij de vrouwen met 1,9 procentpunt is afgenomen. Er moet wel rekening gehouden worden met het feit dat mannen sterker vertegenwoordigd zijn in de tijdelijke werkloosheid dan vrouwen, wat hier als werkend wordt beschouwd, ondanks het feit dat het aandeel van vrouwen in tijdelijk werkloosheid sterker is gestegen. Vrouwen die voorheen aan het werk waren zijn meer dan mannen getransitioneerd naar inactiviteit in 2020 (+1,6 % procentpunt versus 0,5 % procentpunt bij de mannen) terwijl het aandeel van de transitie van werk naar werkloosheid iets sterker gestegen is bij de mannen dan bij de vrouwen (+0,5 procentpunt versus +0,3 procentpunt). Dat vrouwen die voorheen aan het werk waren en die dit niet langer zijn voornamelijk inactief geworden zijn, kan het gevolg zijn van de lange periode waarin scholen (en crèches) gedurende de eerste lockdown gesloten waren. Kader 2 gaat hier dieper op in.

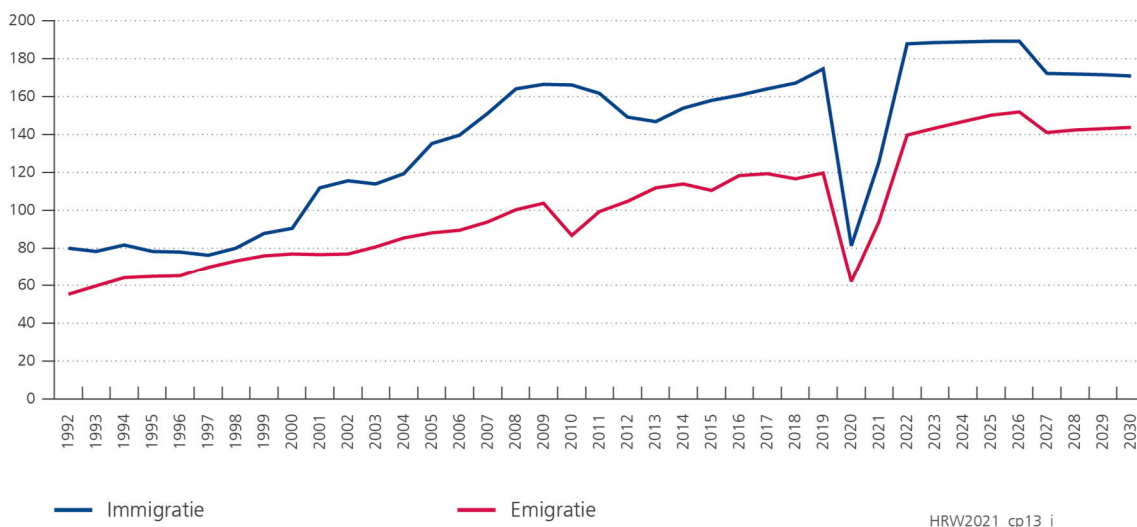


Opvallend is dat mannen die in 2019 werkloos waren in 2020 beduidend minder aan het werk zijn gegaan dan voorheen; het aandeel van de werklozen die nog steeds werkloos zijn of die inactief geworden zijn is duidelijk toegenomen (+4,9 procentpunt t.o.v 2019). Dit effect speelt ook bij de vrouwen maar het was minder uitgesproken en zorgde vooral voor een toename van de werklozen die werkloos gebleven zijn in 2020. Dit is mogelijk gerelateerd aan het feit dat vrouwen proportioneel gezien meer tewerkgesteld zijn in essentiële sectoren zoals de gezondheidszorg (79,9 %) of de publieke sector en het onderwijs, waar het aandeel van de vrouwen respectievelijk 48 % en 71 % bedraagt en welke niet of minder geraakt zijn door de crisis, en daardoor in 2020 minder dan mannen geconfronteerd werden met een afname van jobkansen.

1.12. Deelname aan de arbeidsmarkt en demografie

De coronacrisis heeft onvermijdelijk een impact op de Belgische bevolking. Eerst en vooral vanwege de bovenmatige sterfte in de loop van het jaar en, vervolgens, via de sluiting van de grenzen en de beperking van de verplaatsingen, wat een duidelijke daling van de migratiestromen tot gevolg had. Het Federaal Planbureau (FPB) raamt dat de migratiestromen in 2020 met 50 % zijn gedaald als gevolg van de maatregelen die werden genomen om de verspreiding van het virus te beperken. Dat effect is duidelijker voelbaar bij de immigranten afkomstig uit niet-EU-landen aangezien de verplaatsingen binnen Europa minder zwaar door de beperkingen werden geïmpacteerd.

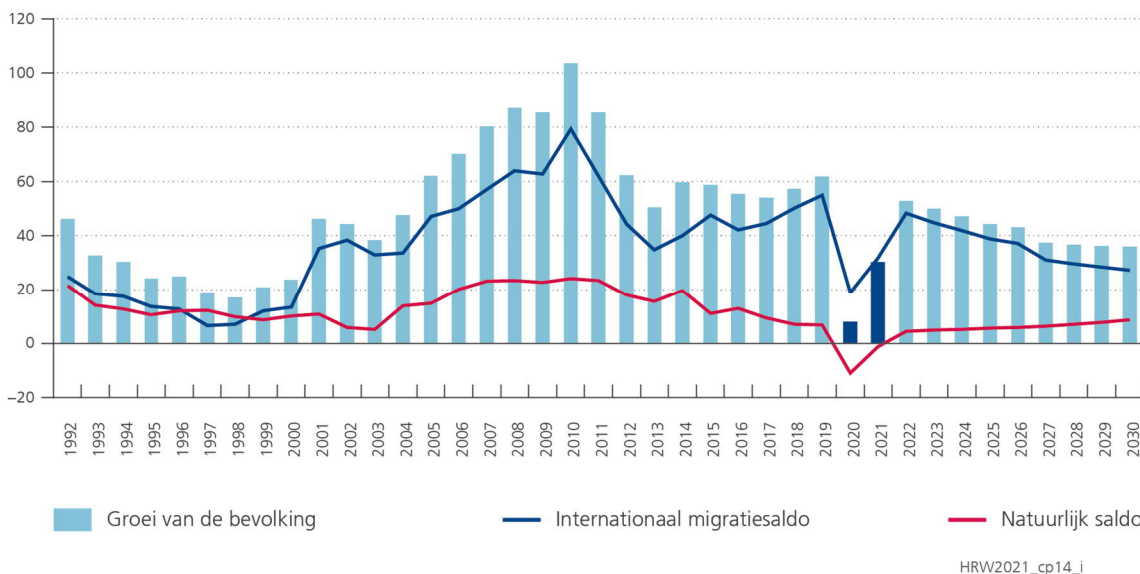
Grafiek 26 - Internationale migraties
(in duizenden personen)



Bronnen: FPB, Statbel.

Wat de komende jaren betreft, gaat het FPB ervan uit dat de epidemie in 2021 onder controle zal blijven, rekening houdend met de uitvoering van het geleidelijk vaccinatieplan en van de maatregelen om de epidemie in te dammen. Op basis van die hypothesen zullen de immigraties, na de daling met 50 % in 2020, in 2021 nog niet terugkeren naar hun niveau van vóór de crisis en zouden ze nog 25 % lager blijven dan in een scenario zonder COVID-19. Tussen 2022 en 2026 zal zich vervolgens een gedeeltelijk hersteleffect voordoen.

Grafiek 27 - Bevolkingsvooruitzichten
(in duizenden personen)



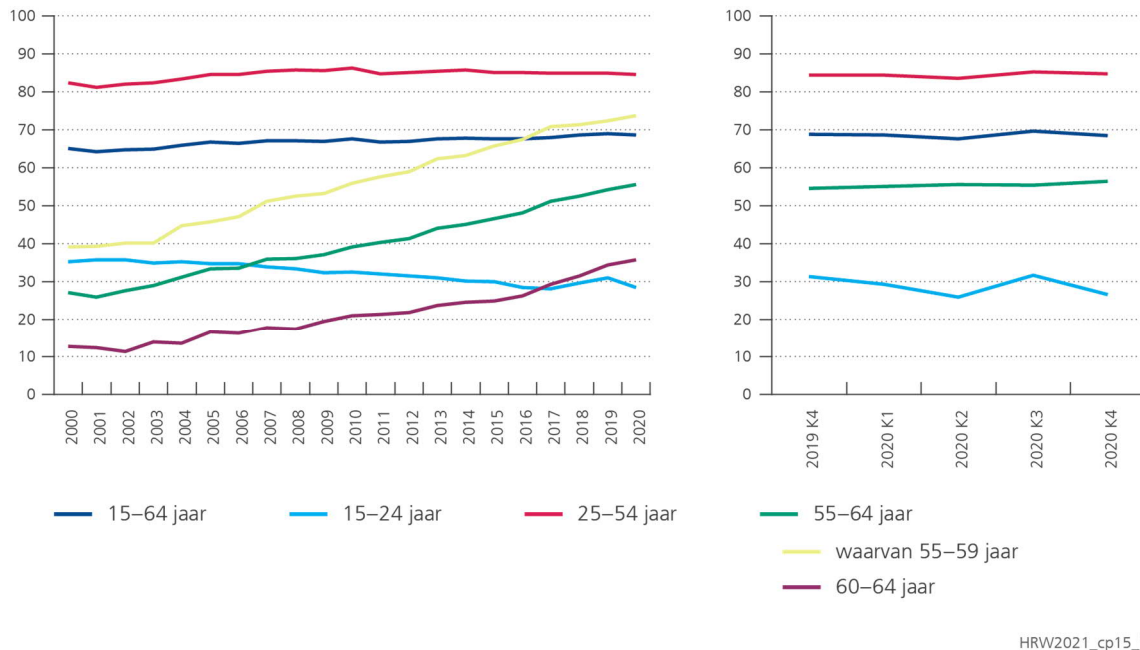
Bronnen: FPB, Statbel.

De bevolking zou dan ook in 2020 met 8 000 eenheden zijn gegroeid, tegen een jaarlijks gemiddelde van 52 000 tijdens de afgelopen 30 jaar. In 2021 zou ze met 30 000 inwoners toenemen. De groei van de bevolking zal nadien worden gestimuleerd door het gedeeltelijk herstel van de migratiestromen, die vanwege de pandemie niet hebben plaatsgevonden. De tendensen die vóór de crisis werden opgetekend, zullen aanhouden. Het gaat onder meer om de afnemende vruchtbaarheid, de toestroom van de babyboomgeneratie in de oudere leeftijdscategorieën en de minder intensieve internationale migratiestromen. De vergrijzing van de bevolking impliceert dat men van 3,7 personen op arbeidsleeftijd voor iemand van 67 jaar of ouder in 2020 zal evolueren naar 3,1 in 2030. Vanaf 2029 zal het aandeel van de 67-plussers groter zijn dan dat van de personen jonger dan 18 jaar.

De groei van de bevolking op arbeidsleeftijd (van 15 tot 64 jaar) wordt sterker beïnvloed door de migratiebeperkingen dan door de stijging van het sterftcijfer. Na een gemiddelde toename met 17 000 personen in 2019, zou de stijging in 2020 slechts 6 000 bedragen en in 2021 zou men de bevolking op arbeidsleeftijd met zelfs 2 000 personen zien krimpen. De hervatting van de migratiestromen en het verwachte herstel stimuleren in 2022 de groei van de groep 15-64-jarigen, aangezien de immigranten vaker tot de jongere leeftijdscategorieën behoren. Over de periode 2023-2026 blijft het groeitempo positief, maar het evolueert wel geleidelijk in de richting van nul. De inkrimping van de bevolking op arbeidsleeftijd als gevolg van de veroudering van de babyboomers wordt nog steeds gecompenseerd door de migratiestromen.

De afgelopen jaren is de groei van de beroepsbevolking positief gebleven, ondanks het toenemende gewicht van de leeftijdscategorieën met een lagere participatiegraad. Dat was dankzij, onder meer, de constante stijging van participatiegraad van de 55-plussers.

Grafiek 28 - Participatiegraad naar leeftijdscategorieën
(in % van de overeenstemmende bevolking)



Bron: Statbel.

Als gevolg van de crisis is de participatiegraad van personen tussen de 15 en 64 jaar oud slechts licht gedaald, nl. van 69 % in 2019 tot 68,6 % in 2020. Vóór de pandemie werd er nochtans van uitgegaan dat hij zou stijgen tot, volgens de projecties van december 2019 van de Nationale Bank, 69,9 % in 2020.

Ook hier volgt de driemaandelijkse analyse opnieuw het verloop van de epidemie met een markante daling in het tweede kwartaal (67,6 %), gevolgd door een stijging tot 69,6 % en, opnieuw, een daling in het vierde kwartaal, hoewel minder uitgesproken dan tijdens de eerste lockdown (68,5 %). De sterkste daling werd opgetekend bij de jongeren onder 25 jaar, die vaker in dienst worden genomen met een tijdelijke arbeidsovereenkomst of een uitzendcontract. Aangezien deze ontwikkelingen snelle inhaalbewegingen laten optekenen, doen ze vermoeden dat het effect slechts tijdelijk zal zijn en dat de opwaartse tendens van de participatiegraad zich de komende jaren zal kunnen voortzetten. Er moet tevens worden opgemerkt dat het effect niet voelbaar was in de leeftijdscategorieën ouder dan 50 jaar, zodat het beleid dat de afgelopen jaren is gevoerd om de vervroegde uittreding uit de arbeidsmarkt te beperken, vrucht blijft afwerpen en het effect ervan tijdens de gezondheids crisis niet is afgenomen. De huidige projecties van de Nationale Bank wijzen op een positieve ontwikkeling voor de komende jaren, met een participatiegraad die geleidelijk terugloopt tot het peil van 2019 tegen het einde van de projectieperiode, namelijk 68,9 % in 2023.

1.13. Welzijn en inactiviteit

De COVID-19-crisis heeft een sterke negatieve impact op het mentaal welzijn. In de COVID-19 Gezondheidsenquête, afgenomen door Sciensano tussen 2 en 9 april 2020, gaf 23 % van de respondenten (personen 18 jaar en ouder) aan te kampen met angststoornissen en 20 % met depressieve stoornissen. Ter vergelijking, in de Gezondheidsenquête van 2018 ging het om respectievelijk 11 % en 10 %. Deze effecten zijn duidelijk het gevolg van de lockdown. Volgens de resultaten van de vierde Sciensano-enquête in september 2020 had 18 % van de volwassenen te kampen met angststoornissen en 14 % met depressieve stoornissen. De effecten op het mentaal

welzijn zijn des te sterker voor alleenstaanden, eenoudergezinnen of mensen die een sociale uitkering ontvangen. In de recurrente coronastudie van de Universiteit van Antwerpen wordt het mentaal welzijn gemeten aan de hand van de GHQ-12, een 12-puntenschaal waarbij 0 staat voor geen klachten. Tijdens de eerste lockdown was de gemiddelde score ongeveer 4, ze daalde stelselmatig bij opeenvolgende versoepelingen tot een score van 2 midden juli, en steeg dan opnieuw bij de herintroductie van maatregelen tot een score van 3,5 in november. Ter vergelijking, de gemiddelde GHQ-12 score in de Gezondheidsenquête van 2018 was 1,7.

Deze negatieve impact op de mentale gezondheid kan ook langdurige effecten hebben op de beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt. Een groot, en stijgend, aandeel van de bevolking is arbeidsongeschikt ten gevolge van een psychische aandoening. Van de 471 040 personen die in 2020 langdurig (minstens 1 jaar) arbeidsongeschikt waren, had 36,1 % een psychische aandoening, ten opzichte van 32,8 % in 2009. Voor de mentale problemen maken de gegevens van het RIZIV een onderscheid tussen personen met een depressie of een burn-out. In 2020 hadden 78 330 personen een depressie en 33 402 een burn-out. Die cijfers nemen de laatste jaren gestaag toe, met een versnelling in 2020 voor de burnouts (+12,7 %, tegen +10,4 % in 2019). Uit een analyse naar leeftijd blijkt dat de stijging dit jaar vooral merkbaar was in de jongere leeftijdscategorieën (jonger dan 35 jaar voor de depressies en jonger dan 40 jaar voor de burnouts) en bij de 60-plussers. Naar geslacht is de toename van de depressies gelijk verdeeld over mannen en vrouwen, maar het aantal burnouts groeit sterker bij de vrouwen. Het risico is ook groter voor personen die reeds vóór de gezondheidscrisis een burnout hadden en niet naar kantoor konden terugkeren. Het dreigt voor hen moeilijker te worden om daarna het werk te hervatten, wat het aantal langdurig arbeidsongeschikten kan doen toenemen.

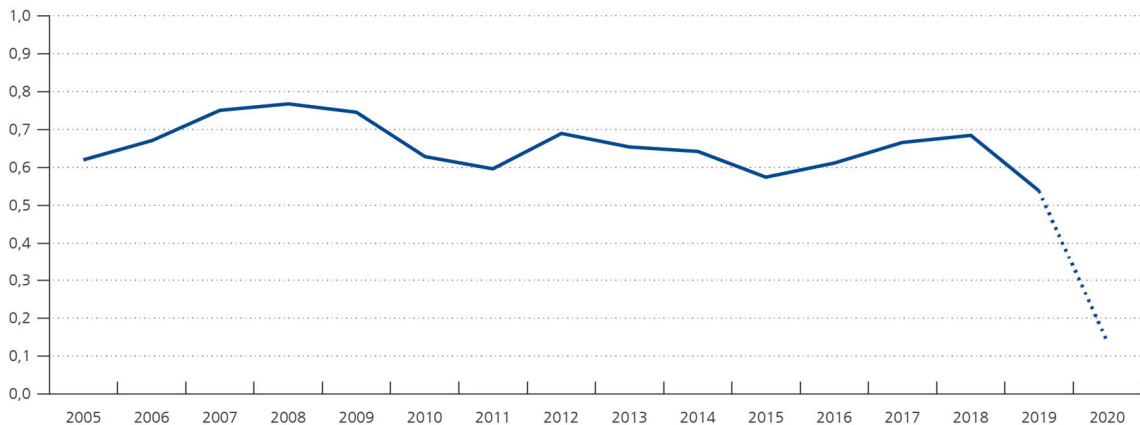
De verslechtering van de geestelijke gezondheid doet zich niet alleen in België maar in ook tal van andere landen voor. Volgens de analyses van de OESO is de omvang van de angstgevoelens en/of de depressieve stoornissen gedurende de crisis verdubbeld of zelfs meer dan verdubbeld in verscheidene Europese landen (België, Frankrijk, Italië, Tsjechië, Zweden) maar ook in andere OESO-landen (Mexico, Nieuw-Zeeland, Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten, Australië, Canada). Uit het verslag blijkt ook dat een instabiele werkgelegenheid en inkomensverlies de mentale moeilijkheden vergroten.

De door het FPB ontwikkelde welzijnsindicator, die de belangrijkste bepalende factoren van ons welzijn samenvat - bv. gezondheid, levensstandaard, maatschappelijk leven, werk en onderwijs -, zou in 2020 dan ook sterk moeten dalen. De raming die het FPB heeft gemaakt in zijn verslag over de indicatoren ter aanvulling van het bbp, is gebaseerd op enquêtes die gedurende de hele crisis werden georganiseerd³⁷. Volgens hun analyse zou de welzijnsindicator van de Belgen in 2020 fors teruglopen tot zijn laagste niveau sinds 2005. De impact op het welzijn zou aldus veel zwaarder zijn dan tijdens de financiële crisis van 2009.

³⁷ Sciensano tussen april en september (de COVID-19-Gezondheidsenquêtes), de Nationale Bank van België tussen april en oktober (de consumenten-enquêtes) en Eurofound in april en juli (de enquêtes Living, working and COVID-19).



Grafiek 29 - Welzijnsindicator hier en nu
(schaal van 0 tot 1)



HRW2021_cp16_i

Bron: FPB.

Toelichting: een waarde 0 stemt overeen met een situatie waarin de componenten van de samengestelde indicator zich over de periode 2005-2020 simultaan op hun laagste niveau zouden bevinden, terwijl een waarde 1 overeenstemt met een situatie waarin ze zich over diezelfde periode op hun hoogste niveau zouden bevinden.

Uit een meer gedetailleerde analyse van de indicator blijkt dat alle indicatoren, behalve de werkloosheidsgraad en de schooluitval, zich in 2020 op hun meest ongunstige niveau bevonden. De gezondheidstoestand, die sinds 2008 verslechtert, is er door COVID-19 onmiskenbaar nog verder op achteruitgegaan. De crisis beperkt de sociale contacten, wat zorgt voor een daling van de indicator van de contacten met familieleden die sinds 2005 stabiel was gebleven. Tot slot leidt het banen- en inkomensverlies dat voortvloeide uit de crisis tot een stijging van de arbeidsongeschiktheden, maar ook van het aantal Belgen die geentoeegang heeft tot een als 'standaard' beschouwd levenspeil (dit wil zeggen zonder ernstige materiële deprivatie). Deze raming moet met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd vermits er nog geen definitieve gegevens in zijn verwerkt en ze nog maar gedeeltelijk rekening houdt met de effecten van de tweede lockdown. Hoewel de omvang van de daling nog zou kunnen worden herzien, staat het vast dat de gezondheidscrisis in 2020 een zware impact heeft gehad op het welzijn.

De verschillende bovenvermelde factoren, zoals de toename van de arbeidsongeschiktheid, de problemen van bepaalde categorieën van werknemers om weer een baan te vinden en de moeilijke toegang tot de overheidsdiensten voor arbeidsbemiddeling, hadden voor verscheidene werknemerscategorieën een weerslag op hun overgang naar inactiviteit. Het is evenwel moeilijk om zich vervolgens uit het statuut van inactiviteit los te maken; bijna 9 op de 10 inactieven blijven na een jaar nog inactief. Op basis van de door Statbel verstrekte gegevens over de transitie van het ene statuut naar het andere kan op geaggregeerd niveau, voor de bevolking van 15 tot 74 jaar, een stijging worden vastgesteld van de overgang van werkgelegenheid naar inactiviteit in 2020 (5,9 %) ten opzichte van 2019 (4,9 %), alsook een lichte toename van de overgang van werkloosheid naar inactiviteit (34,2 % in 2020 tegen 33,5 % in 2019) en van het aantal personen die inactief bleven (89,5 % in 2020 tegen 88,9 % in 2019). Achter die relatief bescheiden veranderingen gaan meer uitgesproken effecten voor sommige bevolkingsgroepen schuil. Zoals in de voorgaande analyses van dit verslag reeds werd aangetoond, behoren jongeren, laag- en middengediplomeerden, personen van buitenlandse origine (niet-EU) en vrouwen tot de groepen die het zwaarst werden getroffen. De analyse van de transitie naar inactiviteit vormt daarop geen uitzondering. Het zijn diezelfde groepen die naar voren komen, en dat zowel voor de overgang van werkgelegenheid of

werkloosheid naar inactiviteit als voor het inactief blijven. Op te merken valt ook dat die groepen gewoonlijk reeds sterker aanwezig zijn in de inactieve bevolking. Het is ook belangrijk te vermelden dat de groep van de 55-74-jarigen geen uitgesproken veranderingen in de transities naar inactiviteit vertoont, wat bevestigt dat er tijdens deze crisis niet meer dan voorheen gebruik werd gemaakt van het pensioenstelsel.

Op het gebied van welzijn en inactiviteit werden de vrouwen zwaar getroffen door deze crisis. Het onderstaande Kader belicht de situatie die onder meer werd veroorzaakt door de eerste lockdown en de sluiting van de scholen.

Kader 2 – Het effect van de lockdown en de zorg voor de kinderen op de vrouwen

Terwijl de vrouwen steeds vaker op de arbeidsmarkt actief zijn, blijven ze nog altijd belast met het leeuwendeel van de huishoudelijke taken. In 2016 hield 89 % van de vrouwen in België zich dagelijks met de kinderen bezig, tegen 75 % van de mannen. De verschillen zijn nog groter voor de huishoudelijke taken, aangezien 81 % van de vrouwen elke dag kookt of huishoudelijke taken verricht, terwijl slechts 33 % van de mannen dat deed. Bovendien zijn het in zeer grote mate de vrouwen die hun werkduur verminderen of die loopbaanonderbreking nemen om voor de kinderen te zorgen. Dat geldt voor 51 % van hen, tegenover slechts 7 % van de mannen.

De gezondheids crisis heeft dat gebrek aan evenwicht in de rolverdeling versterkt. De vrouwen vervulden immers het grootste deel van de extra taken, met name inzake kinderopvang, wegens de sluiting van de scholen en de crèches bij de eerste lockdown. Vanaf mei tot en met september was het mogelijk om deeltijds Corona-ouderschapsverlof op te nemen³⁸. Vooral vrouwen maakten gebruik van die mogelijkheid. Het aantal gebruikers van corona-ouderschapsverlof bleef hoog in juni, juli, augustus en september. De piek lag in juni, toen 2,3 % van de vrouwelijke en 1,0 % van de mannelijke werknemers (t.o.v. hun aantal in het 4de kwartaal van 2019) er beroep op deden. Niet verrassend zijn de gebruikers geconcentreerd bij de 30-39-jarigen. We vinden de hoogste aandelen bij personen die vooraf al een deeltijds arbeidsregime hadden, wat doet vermoeden dat het deels gaat om een overschakeling naar een aantrekkelijker systeem van werkduurvermindering (in vergelijking tot deeltijds werk, of het normale ouderschapsverlof dat beperkt is in duur). Ten slotte zien we dat het aandeel van de gebruikers toeneemt naargelang het loon stijgt (met uitzondering van de allerhoogste loonklasse), wat suggereert dat personen in lagere loonklassen niet de financiële ruimte hebben om ouderschapsverlof te nemen. Tegelijk zijn de lagere loonklassen vaker tijdelijk werkloos, waardoor ze mogelijk minder nood hadden aan ouderschapsverlof.

Het kortetermijneffect van de uittredingen uit de arbeidsmarkt of de vermindering van de arbeidstijd zou echter kunnen aanhouden, gelet op het belang dat aan beroepservaring wordt gehecht. De betrokken moeders zouden derhalve lagere loopbaan- en inkomensvooruitzichten kunnen hebben dan zonder die beperking.

Een studie van het Europees Parlement van september 2020³⁹ geeft evenwel een positiever beeld. Daaruit blijkt dat de mannen tijdens de lockdown ook meer tijd hebben besteed aan huishoudelijke taken en aan de kinderen, ook al blijft die stijging geringer dan bij de vrouwen. Hopelijk kan die nieuw verworven rol van de vader de visie van gezinnen en werkgevers op het vaderschap veranderen en tot permanente mentaliteitsveranderingen leiden. Het effect zal ongetwijfeld des te groter zijn in gezinnen waar de gezinslast van de vrouw naar de man werd overgeheveld indien de vrouw bijvoorbeeld in een essentiële sector werkte en de man niet.

In de bedrijfstakken die telewerk op grote schaal konden toepassen, zouden de veralgemening van deze arbeidsvorm tijdens de crisis en de in de toekomst waarschijnlijk nog toenemende flexibiliteit

³⁸ Voor een beschrijving van de maatregel en meer details over het gebruik ervan, zie: https://www.rva.be/sites/default/files/assets/publications/Etudes/2021/19-01-2021_Spotlight_NL.pdf

³⁹ [The gendered impact of the COVID-19 crisis and post-crisis period \(europa.eu\)](https://www.europa.eu)

in het beheer van de werkplek en de arbeidsduur een troef kunnen vormen voor vrouwen. Het is nog te vroeg om dat na te gaan, maar telewerk zou de vrouwen in staat kunnen stellen hun loopbaan en ouderschap vlotter te combineren, door te vermijden dat ze moeten kiezen voor een arbeidsduurvermindering. Als gevolg van de samenstelling van de werkgelegenheid, omvatten de telewerkers een hoger percentage mannen. Door de gezondheidscrisis is de toegang van vrouwen tot telewerk niettemin fors opgelopen: volgens de gegevens uit de enquête naar de arbeidskrachten verrichtte in november 2020 bijna 42 % van hen telewerk, tegen 37 % van de mannen. Ondanks de positieve aspecten die eruit voortvloeien (flexibiliteit, afname van het woon-werkverkeer), zou telewerk voor werkende vrouwen ook een risico kunnen inhouden omdat ze meer beschikbaar zullen worden geacht voor huishoudelijke en educatieve taken. In hun gezin zou dat het gebrek aan evenwicht in de taakverdeling nog kunnen vergroten. In de onderneming zou de indruk kunnen ontstaan dat ze minder met hun werk bezig zijn, wat gevolgen heeft voor hun loopbaan en loon. Het gebruik van telewerk mag dus niet de plaats innemen van een toegankelijke en betaalbare kinderopvang noch van de mogelijkheid om over flexibele werktijdregelingen te beschikken.

De inactieve jongeren die nog studeren, werden eveneens in ruime mate door de gezondheidscrisis beïnvloed. Enkele Belgische studies hebben aangetoond dat de algemene sluiting van de scholen in het voorjaar sporen heeft nagelaten in de vorm van leerachterstand. Bovendien verscherpt de gezondheidscrisis de ongelijkheden in het onderwijs. Deze zouden zowel in de scholen zelf als tussen de scholen zijn toegenomen; het kennisverlies en de ongelijkheid nemen toe naarmate de school meer leerlingen uit kansarme sociaal-economische groepen heeft. Die ongelijkheden zijn niet enkel te wijten aan de technologische achterstand in bepaalde gezinnen (toegang tot het internet of tot een computer) die het volgen van afstandsonderwijs bemoeilijkt, maar ook aan een gebrek aan de nodige ondersteuning bij het leerproces. De band van de leerkrachten met de kwetsbare gezinnen kon dan ook niet worden onderhouden. Er bestaat echter ook een digitale kloof bij de leerkrachten zelf. In dat geval heeft de hele klas daaronder te lijden. Het probleem om de middelen af te stemmen op de behoeften, rijst ook voor de studenten in het hoger onderwijs, met name voor de praktijklessen. Dat gebrek aan praktijkervaring is ook problematisch wanneer de geplande stages in het technisch en beroepsonderwijs, het alternerend leren en het buitengewoon onderwijs niet konden plaatsvinden. Zo wordt de transitie tussen secundair en hoger onderwijs bemoeilijkt door de gezondheidssituatie, evenals door het gebrek aan sociaal contact en het eventuele verlies aan inkomsten uit een studentenjob. Dit vergroot het risico dat studenten hun studie opgeven, hoewel het te vroeg is om dat risico te kwantificeren.

1.14. Financiële en sociale risico's

De levensstandaard⁴⁰ vormt een belangrijke component van het algemeen welzijn. Een voldoende hoog inkomen hebben is cruciaal om comfortabel te kunnen deelnemen aan de samenleving en niet geconfronteerd te worden met materiële of sociale deprivatie. De pandemie en zijn gevolgen op de arbeidsmarkt hebben, via de impact op de inkomens van de huishoudens, dan ook een weerslag op de levensstandaard en het armoederisico van de Belgen.

1.14.1. Inkomensverlies bij de huishoudens

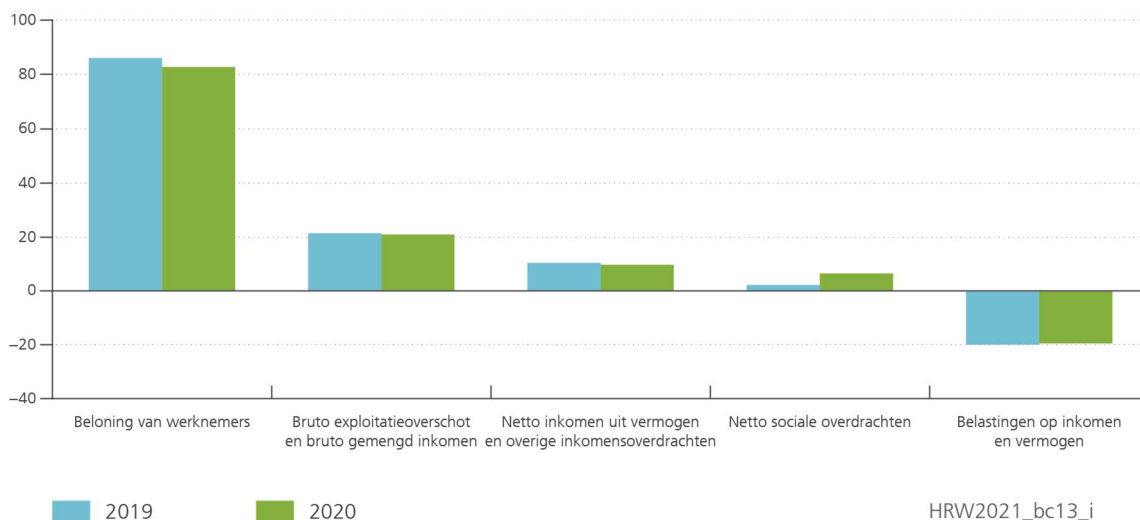
In tegenstelling tot de initiële verwachtingen hadden de gevolgen de COVID-19 crisis geen weerslag op het macro-economisch beschikbaar inkomen van de huishoudens. Het reëel beschikbaar inkomen van de huishoudens is in 2020 namelijk met 1,5 % gestegen. De verschillende maatregelen die werden genomen om het inkomensverlies bij de gezinnen te beperken zoals de versoepeling en uitbreiding van de tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht hebben er in belangrijke mate voor gezorgd dat het inkomensniveau globaal gezien op peil is gebleven. Indien wordt gekeken naar

⁴⁰ Welke door het FPB wordt gemeten aan de hand van de indicator ernstige materiële ontbering.

de componenten van het bruto beschikbaar inkomen, is er in 2020 echter wel een duidelijk shift waarneembaar van de beloning van werknemers en het bruto exploitatieoverschot, wat onder meer het gemengd inkomen van de zelfstandigen bevat, naar de netto sociale overdrachten. Het aandeel van deze laatste categorie in het reëel beschikbaar inkomen is in 2020 zowat verdrievoudigd ten opzichte van 2019 wat het effect van de overheidssteunpakketten weerspiegelt.

Grafiek 30 - Aandeel van de componenten van het reëel bruto beschikbaar inkomen

(gezuiverd voor seizoen- en kalendereffecten, in % voor 2019 en 2020)



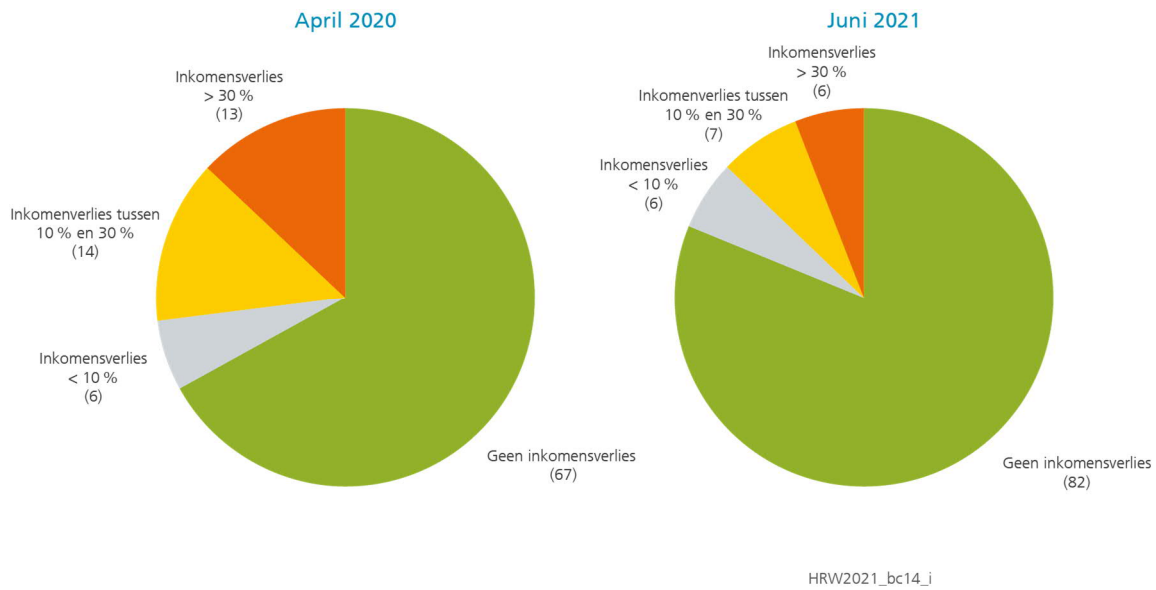
Bron: INR.

Hoewel het inkomensniveau van de huishoudens globaal gezien gestegen is tijdens de COVID-19 crisis, verbergt dit evenwel dat de impact op het inkomen sterk kan verschillen op het niveau van de individuele huishoudens.

De consumentenenquête van de Nationale Bank van België peilt sinds het begin van de coronacrisis iedere maand naar de financiële impact van de crisis op het inkomen van de gezinnen⁴¹. In april 2020 gaven 67 % van alle respondenten aan geen inkomensverlies te lijden door de COVID-19 crisis, ruim één jaar na de start van de gezondheids crisis is dit percentage gestegen tot 82 % (juni 2021). Door de beperking op de mogelijkheid om te consumeren waren deze huishoudens bovendien in staat om meer te sparen, de globale spaarquote van de huishoudens is in 2020 dan ook fors toegenomen (van 12,9 % in 2019 naar 21,7 % in 2020). Daar tegenover staat echter dat er weldegelijk huishoudens aangeven dat ze een belangrijk inkomensverlies (meer dan 30 %) lijden als gevolg van de crisis. In juni 2021 was dat 6 % van de respondenten, aan het begin van de crisis was dit nog meer dan het dubbele, nl. 13 %.

⁴¹ De vraag ‘Lijdt uw gezin inkomensverlies als gevolg van de crisis?’ werd aan de consumentenenquête toegevoegd.

Grafiek 31 - Inkomensverlies als gevolg van COVID-19 op basis van de consumentenenquête van de NBB
(in %, op basis van alle respondenten)

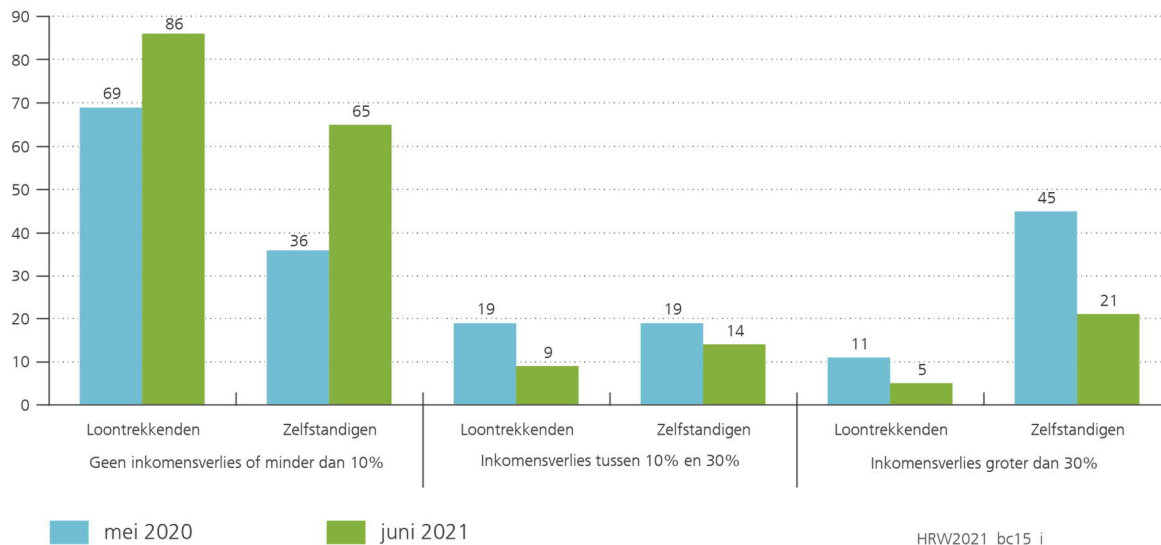


Bron: 'COVID-19'-vragen in de maandelijkse consumentenenquête van de NBB.

De resultaten van de consumentenenquête tonen aan dat het inkomensverlies ook sterk afhankelijk is van het statuut op de arbeidsmarkt. Zo geven sinds de start van de crisis beduidend meer zelfstandigen dan loontrekkenden aan dat ze een inkomensverlies verwachten dat groter is dan 10 %. Hoewel het aandeel van de zelfstandigen dat geen of slechts een beperkt inkomensverlies (minder 10 %) rapporteren het sterkst gestegen is van alle beschouwde socio-professionele statuten tussen mei 2020 en juni 2021, blijft het aandeel van de zelfstandigen (65 %) dat geen of een beperkt inkomensverlies verwacht lager dan dat van de loontrekkenden (86 %). Deze verschillen getuigen van de impact van de toegangsregels die op sommige handelszaken van toepassing waren en van de in de zogenoemde essentiële diensten toegenomen activiteit, met name de voedingssector.

Grafiek 32 - Inkomensverlies als gevolg van COVID-19 bij loontrekkenden en zelfstandigen op basis van consumentenenquête van de NBB

(in % van de overeenstemmende groep)



Bron: 'COVID-19'-vragen in de maandelijkse consumentenenquête van de NBB.

Bovendien zijn het net de financieel kwetsbaardere profielen die te lijden hebben onder een inkomensverlies. Het zijn immers voornamelijk mensen met een lager inkomen die proportioneel gezien meer werden geconfronteerd met tijdelijke werkloosheid, het stopzetten van hun (tijdelijk) arbeidscontract, beperktere kansen om terug aan de slag te kunnen gaan of het wegvallen van (aanvullende) activiteiten⁴².

Dat zijn ook net de huishoudens die minder in staat zijn een (aanhoudend) inkomensverlies op te vangen, gezien ze minder kunnen sparen. Op basis van gegevens uit de *Household Finance and Consumption Survey* (HFCS)⁴³, zie ook NBB-jaarverslag kader 6, blijkt immers dat slechts 66 % van de gezinnen in het laagste inkomenskintiel met hun spaarbuffer één maand van hun basisuitgaven kan dekken (ten opzichte van 81 % voor de totale populatie). Dit percentage daalt naar 50 % indien de uitgaven gedurende drie maanden moeten gedekt worden en daalt verder naar 39 % indien een inkomensschok zes maanden zou aanhouden. Aansluitend blijkt uit de HFCS-data dat gezinnen waarvan minstens één persoon tewerkgesteld is een van de zwaar getroffen bedrijfstakken beschikken over een kleinere spaarbuffer, het verschil met de mediaanwaarde is in het bijzonder uitgesproken voor de werknemers in de horeca, andere dienstenactiviteiten en de bedrijfstak kunst, amusement en recreatie.

Ook de consumentenenquête van de NBB peilt naar de spaarbuffer waarover de respondenten beschikken. Daaruit komt naar voor dat ongeveer 10 % van alle respondenten aangeeft te beschikken over een spaarbuffer die maar toelaat om minder dan één maand van de noodzakelijke uitgaven te dekken. Opgesplitst naar regio blijkt dat over de loop van de crisis er een grotere aandeel van de meer respondenten uit het Vlaams Gewest aangeven dat ze beschikken over een spaarbuffer die groter is dan zes maanden. Aan het begin van de crisis leken respondenten uit het Waals Gewest en Brussels Hoofdstedelijk Gewest in grotere mate dan het nationaal gemiddelde aan te geven dat ze over kleinere spaarbuffers te beschikken (minder dan drie maanden) maar dat lijkt over de loop van de crisis wat te zijn verbeterd gezien in juni 2021 een hoger aandeel van de

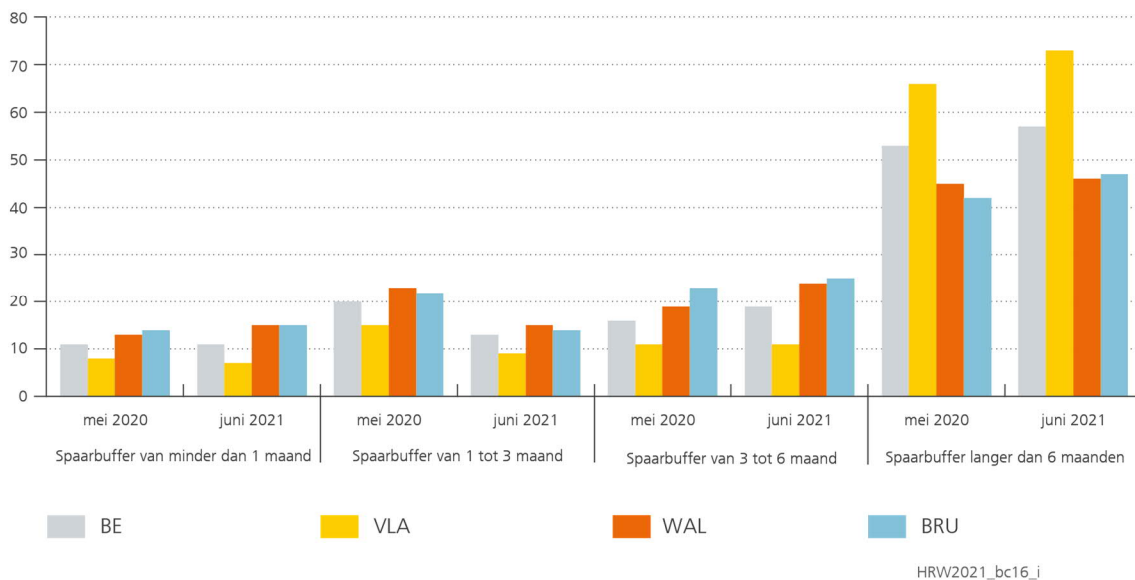
⁴² Barrez en Van Dam (2020) geven een volledig overzicht van alle kwetsbare groepen tijdens de coronacrisis.

⁴³ Het betreft gegevens uit de derde enquêteronde dat plaatsvond in 2017.

respondenten aangeeft te beschikken over een spaarbuffer die langer dan drie maanden inkomensverlies kan dekken. Deze regionale verschillen reflecteren in belangrijke mate de verschillende samenstelling in de bevolking tussen de drie gewesten en de mate waarin men aan het werk is.

Grafiek 33 - Spaarbuffer op basis van de consumentenenquête van de NBB

(in % van de overeenstemmende groep)



Bron: 'COVID-19'-vragen in de maandelijkse consumentenenquête van de NBB.

Bovendien moet worden opgemerkt dat een aantal individuen ook geconfronteerd zijn met het verlies van een (aanvullend) inkomen dat wordt verkregen uit de informele economie of via zwartwerk. Logischerwijs wordt dit inkomensverlies niet gecompenseerd door de sociale zekerheid gezien er geen sociale rechten werden opgebouwd. Er zijn geen cijfers beschikbaar met betrekking tot de impact van de COVID-19 crisis op de informele economie of het zwartwerk maar het is zeker dat ook deze activiteiten een terugval hebben gekend omwille van de maatregelen die genomen zijn om de verspreiding van het virus te beperken. Dit is zeker het geval in sectoren die werden geconfronteerd met periodes van gehele of gedeeltelijke sluitingen en welke traditioneel gevoeliger zijn voor zwartwerk zoals de horeca, kleinhandel of de bouwsector. Daartegenover staat echter wel dat in periodes dat de activiteit mogelijk was de kans bestaat dat het zwartwerk in de economie is toegenomen. In de literatuur bestaat immers de consensus dat in tijden van economische crisis, om het inkomensverlies te compenseren, men wellicht nog meer gaat zwartwerken (zie De Wispelaere en Gillis, 2020). Dit maakt het moeilijk om de totale impact van de COVID-19 crisis op deze activiteiten in te schatten.

In het kader van Working Group Social Impact COVID-19 heeft de FOD WASO een raming gemaakt van het aantal personen dat tijdelijk zijn inkomen uit zwartwerk zou zijn verloren. Ervan uitgaande dat iemand die in het zwart werkt evenveel kans heeft om tijdelijk geen werk te hebben, werd de impact geraamd op 14 400 personen (dit zijn personen die daarnaast geen andere baan hebben). Voor personen die enkel kunnen rekenen op inkomsten uit de informele of de zwarte economie weegt dergelijk inkomensverlies extra zwaar door, zij kunnen immers niet terugvallen inkomsten uit een reguliere job of op een uitkering.

De "Risks that matter" survey van de OESO, die op internationaal vlak peilt naar hoe men de sociale en economische risico's die het gevolg zijn van de huidige crisis ervaart, laat toe om na te gaan in

welke mate Belgen aangeven ten kampen met financiële moeilijkheden en dit te vergelijken met de situatie in onze voornaamste buurlanden. Op basis van deze bevraging blijkt dat 20,2 % van de Belgische respondenten aangeeft dat ze sinds de start van de crisis te maken hebben gehad met financiële moeilijkheden, wat duidelijk onder het gemiddelde van de OESO-landen ligt (31 %). Het aandeel van de Belgische huishoudens dat aangeeft financiële moeilijkheden te hebben is vergelijkbaar met Frankrijk maar ligt iets hoger dan in Duitsland en vooral Nederland. Mogelijks is dit gelieerd aan het feit dat in deze landen gedurende een langere periode geen sprake was van een harde lockdown. Belgen geven in hogere mate dan het gemiddelde van de drie voornaamste buurlanden aan, zij het dat de afwijkingen vrij beperkt blijven, dat ze hun huis verloren hebben omwille van financiële moeilijkheden of honger geleden hebben omdat er geen geld was voor eten.

Tabel 7 - Aandeel van de huishoudens dat aangeeft financiële moeilijkheden te hebben
(in %, 2020)

	BE	FR	DE	NL	OESO
Één of meerdere van de volgende moeilijkheden:	20,2	21,0	18,7	15,6	31,0
Niet kunnen betalen van een normale uitgave	4,2	6,5	3,9	3,3	10,3
Geld opgenomen uit een spaarrekening of het verkopen van vermogen	11,0	10,3	12,2	9,0	17,8
Geld ontvangen van vrienden of familie	5,3	4,6	5,1	3,8	9,1
Extra schuld of krediet opgenomen	2,6	3,3	3,3	2,4	7,3
Hulp gevraagd aan een liefdadigheidsorganisatie of een vzw	1,4	1,5	1,6	2,2	3,0
Honger geleden omdat er geen geld was voor eten	3,0	2,9	2,0	2,0	3,9
Je huis verloren omdat de huur of de aflossing niet meer haalbaar was	1,4	0,6	0,4	0,5	1,3
Failliet verklaard of je bank om hulp gevraagd	1,3	0,4	0,9	1,1	1,0

Bron: OESO.

De aanhoudende financiële gevolgen van de coronacrisis heeft een deel van de bevolking dan ook in een dermate financiële precaire situatie gebracht dat ze zich genoodzaakt zagen een beroep te doen op het laatste vangnet van de sociale bescherming, met name de steun verleend door de OCMW's. Ook bij de voedselbanken werd een sterke toename genoteerd van het aantal mensen dat op hen een beroep heeft gedaan tijdens de crisis.

1.14.2. Toegenomen vraag naar (financiële) hulp

De POD Maatschappelijke Integratie (POD MI) peilt tijdens de gezondheids crisis via de enquête 'Sociale impact van COVID-19' naar de evolutie van de steunaanvragen die worden ingediend bij de Belgische OCMW's. Deze enquêtedata bieden een sneller inzicht op de toestand op het terrein dan de administratieve gegevens die volledig zijn maar met de nodige vertraging beschikbaar worden. Op basis van de enquêtegegevens, die momenteel beschikbaar zijn tot maart 2021⁴⁴, blijkt dat er over de loop van 2020 een zeer duidelijke stijging waar te nemen is van het aantal mensen dat beroep heeft gedaan op een vorm van steunverlening die de OCMW's aanbieden zoals het leefloon of andere vormen van maatschappelijke hulp. In het bijzonder de vraag naar deze laatste kende in de tweede helft van 2020 een zeer uitgesproken toename.

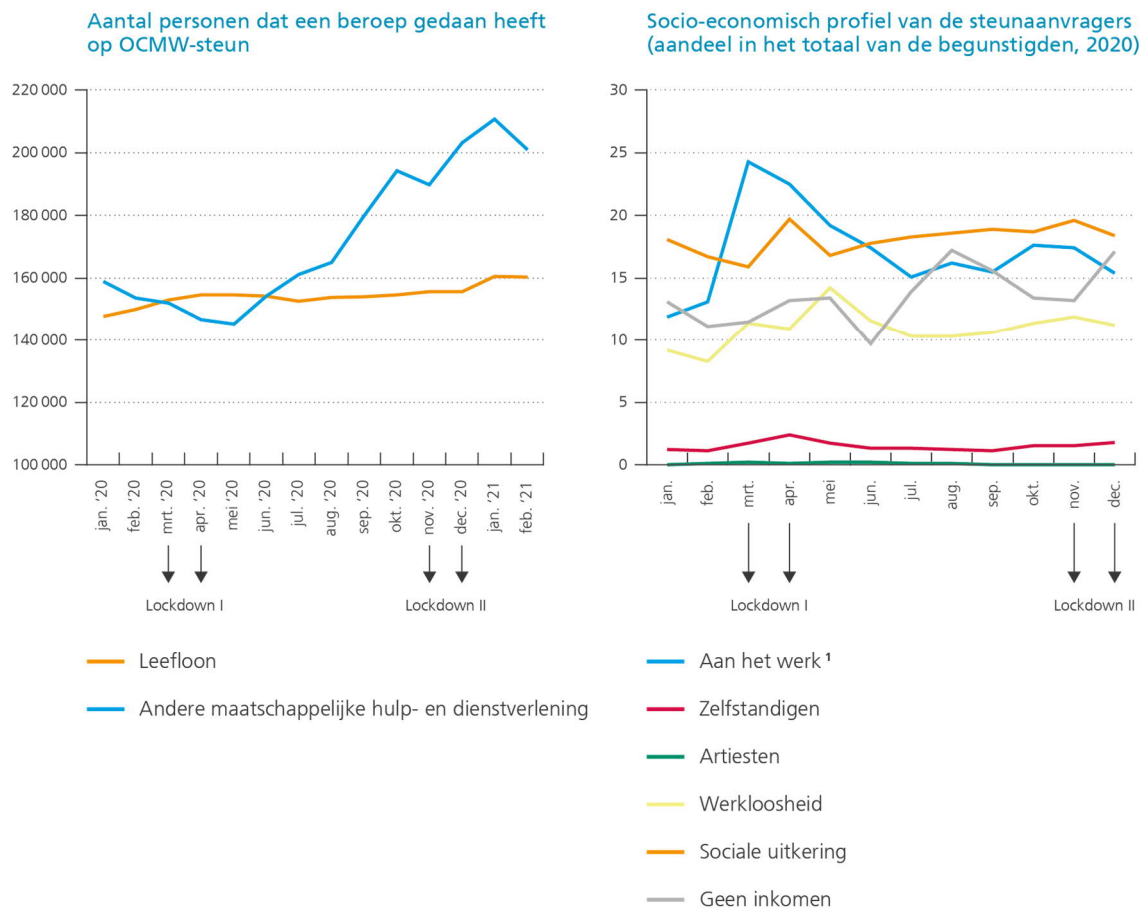
⁴⁴ Dit zijn de enquêtegegevens van mei 2021, omwille van de grote onzekerheid met betrekking tot de cijfers van de maand maart worden deze hier niet weergegeven. Merk op dat ook de cijfers van de meest recente maanden nog kunnen wijzigen naarmate meer OCMW's de enquête zullen invullen.

Ondanks het feit dat het socio-economisch profiel systematisch ontbreekt in de enquêtes voor één derde tot 40 % van de personen die steun aanvragen, laat ze wel toe om een eerste inzicht te krijgen met betrekking tot wie er voor het steun heeft aangevraagd in 2020. Bij het uitbreken van de coronacrisis in maart 2020 en tijdens de eerste lockdown is het aandeel van de personen die voorheen aan het werk waren, zij het via een arbeidscontract, op interimbasis, een flexijob of werkstudenten, sterk gestegen bij de nieuwe aanvragers. Dit aandeel is nadien, bij het heropenen van de economie, terug afgenomen maar ligt eind 2020 nog altijd hoger dan vóór de start van de coronacrisis.

Verder valt ook een stijging te noteren van het aandeel van de mensen die een werkloosheidsuitkering hadden of een andere vorm van sociale uitkering. In de tweede jaarhelft, valt op dat met name het aandeel steunaanvragers dat voorheen geen inkomen had duidelijk is toegenomen.

Tot slot was er slechts een beperkte stijging van het aandeel van de zelfstandigen dat een beroep heeft gedaan op OCMW-steun terwijl het aandeel van de artiesten in de nieuwe aanvragers bij het OCMW zelfs niet toeneemt.

Grafiek 34 - Stijging steun verleend door OCMW's



HRW2021_bc17_i

Bron: De Enquête Sociale Impact COVID-19 van de POD Maatschappelijke Integratie.

¹ Personen die voor de steunaanvraag aan het werken waren met een arbeidsovereenkomst, die werken via uitzendwerk, die een flexijob hebben of werkstudenten.

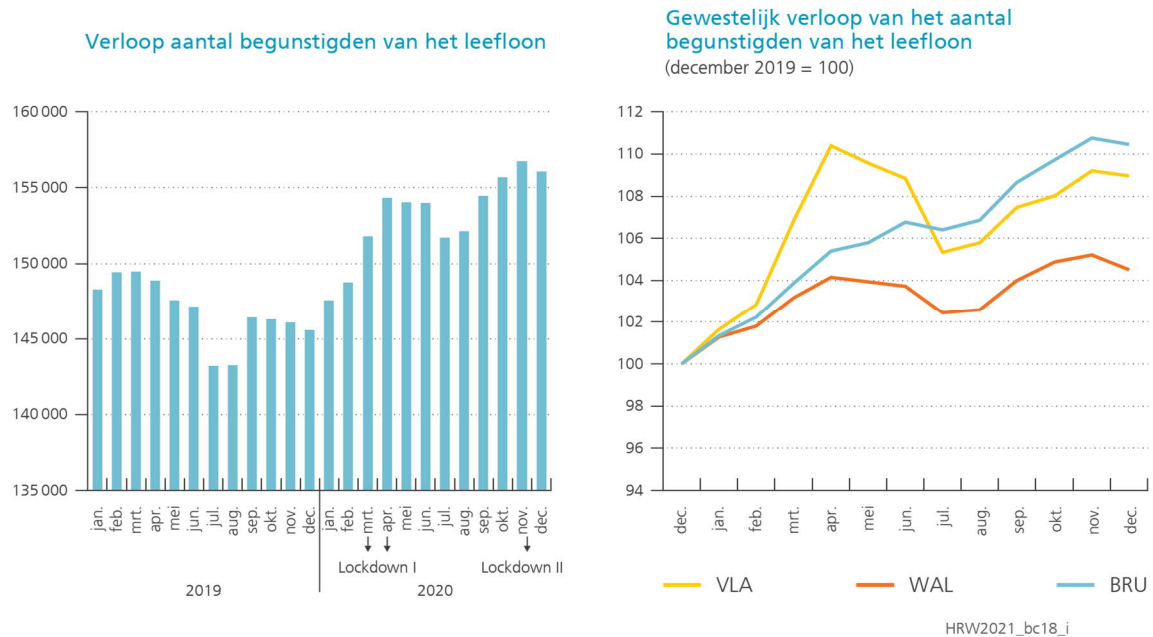
Voor wat betreft het verloop van het aantal begunstigten van een leefloon kan voor 2020 een beroep worden gedaan op de administratieve data van de POD MI. Deze data tonen, net zoals de enquêtegegevens, duidelijk aan dat het aantal leefloners over de loop van 2020 systematisch hoger lag dan het jaar voordien. Gemiddeld genomen hebben er in 2020 zo'n 153 000 personen per maand beroep gedaan op een leefloon, een stijging van 4,3 % ten opzichte van 2019. De impact van de lockdowns en versoepelingen die over de loop van 2020 hebben plaats gevonden komt ook tot uiting in het aantal begunstigten. Zo is er een duidelijke toename van het aantal begunstigten tijdens de eerste lockdown in de lente van 2020, terwijl bij de versoepelingen over de zomer het aantal leefloners opnieuw daalde. Hun aantal bereikte een piek in november, wat samenviel met de tweede lockdown. Het equivalent leefloon⁴⁵ vertoont een zeer gelijkaardig verloop. Op basis van de enquêtegegevens blijkt overigens dat het aantal leefloners gestaag blijft toenemen over de eerste paar maanden van 2021 (zie grafiek hierboven).

De administratieve data laten ook toe na te gaan in welke mate het verloop verschilde naargelang de regio. Er wordt met name tijdens de eerste lockdown een sterke stijging opgetekend van het aantal maandelijkse begunstigten in het Vlaams Gewest, al wordt daar tijdens de zomer 2020 wel de sterkste daling opgetekend. Het aantal leefloners in het Waals Gewest kende eenzelfde verloop, zij het minder uitgesproken terwijl het Brussels Hoofdstedelijk Gewest daarentegen over de loop van het jaar een vrijwel continue stijging liet optekenen van het aantal maandelijkse begunstigten. De sterke stijging die in het Vlaams Gewest wordt genoteerd, moet evenwel worden genuanceerd. In absolute aantallen ligt het gemiddelde aantal begunstigten per maand in het Vlaams Gewest in 2020 (zo'n 38 400 personen), net zoals de voorbije jaren, beduidend lager dan in het Waals Gewest (73 000 personen) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (ongeveer 41 800 personen). Bovendien is het aandeel van het aantal leefloners per maand in het Vlaams Gewest in de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar) tussen december 2019 en december 2020 quasi niet gestegen (van 0,86 % naar 0,93 %). In het Waals Gewest werd er een lichte toename genoteerd van het aandeel leefloners per maand in de bevolking op arbeidsleeftijd (van 3,0 % in december 2019 naar 3,2 % in december 2020) terwijl in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dit aandeel het sterkst is toegenomen (van 4,8 % in december 2019 naar 5,3 % in december 2020).

Een deel van de stijging van het aantal leefloners kan verklaard worden door personen die overgaan van een gedeeltelijk leefloon⁴⁶ naar een volledig leefloon, een fenomeen dat vooral tijdens de lockdownperiodes werd opgetekend. Vaak was het voor deze personen quasi onmogelijk om hun beperkte activiteit waaruit ze een inkomen haalden nog uit te oefenen. Hoewel in periodes van versoepelingen het aantal personen met een aanvullend leefloon terug steeg is het herstel nog steeds onvolledig.

⁴⁵ Dit is een financiële steun voor personen die geen recht hebben op een leefloon omdat ze niet aan de wettelijke voorwaarden voldoen. Om recht te hebben op een equivalent leefloon moet de persoon in kwestie beschikken over een verblijfsvergunning en zich in een noodtoestand bevinden.

⁴⁶ Niet iedereen heeft nood of recht op een volledig leefloon. Zo wordt er bij de berekening van het bedrag van het leefloon rekening gehouden met de bestaansmiddelen waarover de persoon in kwestie (alsook de personen met hij samenwoont) al beschikt wat kan resulteren in een gedeeltelijk leefloon. Een aanvullend leefloon kan dan weer worden toegekend aan personen die aan het werk zijn maar een loon hebben dat lager ligt dan het leefloon.

Grafiek 35 - Stijging van het aantal leefloners

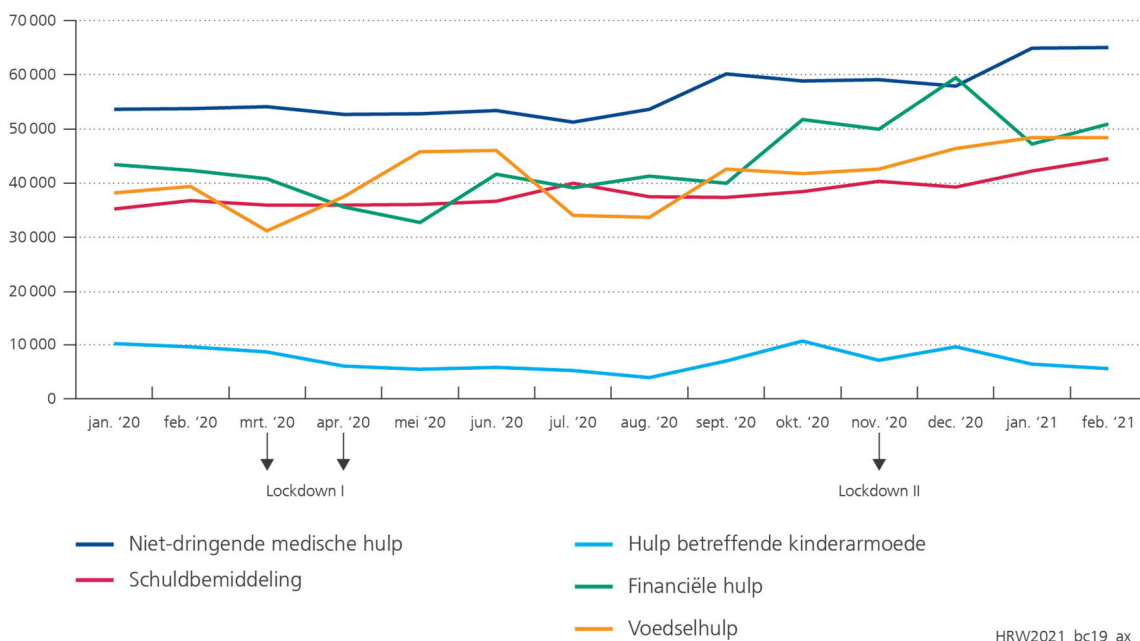
Bron: POD Maatschappelijke Integratie - administratieve gegevens.

Dankzij de enquête van de POD MI kan er ook een idee gevormd worden over naar de mate waarin beroep werd gedaan op andere vormen van maatschappelijke hulpverlening bij de OCMW's. Er worden onder meer belangrijke stijgingen, zeker naar het einde van 2020 toe, opgetekend in het aantal begunstigen die een beroep hebben gedaan op voedselhulp (wat overigens ook sterk gerelateerd is aan lockdownperiodes), financiële hulp⁴⁷ of schuldbemiddeling. De aanhoudende impact van de COVID-19 crisis en het feit dat beperkte financiële reserves bij bepaalde personen uitgeput raken kunnen hiervoor een verklaring vormen. Zo blijft het aantal begunstigen dat een beroep doet op schuldbemiddeling of voedselhulp ook in de eerste maanden van 2021 nog steeds hoog. Bovendien wijst de POD MI erop dat tussen 2/3^{de} en 3/4^{de} van de personen die beroep doen op deze vormen van maatschappelijke hulp géén aanspraak maken op een leefloon of een equivalente steun. Dit wijst erop dat een belangrijk deel van de mensen die zich wenden tot het OCMW niét worden opgenomen in de officiële administratieve statistieken met betrekking tot recht op maatschappelijk integratie (leefloon en consorten), wat maakt dat ze grotendeels onzichtbaar blijven.

Merk op dat voor bepaalde vormen van hulp niet alleen een beroep kan worden gedaan op de OCMW's. Zo kan er in België bijvoorbeeld ook voedselhulp verkregen worden via voedselbanken of andere private initiatieven die voedselhulp verlenen. Een bevraging door de Universiteit van Antwerpen bij lokale organisaties die hulp verlenen, verwerkt in een COVIVAT beleidsnota (2020a), signaleert dat ook zij sinds de start van de COVID-19 crisis een duidelijke stijging zagen van het aantal personen die een beroep doen op hun organisatie. Er wordt in het bijzonder een stijging opgetekend van mensen die door de crisis (tijdelijk) werkloos zijn geworden.

⁴⁷ Dat onder meer, maar niet exclusief, een voorschot bevat op andere sociale uitkeringen, financiële steun bovenop het leefloon zoals een tussenkomst in de huishuur of de gas- en elektriciteitsfacturen, of andere vormen van financiële steun zoals een tussenkomst in de kostprijs van een bejaardentehuis.

Grafiek 36 - Verloop andere maatschappelijke hulp verleend door OCMW's
(aantal begunstigden, 2020-2021)



Bron: Enquête sociale impact van COVID-19 van de POD Maatschappelijke Integratie.

1.14.3. Impact op armoede

De toegenomen vraag naar hulp van OCMW's kan er op wijzen dat de COVID-19 crisis het potentieel heeft om het armoederisico in België te verhogen. Zeker indien zou blijken dat éénmaal de economie terug volledig open is het aantal leefloners aan een sneller tempo dan vóór de crisis verder zou blijven stijgen of zich zou stabiliseren op een hoger niveau dan vóór de crisis. Zoals aangetoond in het HRW-verslag met betrekking tot de laaggeschoolden (HRW 2021) ligt het leefloon immers beduidend lager dan de armoedegrens in België. Ook een analyse van COVIVAT (2020b) toont aan dat het leefloon ontoereikend is om correct te kunnen deelnemen aan de samenleving, zeker indien men geen beroep kan doen op sociale huisvesting. Een alleenstaande die moet rond komen met een leefloon en die een woning moet huren op de private markt is zelfs niet in staat al zijn noodzakelijke uitgaven zoals huur en voeding te dekken met zijn uitkering.

Niet alleen een hoger aantal personen die afhankelijk is van een leefloon zal het risico op armoede in België verhogen, ook een langere afhankelijkheid van andere uitkeringsvormen zoals bijvoorbeeld een werkloosheidsuitkering omwille van een minder gunstige arbeidsmarkt verhoogt het risico op armoede (Barrez en Van Dam, 2020). De minimale werkloosheidsuitkering valt immers ook onder de armoedegrens en laat, op basis van de eerder vermelde COVIVAT-analyse, enkel toe om de meest noodzakelijk uitgaven te dekken indien men aangewezen is op het huren van een woning op de private markt.

Uit de armoedecijfers voor 2020, gebaseerd op de EU-SILC enquête, die Statbel in juni 2021 heeft gepubliceerd, blijkt dat zowat 19 % van de Belgische bevolking een risico loopt op armoede of op sociale uitsluiting (ter referentie: in 2019 was dit 19,5 %). De COVID-19 crisis heeft echter ook gevolgen gehad op de gegevensverzameling zoals die traditioneel gebeurt in het kader van de EU-SILC enquête. Hierdoor zijn de resultaten van 2020 moeilijk te vergelijken met die van 2019⁴⁸, wat

⁴⁸ Voor meer info zie <https://statbel.fgov.be/nl/methodologische-nota-eu-silc-covid-19>.

het moeilijk maakt om uitspraken te doen over de impact van de COVID-19 crisis op de armoedecijfers.

De risicogroep voor armoede en sociale uitsluiting bestaat uit personen die te maken krijgen met één of meerdere van de volgende situaties:

- Een risico lopen op monetaire armoede, wat wil zeggen dat het beschikbaar inkomen onder de armoedegrens ligt. In 2020 werd 14,1 % van de Belgische bevolking met dit risico geconfronteerd;
- Geconfronteerd worden met ernstige materiële en sociale deprivatie, wat het geval was voor 3,9 % van de Belgen in 2020. 11 % van de bevolking werd geconfronteerd met het risico op materiële en sociale deprivatie⁴⁹;
- Leven in een huishouden met een lage werkintensiteit, wat wil zeggen dat er minder dan 20 % gewerkt werd van de potentiële tijd waarin kon gewerkt worden. Het aandeel van de Belgen in dergelijke huishoudens bedroeg 11,9 % in 2020.

Het nationaal gemiddelde voor wat betreft het risico op armoede en sociale uitsluiting verbergt belangrijke verschillen naar gelang het type huishouden of de woonplaats. Zo blijken vooral alleenstaanden met kinderen (44,6 % tegenover 14,2 % voor een koppel met kinderen ten laste) of alleenstaande personen (30,1 %) geconfronteerd te worden met een risico op armoede en sociale uitsluiting. Ook regionaal zijn er grote verschillen, het aandeel van de bevolking dat geconfronteerd wordt met een risico op armoede of sociale uitsluiting ligt beduidend hoger dan het nationaal gemiddelde in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (34,3 %) en het Waals Gewest (24,6 %) terwijl dit in het Vlaams Gewest met 13,0 % beduidend lager ligt. Het risico op armoede en sociale uitsluiting ligt ook iets hoger bij de jongeren (18- tot 24-jarigen), 21,3 %, maar het zijn voornamelijk de ouderen (75-plussers) in de samenleving die een hoger risico lopen (24,8 %). Weinig verrassend is het risico zeer uitgesproken voor personen in het laagste inkomenskwintiel.

⁴⁹ De indicator materiële en sociale deprivatie geeft weer of men de gangbare levensstandaard kan veroorloven. Dit wordt vastgesteld op basis van het antwoord af men financieel in staat is een aantal materiële bezittingen of sociale handelingen te kunnen doen zoals de mogelijkheid om buitenhuis op vakantie te gaan, de rekeningen op tijd betalen of beschikken over twee paar goede schoenen. Ernstige materiële deprivatie wordt vastgesteld als de persoon in kwestie niet in staat is om drie of meer van de volgende items te betalen: de huur/hypotheek/nutsrekeningen, woning voldoende te verwarmen, onverwachte uitgaven, regelmatig vlees of eiwitten eten, vakantie, kleurentelevisie, wasmachine, auto of een telefoon.

2. UITWEG UIT DE CRISIS EN DOELSTELLINGEN OP LANGE TERMIJN

Zoals toegelicht in het eerste deel van dit verslag, hebben de maatregelen die werden genomen om de werkgelegenheid te vrijwaren, tot nu toe vrucht afgeworpen. De ongelijkheden en de structurele uitdagingen waar onze Belgische arbeidsmarkt mee wordt geconfronteerd, kunnen er echter wel door versterkt worden. Tot de groepen die het grootste risico lopen hun baan te verliezen, behoren met name de laaggeschoolden. Deze laatsten, die momenteel relatief beschermd zijn door het systeem van de tijdelijke werkloosheid, zullen bij de eersten zijn die hun baan verliezen als het aantal faillissementen of herstructureringen toeneemt als gevolg van, onder meer, het ten einde lopen van de steunmaatregelen. Bovendien ondervinden laaggeschoolden, zoals is gebleken uit het HRW-verslag 2020, achteraf grotere problemen om opnieuw werk te vinden. Zodra de gezondheids crisis achter de rug is, moet absoluut worden overgeschakeld van een systeem gericht op het handhaven van de werkgelegenheid naar een systeem van herverdeling van de middelen voor alle werknemers, maar in het bijzonder voor de laagstgeschoolden. Dat blijkt onder meer uit de analyse die het Internationaal Monetair Fonds (IMF) heeft gemaakt voor hoofdstuk 3 van de World Economic Outlook (IMF 2021), dat gewijd is aan de arbeidsmarkt. Bij een herverdelingsbeleid denkt men bijvoorbeeld aan aanwervingsstimulansen, aan steunverlening bij het zoeken naar werk en aan opleidingsprogramma's voor beroepen waar vraag naar is/waar een tekort aan bestaat.

Grafiek 37 - Transitie van werkloosheid naar werkgelegenheid
(in % van de personen die een jaar eerder werkloos waren)



Bron: Eurostat.

Inzake herallocatie van arbeidskrachten behoorde België vóór de crisis niet tot de best scorende landen. Van de personen die in 2018 werkloos waren, vond 30 % in 2019 een baan, het laagste percentage van de landen waarmee wordt vergeleken en ook lager dan het EU-gemiddelde. In België is bijna 44 % van de werkzoekenden reeds meer dan een jaar werkloos, 27 % onder hen zelfs langer dan twee jaar. Omgekeerd is 33,5 % van de personen die in 2018 werkloos waren, een jaar later inactief geworden (dat is 8 procentpunt méér dan gemiddeld in de EU). Inactiviteit is echter een statuut dat men nadien moeilijker kan verlaten, vermits 89 % van de in 2018 geregistreerde inactieven een jaar later nog steeds niet actief was op de arbeidsmarkt.

De crisis heeft de transitie van werkloosheid naar werkgelegenheid in alle landen vertraagd, in België echter niet erger dan elders. Gemiddeld beschouwd, is de transitiegraad tussen 2019 en 2020 met 3 procentpunt gedaald.

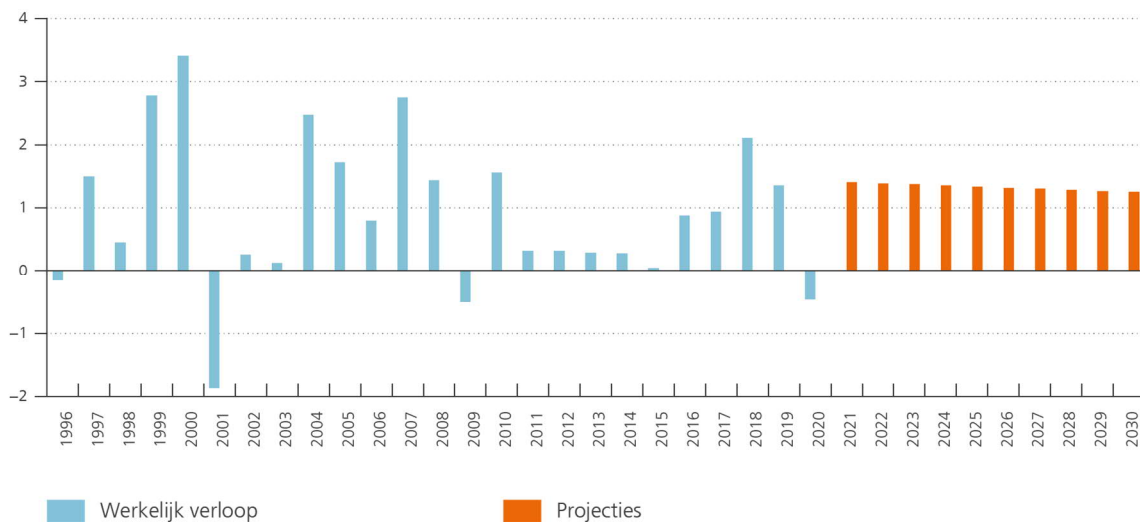
De meer structurele factoren achter de rigiditeiten die doorgaans op de Belgische arbeidsmarkt worden vastgesteld, bv. het gebrek aan professionele en geografische mobiliteit, de link die te nauw is tussen loon en anciënniteit maar te los tussen loon en productiviteit, de hoge inkomensbelasting, of nog, de financiële werkloosheidsvallen, om er slechts enkele te noemen, lijken stuk voor stuk een rem te zetten op een optimale (her)allocatie van de middelen bij de uitweg uit de crisis.

Het op 30 september 2020 ingevoerde regeerakkoord houdt rekening met deze problematiek en beoogt de toegang tot werk te vergemakkelijken. Het bevat een ambitieuze werkgelegenheidsdoelstelling van minimaal 80 % tegen 2030.

‘België moet een land zijn waar werken en ondernemen loont. Werknemers, ondernemers en zelfstandigen verzekeren onze welvaart. In deze moeilijke tijden, moeten we er ook zijn voor zij die het land draaiende houden. We doen dat door onze bedrijven, en in het bijzonder kmo’s, meer ademruimte te geven en beter bestand te maken tegen schokken. Lokaal en kleinschalig ondernemerschap kreeg het door de coronacrisis hard te verduren. Om hen opnieuw te lanceren, maken we investeringen in kmo’s aantrekkelijker en herwaardenen we het zelfstandigenstatuut. Jobs creëren is een prioriteit voor deze regering. Hoe hoger de werkgelegenheidsgraad, hoe sterker onze sociale zekerheid. Een kwaliteitsvolle job is de beste sociale bescherming en een belangrijke bron van emancipatie. De regering zal werken belonen, de meest kwetsbare groepen op weg naar werk begeleiden en streeft tegen 2030 een werkzaamheidsgraad van tenminste 80 % na. De regering zal er alles aan doen om iedereen zo snel mogelijk, en in de beste omstandigheden, opnieuw aan het werk te krijgen. Daarom investeren we onder meer in vaardigheden.’

Grafiek 38 - Verloop van de werkgelegenheids groei en ramingen om tegen 2030 de werkgelegenheidsdoelstelling van 80 % te halen

(jaarlijkse veranderingspercentages, op basis van de werkgelegenheid en de bevolking van 20 tot 64 jaar)



HRW2021_cp18_i

Bronnen: FPB, Statbel, Berekeningen NBB.

Op basis van de door het FPB geraamde gegevens en van het aantal werkenden in de enquêtes naar de arbeidskrachten, zullen tegen 2030 niet minder dan 661 000 extra 20-64-jarigen aan de slag moeten zijn om de doelstelling van 80 % te halen. De werkende bevolking zal per jaar met 1,3 % moeten groeien. Hoewel het gaat om de gemiddelde groei die de voorbije vier jaar is opgetekend,

moeten diverse aandachtspunten worden vermeld. Om te beginnen, zijn de doelstellingen momenteel gebaseerd op een bevolking van maximaal 64 jaar (volgens de Europese standaarddefinities). Tegen 2030 zal de wettelijke pensioenleeftijd in België echter 67 jaar zijn. Beschouwt men de totale bevolking die op de arbeidsmarkt actief zou kunnen zijn, dan zou men de geanalyseerde leeftijdscategorieën dus moeten verbreden. Voorts impliceert het bereiken van een hogere werkgelegenheidsgraad dat voornamelijk de zogenoemde risicogroepen moeten worden geactiveerd, met andere woorden de groepen die kwantitatief het minst vertegenwoordigd zijn in de werkgelegenheid en die de meeste problemen ervaren om te integreren op de arbeidsmarkt. We denken daarbij met name aan de vrouwen (65,9 %), de jongeren (58,1 %), de 55-plussers (53,3 %), de laaggeschoolden (45,6 %) en zij die een geen Europese nationaliteit hebben (40,1 %). Ten slotte, bestaat, kwalitatief beschouwd, de uitdaging erin personen op de arbeidsmarkt te krijgen die beschikken over het door de ondernemingen gevraagde niveau of soort van vaardigheden. Een aanzienlijk aantal werkaanbiedingen blijft vacant vanwege een mismatch tussen het aanbod van en de vraag naar arbeidskrachten.

Tabel 8 - Werkgelegenheidsgraad naar kenmerken

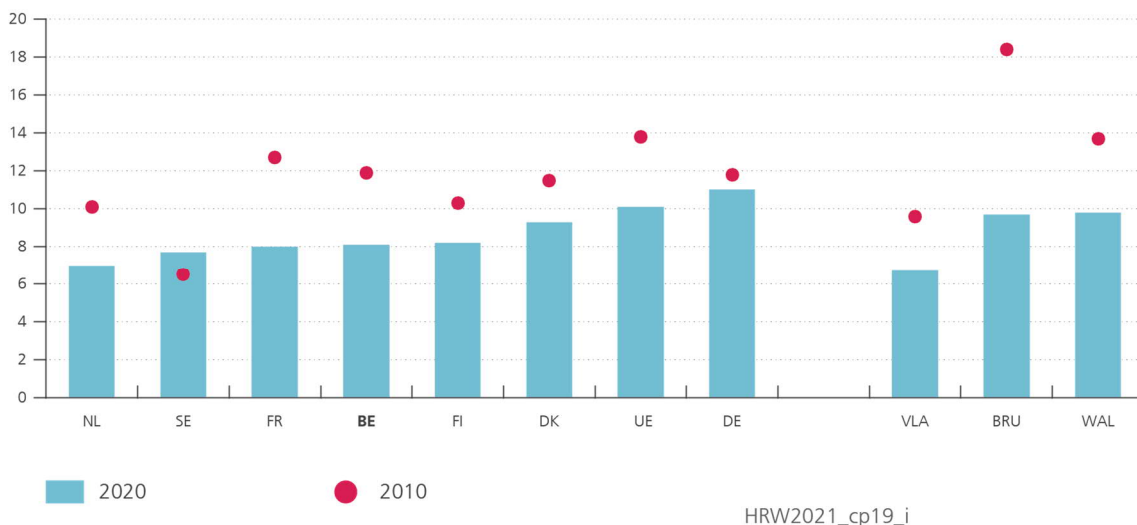
(in % van de bevolking tussen 20 en 64 jaar, 2020)

	België	Brussel	Vlaanderen	Wallonië	EU
Totaal	70,0	61,3	74,7	64,6	72,3
Mannen	74,1	67,3	78,5	68,5	78,0
Vrouwen	65,9	55,3	70,9	60,7	66,7
Laaggeschoold	45,6	39,2	52,9	38,1	55,1
Middengeschoold	68,1	54,0	72,7	62,7	71,9
Hooggeschoold	83,6	77,8	85,6	82,0	84,1
20-29 jaar	58,1	42,9	63,1	50,4	61,3
30-54 jaar	81,2	69,4	86,0	76,4	80,9
55-64 jaar	53,3	52,9	55,7	48,8	59,6
Belgische nationaliteit	71,5	61,8	75,7	66,2	73,3
Buitenlandse nationaliteit EU	70,2	72,9	74,4	61,8	73,0
Buitenlandse nationaliteit niet-EU	40,1	37,6	48,8	28,6	57,4

Bron: Eurostat.

Het op de arbeidsmarkt vereiste vaardigheidsniveau blijft jaar na jaar stijgen, ook voor de laaggekwalificeerde functies. De vacatures voor laaggeschoolden verminderen, temeer daar ze, tegen de achtergrond van de polarisatie van de werkgelegenheid, steeds meer concurrentie ondervinden van hogergekwalificeerde werknemers.

Grafiek 39 - Internationale vergelijking van de voortijdige schoolverlaters
(in % van de bevolking tussen 18 en 24 jaar)

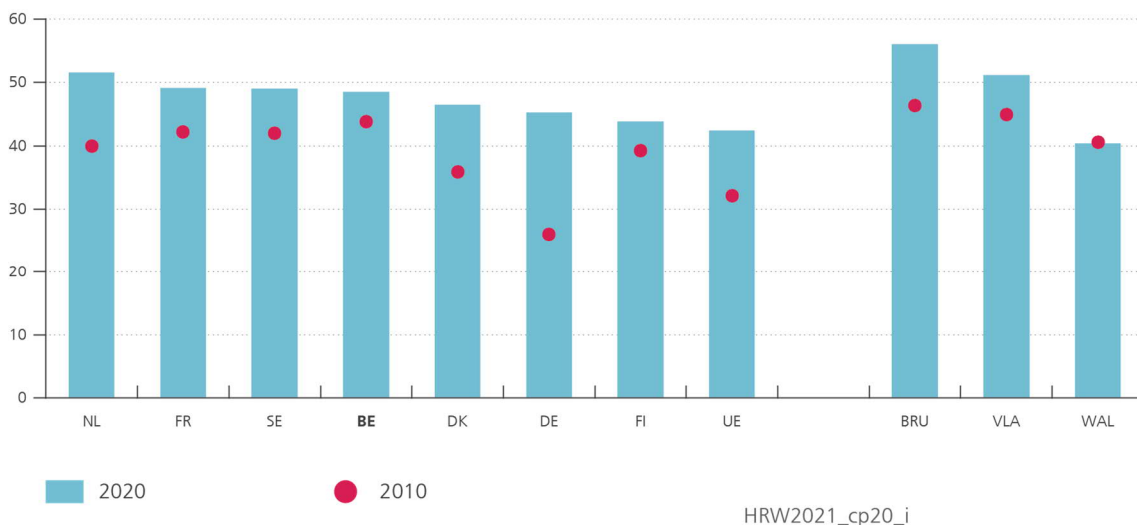


Bron: Eurostat.

In dit opzicht is het percentage voortijdige schoolverlaters een indicator van de stroom laaggeschoolden die toetreden tot de arbeidsmarkt. De situatie is de afgelopen jaren in de drie gewesten van ons land verbeterd, maar de gezondheids crisis en de uitbreiding van het afstandsonderwijs zouden het risico op vertraging, en zelfs het voortijdig verlaten van het onderwijs, kunnen vergroten. Dat geldt in het bijzonder voor de kinderen uit kansarme gezinnen die de nodige ondersteuning missen door gebrek aan zowel technologische hulpmiddelen (in 2019 had 8,6% van de schoolgaande kinderen uit gezinnen met een laag inkomen thuis geen internettoegang) als aan een stimulerende leeromgeving. De gegevens met betrekking tot 2020 lijken momenteel veeleer te wijzen op een aanhoudende daling van het percentage van de voortijdige schoolverlaters, behalve in Vlaanderen waar het ten opzichte van 2019 licht gestegen is, maar waar het wel het laagste blijft van de drie gewesten.

Gelet op het grote aantal carrièremogelijkheden voor hogeschoolden, is het ook interessant het aandeel te berekenen van de personen met een diploma van het hoger onderwijs. België scoort relatief goed vermits 48,5% van de 25-34-jarigen in 2020 een diploma hoger onderwijs had, dat is 6 procentpunt meer dan het Europees gemiddelde. Wat de gewesten betreft, telt Brussel het hoogste percentage afgestudeerden (56%), gevolgd door Vlaanderen (51,1%) en Wallonië (40,4%). Hoewel het scholingsniveau een rol speelt in het vinden van werk, is ook de studierichting een belangrijke bepalende factor. De profielen die een wetenschappelijke, wiskundige of statistische achtergrond vereisen, of een opleiding in de informatie- en communicatietechnologie alsook in engineering, industrie en bouw, zullen in de toekomst steeds meer gevraagd worden. In België studeren te weinig studenten in deze richtingen af (17,5% in 2019).

Grafiek 40 - Afgestudeerden hoger onderwijs: een internationale vergelijking
(in % van de 25-34-jarige bevolking)



Bron: Eurostat.

Voor iedereen blijkt het essentieel digitale competenties te verwerven. In 2019 gaf 62 % van de Belgen van 25 tot 64 jaar aan in staat te zijn elementaire of gevorderde informaticahandelingen uit te voeren. Dat is nauwelijks meer dan het Europese gemiddelde (58 %) en aanzienlijk minder dan in Finland (83 %), Nederland (81 %) of Zweden (77 %). De ruimte voor verbetering is dus zeer groot. Toegang tot permanente opleiding is cruciaal om digitale competenties bij te werken en de transitie naar opkomende beroepen te vereenvoudigen. Nochtans had in 2019, volgens de enquête naar de arbeidskrachten, minder dan één op de tien 25- tot 64 jarigen (8,2 %) een opleiding gevolgd tijdens de vier maanden vóór de enquête. Dat resultaat ligt ver onder de cijfers van de best presterende landen, waaronder de noordse landen met meer dan een op de vier personen in opleiding, en is de afgelopen tien jaar niet noemenswaardig verbeterd. De COVID-19-crisis verlaagde zelfs nog het percentage personen die in 2020 een opleiding volgden. Dit bedroeg 7,4 % in België, tegen 9,2 % gemiddeld in de EU. De laaggeschoolden, die er veel baat bij zouden kunnen hebben, met name om digitale competenties te verwerven, maken er het minst gebruik van (3,4 % in 2019, 2,4 % in 2020). In de gewesten onderscheidt Brussel zich door een veel hogere deelname aan opleidingen. Dat valt met name te verklaren door de relatieve specialisatie van dat gewest in activiteiten die hun werknemers verhoudingsgewijs meer opleidingen bieden, door het hogere percentage afgestudeerden van het hoger onderwijs onder de Brusselse inwoners en door zijn relatief jonge bevolking in vergelijking met die van de twee overige gewesten. De 55-plussers volgen de facto het minst vaak een opleiding (3 %).

In het kader van het Europees herstelplan, ten slotte, moet België € 5,926 miljard ontvangen, verdeeld tussen de federale staat, enerzijds, en de gemeenschappen en gewesten, anderzijds om onder meer investeringsprojecten te ondersteunen. In april 2021 heeft België zijn plan voorgelegd aan de Europese Commissie. Op basis van dat document heeft het FPB onderzocht wat de impact van het plan zou zijn op de groei van het bbp, maar ook op de banencreatie. Het moet worden opgemerkt dat die ramingen uitsluitend betrekking hebben op de in het plan becijferde investeringen en geen rekening houden met de indirecte effecten (toe te schrijven aan de in de andere landen uitgewerkte herstelplannen en aan het feit dat België een kleine open economie is) noch met de voorgestelde hervormingen. Volgens de ramingen zou het herstelplan ervoor zorgen dat het bbp tijdens de periode 2021-2026 met gemiddeld 0,14 % extra zou groeien. Ervan uitgaande dat de arbeidsduur ongewijzigd blijft, zou die extra groei over diezelfde periode de creatie mogelijk

maken van gemiddeld 2 300 additionele banen (+0,05 %). Op langere termijn, tussen nu en 2030, zou de bbp-groei 0,22 % hoger liggen, maar dat zou vooral tot uiting komen in een stijging van de productiviteit en, dus, in een verhoging van de lonen, veeleer dan in een toename van de werkgelegenheid. In 2030 zouden er slechts 2 000 banen bijkomen.

3. BIJLAGE

Transities op de arbeidsmarkt in de loop van 2020 per subpopulatie

(in % van de overeenstemmende groep in t-1, gemiddelde van de vier kwartalen van 2020 – gemiddelde van de vier kwartalen van 2019 staat tussen de haken)

	Van werkend naar...			Van werkloos naar ...			Van inactief naar...		
	Werkend	Werkloos	Inactief	Werkend	Werkloos	Inactief	Werkend	Werkloos	Inactief
BE	92,3	1,8	5,9	26,9	38,9	34,2	7,9	2,6	89,5
	(93,7)	(1,4)	(4,9)	(30,0)	(36,5)	(33,5)	(8,3)	(2,8)	(88,9)
VLA	92,4	1,5	6,1	36,4	27,8	35,8	8,6	1,8	89,6
	(94,2)	(1,0)	(4,8)	(39,5)	(27,4)	(33,1)	(9,7)	(2,2)	(88,1)
WAL	92,5	1,9	5,6	22,1	44,4	33,4	6,7	2,9	90,4
	(93,8)	(1,7)	(4,5)	(24,9)	(36,7)	(38,4)	(6,1)	(3,1)	(90,8)
BRU	91,1	3,4	5,5	20,4	46,6	33,0	8,3	5,1	86,6
	(90,3)	(3,3)	(6,4)	(25,4)	(49,4)	(25,2)	(8,9)	(4,9)	(86,2)
Man	93,3	1,9	4,8	25,4	41,5	33,1	8,0	2,7	89,2
	(94,3)	(1,4)	(4,3)	(30,3)	(38,4)	(31,3)	(8,2)	(3,6)	(88,2)
Vrouw	91,2	1,7	7,1	28,8	35,5	35,6	7,8	2,5	89,8
	(93,0)	(1,4)	(5,5)	(29,7)	(33,9)	(36,3)	(8,4)	(2,2)	(89,4)
Laaggeschoold	84,3	3,1	12,6	16,6	40,3	43,0	3,2	1,9	94,8
	(86,5)	(2,8)	(10,6)	(16,7)	(37,6)	(45,7)	(4,7)	(2,2)	(93,1)
Middengeschoold	89,7	2,2	8,1	24,4	39,2	36,4	7,7	2,4	89,9
	(93,7)	(1,4)	(4,8)	(35,1)	(35,0)	(30,0)	(10,6)	(3,3)	(86,1)
Hooggeschoold	97,0	1,1	1,9	43,8	36,6	19,6	17,8	4,2	78,0
	(95,9)	(1,0)	(3,1)	(40,2)	(37,3)	(22,5)	(13,1)	(3,3)	(83,6)
15-24-jarigen	65,8	4,0*	30,2	23,4*	22,1*	54,5*	8,2	3,4*	88,5
	(72,6)	(4,4*)	(23,0)	(28,3)*	(23,8)*	(47,8)*	(10,2)	(3,1)*	(86,7)
25- 54-jarigen	94,6	1,9	3,5	29,0	42,4	28,6	16,8	6,4	76,8
	(95,5)	(1,4)	(3,1)	(31,0)	(39,4)	(29,7)	(16,4)	(7,7)	(75,9)
55-74 - jarigen	92,9	0,6*	6,4	21,2*	48,4*	30,4*	4,4	0,8*	94,8
	(94,0)	(0,6)*	(5,4)	(27,4)*	(41,3)*	(31,3)*	(4,4)	(0,8)*	94,7
Geboren in BE	92,8	1,4	5,8	28,4	37,7	33,9	8,0	2,3	89,4
	(94,1)	(1,2)	(4,7)	(31,9)	(34,8)	(33,3)	(8,3)	(2,2)	(89,5)
Geboren in de EU	92,8	1,5*	5,7*	30,3*	40,3*	29,4*	8,0*	2,6*	89,4
	(92,9)	(1,8)*	(5,3)*	(39,4)*	(27,8)*	(32,8)*	(8,6)*	(2,6)*	(88,8)*
Geboren buiten de EU	86,9	5,0*	8,1	21,3	41,6	37,1	6,8	5,2*	88,0
	(90,8)	(3,0)*	(6,2)	(20,9)	(45,0)	(34,2)	(8,4)	(7,4)*	84,3

Bron: Statbel.

Noot: de transitiegraden aangeduid met * zijn gebaseerd op lage steekproefgroottes en moeten dan ook met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

4. BIBLIOGRAFIE

Barrez J. en R. Van Dam (2020), 'Armoede en kwetsbare groepen tijdens de coronacrisis', *Belgisch Tijdschrift Voor Sociale Zekerheid*, 1, 193-25.

Bevers T., V. Burnel, A. Coenen, V. Gilbert en A. Jacobs (2020), 'The End of the World as We Know It? De impact van de COVID-19 uitbraak op de Belgische arbeidsmarkt', *Belgisch Tijdschrift Voor Sociale Zekerheid*, 1, 41-64.

Cockx B. and M. Picchio (2011), 'Scarring Effects of Remaining Unemployed for Long-Term Unemployed School-Leavers', *Journal of the Royal Statistical Society, Series A (Statistics in Society)*, 176(4), 951-980.

Covivat (2020a), *Meer vragen om hulp bij OCMW's en voedselbanken: eerste resultaten van een grootschalige bevraging*, Beleidsnota 1, mei.

Covivat (2020b), *Huishoudbudgetten en sociale minima in lockdown*, Beleidsnota 2, mei.

Covivat (2021a), *De effecten van de COVID-19 pandemie op arbeidsmigratie en-mobiliteit*, Beleidsnota 8, februari.

Covivat (2021b), *De impact van de COVID-19 schok voor loon- en weddetrekkenden in 2020*, Beleidsnota 9, april.

De Wispelaere F. en D. Gillis (2020), 'De impact van de COVID-19-pandemie op de evolutie van de strijd tegen zwartwerk in België', *Belgisch Tijdschrift Voor Sociale Zekerheid*, 1, 227-272.

ECB (2021), *Financial stability Review*, May.

EC (2021), *European economic forecast – Spring 2021*, Institutional Paper 149, May.

ERMG (2021), *COVID-19 dashboard van economische indicatoren*, 10 juni.

Eurofound (2021), *'Living and working in Europe 2020'*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Federaal Planbureau (2020), *COVID-19-crisis: simulatie impact van het loonverlies bij tijdelijke werkloosheid in geval van overmacht en het inkomensverlies in geval van overbruggingsrecht*, FPB Webinar, 8 oktober.

Federaal Planbureau (2021), *Indicatoren van duurzame ontwikkeling*, (<https://www.indicators.be>), geconsulteerd in juni.

Federaal Planbureau en Instituut voor de nationale rekeningen (2021), *Aanvullende indicatoren naast het bbp*, februari.

Federaal Planbureau (2021), *Demografische vooruitzichten 2020-2070 – referentiescenario en varianten*, maart.

Federaal Planbureau en Statbel (2021), *COVID-19: geringe bevolkingsgroei in 2020 en 2021. De vergrijzing van de bevolking blijft op lange termijn aanwezig*, Flash januari.

Federaal Planbureau (2021), *Macro-economische en budgettaire effecten van het ontwerp van nationaal plan voor herstel en veerkracht – Rapport aan de staatssecretaris voor Relance en Strategische Investerings*, rapport 12401, april.

Federaal Planbureau (2021), *Economische vooruitzichten 2021-2026*, juni.

Federale overheidssteun op weg naar het rijk van de vrijheid, persbericht Minister Dermagne, 7 mei 2021.

Federgon (2021), *Naar een werkzaamheidsgraad van minstens 80 % in 2030?*, De bijdrage van Federgon en haar leden aan de realisatie van de arbeidsmarktambities uit het regeerakkoord.

FOD Sociale Zekerheid (2021), *Toegang tot sociale bescherming van werknemers en zelfstandigen – Belgisch actieplan*, mei.

Gregg P. (2001), 'The impact of youth unemployment on adult unemployment in the NCDS', *Economic Journal*, 111(475), 626-653.

Gregg P. and E. Tominey (2005), 'The wage scar from male youth unemployment', *Labour Economics*, 12(4), 487-509.

Hansez I., L. Taskin en J.-F. Thisse (2021), « Télétravail: solution d'avenir ou boom éphémère? », 164, 1-28.

HRW (2018), *'Immigranten geboren buiten de EU op de Belgische arbeidsmarkt'*, oktober.

HRW (2020), *'Stand van zaken op de arbeidsmarkt in België en in de gewesten in de context van Covid-19'*, juli.

HRW (2021), *'Welke positie hebben de laaggeschoolden op de arbeidsmarkt in België'*, februari.

IMF (2021), *World Economic Outlook – Managing divergent recoveries*, Washington, DC, April.

Laine B. en C. Daubresse (2020), « Télétravail et demande de transport: une évaluation dans le modèle PLANET », Bureau Fédéral du Plan, Working Paper 6-20.

LeForem (2021), *Métiers en tension de recrutement en Wallonie, Liste des métiers/fonctions critiques et en pénurie, liste 2020*.

Loyen C., N. Nuyts en M. Segaert (2020), 'De impact van de COVID-19-pandemie op de werkloosheid: eerste resultaten', *Belgisch Tijdschrift Voor Sociale Zekerheid*, 1, 67-109.

NBB (2021), *Verslag 2020 – Economische en financiële ontwikkelingen*.

NBB (2021), *'Impact van de COVID-19-crisis op het inkomen en het spaargeld van de gezinnen: jaaroverzicht op basis van de consumentenenquête'*, Focus op statistiek, april.

NBB (2021), *'Maandelijkse consumentenenquête: Extra vragen Covid-19'*, mei.

NBB (2021), 'Economic projections for Belgium – June 2021', NBB, *Economic Review*, June, 7-23.

OECD (2021), *'Risks that matter 2020: The long reach of COVID-19'*, OECD Policy Responses to coronavirus (COVID-19), OECD Publishing, 28 April.

OECD (2021), *'Scaling up policies that connect people with jobs in the recovery from Covid-19'*, Tackling coronavirus (Covid-19): Contributing to a global effort, 29 April.

OECD (2021), *'Tackling the mental health impact of the Covid-19 crisis: An integrated, whole-of-society response'*, Tackling coronavirus (Covid-19): Contributing to a global effort, 12 May.

OECD (2021), *OECD Economic Outlook*, Volume 2021, Issue 1, Preliminary version, March.

POD Maatschappelijke Integratie (2021), *Enquête Sociale Impact Covid-19*, februari.



POD Maatschappelijke Integratie (2021), *Overzicht aantal begunstigden van het leefloon, statistieken*, mei.

RVA (2021), *'Het Corona-Ouderschapsverlof'*, Spotlight, telkens als een onderwerp aan bod komt.

RVA (2021), *'Dynamische statistieken van de werkloosheid: trends en overzicht van de methodologieën'*, Spotlight, telkens als een onderwerp aan bod komt.

RVA (2021), *RVA in 2020 – Deel 2: arbeidsmarktindicatoren en evolutie van de uitkeringen*.

RVA (2021), *Tijdelijke werkloosheid – Covid-19 (coronavirus)*, infoblad T2.

RSVZ (2021), *Moeilijkheden door het coronavirus*, nieuwsbericht (<https://www.rsvz.be/nl/news/moeilijkheden-door-het-coronavirus#vrijstelling-van-bijdragen>).

Saks Y. (2021), 'Wage differentiation in Belgium according to SILC data', NBB, *Economic Review*, June, 107-116.

Scarpetta S., A. Sonnet en T. Manfredi (2010), *'Rising youth unemployment during the crisis: How to prevent negative long-term consequences on a generation?'*, OECD Social, Employment and Migration Working Papers 106.

Sciensano (2020), *Derde COVID-19-Gezondheidsenquête: eerste resultaten*, juni.

Sciensano (2020), *Vierde COVID-19-Gezondheidsenquête: eerste resultaten*, oktober.

Statbel (2020), *Gemiddelde bruto maandloon*, gepubliceerd op 8 september.

Statbel (2021), *Transities op de arbeidsmarkt*, gepubliceerd op 29 maart.

Statbel (2021), *Belgische armoederisico's in 2020*, gepubliceerd op 15 juni.

Statbel (2021), *Materiële en sociale deprivatie in 2020*, gepubliceerd op 15 juni.

Struyven L., T. Vandekerckhove en T. Goesaert (2021), *Tijdelijke werkloosheid één jaar later*, Dynam Corona Flash 9, mei.

Thuy Y., G. Van Camp en D. Vandelannoote (2020), 'COVID-19-crisis: simulatie impact van het loonverlies bij tijdelijke werkloosheid in geval van overmacht en het inkomensverlies in geval van een overbruggingsrecht', *Belgisch Tijdschrift Voor Sociale Zekerheid*, 1, 149-173.

VDAB (2021), *Knelpuntberoepen in Vlaanderen*.

View.Brussels (2020), *'Analyse van de knelpuntberoepen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest'*, november.

View.Brussels (2021), *'Wat zijn de vooruitzichten op het gebied van tewerkstelling en opleiding in de context van de covid- en post-covid-crisis'*, maart.

View.Brussels (2021), *'Analyse – en prospectieverslag: Impact van de coronacrisis op de Brussels arbeidsmarkt'*, maart.

WG SIC (2021), *'Monitoring van de gevolgen van Covid-19 op de werkgelegenheid en de sociale bescherming in België'*, Analytische nota, 3 juni.

LIJST VAN AFKORTINGEN EN CONVENTIONELE TEKENS

Actiris	Brusselse regionale dienst voor arbeidsbemiddeling
ADG	Arbeitsamt der Deutschsprachigen Gemeinschaft
bbp	bruto binnenlands product
btw	belasting op de toegevoegde waarde
cao	collectieve arbeidsovereenkomst
COVIVAT	Corona Onderzoeksconsortium voor Inkomensverdeling en Sociale Effecten
CRB	Centrale Raad voor het Bedrijfsleven
DIMONA	Déclaration Immédiate/Onmiddellijke Aangifte
EA	Eurozone
EAK	Enquête naar de arbeidskrachten
EC	Europese Commissie
ERMG	Economic Risk Management Group
et al.	en mede-auteurs
EU	Europese Unie
EU-SILC	European Union – Statistics on Income and Living Conditions
Federgon	Federatie van de private arbeidsmarktbemiddelaars en HR-dienstverleners
FOD	Federale Overheidsdienst
FOD WASO	Federale Overheidsdienst Werk, Arbeid en Sociaal Overleg
Forem	Waalse Dienst voor Beroepsopleiding en Arbeidsbemiddeling
FPB	Federaal Planbureau
GGMMI	Gewaarborgd gemiddeld minimum maandinkomen
HFCS	Household Finance and Consumption Survey
HORECA	Hotels, restaurants, cafés
HRW	Hoge Raad voor de Werkgelegenheid
ICT	informatie- en communicatietechnologieën
IMF	Internationaal Monetair Fonds
INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen
IPA	interprofessioneel akkoord
kmo	kleine of middelgrote ondernemingen
NBB	Nationale Bank van België
NWWZ	niet-werkende werkzoekenden (DEI; demandeurs d’emploi inoccupés)
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
p.m.	pro memorie (ter herinnering)
PHV	Plan voor Herstel- en Veerkracht
POD MI	POD Maatschappelijke Integratie
pp	procentpunt
PWA	Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap
Q	kwartaal
r	raming
RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering
RSVZ	Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen
RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
Statbel	Belgisch statistiekbureau
STEM	Science, Technology, Engineering and Mathematics

VDAB Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VTE Voltijds equivalenten
WG SIC Working Group Social Impact COVID-19

LANDENLIJST

	<u>Indicatoren</u>	<u>Landen</u>	
EU	EU14	AT	Oostenrijk
		BE	België
		DE	Duitsland
		DK	Denemarken
		ES	Spanje
		FI	Finland
		FR	Frankrijk
		GRC	Griekenland
		IE	Ierland
		IT	Italië
		LU	Luxemburg
		NL	Nederland
		PT	Portugal
		SE	Zweden
	EU13	BG	Bulgarije
		CY	Cyprus
		CZ	Tsjechië
		EE	Estland
		HR	Kroatië
		HU	Hongarije
		LT	Litouwen
LV		Letland	
MT		Malta	
PL		Polen	
RO		Roemenië	
SI	Slovenië		
SK	Slowakije		

DE GEWESTEN IN BELGIË

BRU	Brussel
VLA	Vlaanderen
WAL	Wallonië

